

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΔΙΑΛΟΓΟΙ 2025

ΡΕΘΥΜΝΟ 30-31/5 και 1/6



ΧΡΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΑΡΕΛΘΟΝΤΟΣ
ΣΤΟΝ ΛΑΒΥΡΙΝΘΟ ΤΗΣ «ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ»

ΤΕΥΧΟΣ ΠΕΡΙΛΗΨΕΩΝ



Συνδιοργάνωση



Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας
Πανεπιστήμιο Κρήτης

Με την υποστήριξη



Chania
Film
Festival

Καλώς ήλθατε στη συνάντηση των Αρχαιολογικών Διαλόγων 2025!

Χρήσεις του Παρελθόντος στον Λαβύρινθο της «Ανάπτυξης»

Συνεδρίες, στρογγυλές τράπεζες, εκθέσεις, βιωματικά εργαστήρια, ξεναγήσεις, προβολές, επιτελέσεις, περιηγήσεις συνθέτουν ένα triήμερο κατά τη διάρκεια του οποίου οι Αρχαιολογικοί Διάλογοι για το 2025 θα εστιάσουν στις Χρήσεις του Παρελθόντος στον Λαβύρινθο της «Ανάπτυξης». Η φετινή συνάντηση τροφοδοτείται από τις συνθήκες που επικρατούν στο νησί της Κρήτης, τόπο εξαγγελιών και υλοποίησης μεγάλων «αναπτυξιακών» έργων με πρόσχημα τον «εκσυγχρονισμό» της και την υποτιθέμενη βιώσιμη ανάπτυξη.

Ευχαριστούμε όλες και όλους τους συμμετέχοντες, αρχαιολόγους, ιστορικούς, ανθρωπολόγους, μουσειολόγους, αρχιτέκτονες, καλλιτέχνες, συντηρητές, συλλογικότητες και κινήματα πολιτών, για τη διάθεσή τους να συνυπάρξουμε και να συζητήσουμε, να μοιραστούμε σκέψεις και να δράσουμε. Επίσης ευχαριστούμε το σύνολο των ανθρώπων που συνέβαλαν στην πραγματοποίηση της συνάντησης και στήριξαν την προσπάθεια.

Οι Αρχαιολογικοί Διάλογοι φιλοξενούνται στους χώρους της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Κρήτης και πραγματοποιούνται σε συνδιοργάνωση με το Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας στο Ρέθυμνο. Στηρίζονται από τον Δήμο Ρεθύμνης, ο οποίος παραχώρησε το Σπίτι του Πολιτισμού για τη φιλοξενία μέρους των παράλληλων δράσεων και την επίσημη έναρξη της συνάντησης. Στηρίζονται ακόμα από το Φεστιβάλ Κινηματογράφου Χανίων που αγκάλιασε την προσπάθεια παραχωρώντας σειρά ταινιών μικρού μήκους σχετικών με τους φετινούς θεματικούς άξονες για την προβολή τους στο πλαίσιο των παράλληλων δράσεων.

Η Οργανωτική Επιτροπή των Αρχαιολογικών Διαλόγων 2025

Μαρία Ανδριανάκη, Αρχαιολόγος-υποψήφια διδακτόρισα, ΑΠΘ

Σπύρος Δημανόπουλος, Ιστορικός-μεταδιδακτορικός ερευνητής, Παν/μιο Κρήτης

Θεοτόκης Θεοδούλου, Αρχαιολόγος, Εφορεία Εναλίων Αρχαιοτήτων

Ευθύμης Θέου, Αρχαιολόγος-υποψήφιος διδάκτορας, Παν/μιο Χαϊδελεβέργης

Αγγελική Καραγιάννη, Δρ. Προϊστορικής Αρχαιολογίας-εκπαιδευτικός

Άρτεμις Καρναβά, Επίκουρη Καθηγήτρια Προϊστορικής Αρχαιολογίας, Παν/μιο Κρήτης

Κατερίνα Κόπακα, Ομότιμη Καθηγήτρια Προϊστορικής Αρχαιολογίας, Παν/μιο Κρήτης

Καλλιόπη Κουγιτάκη, Αρχαιολόγος

Γιώργος Λιλής, Αρχαιολόγος

Στέλλα Μαλλιαράκη, Μουσειοπαιδαγωγός

Δέσποινα Μαρκάκη, Αρχαιολόγος-νομικός

Νεκταρία Μαυρουδή, Αρχαιολόγος-υποψήφια διδακτόρισα, Παν/μιο Κρήτης

Χρύσα Μπούρμπου, Αρχαιολόγος, Εφορεία Αρχαιοτήτων Χανίων

Αγγελική Μπούρου, Αρχαιολόγος

Γιώργος Μπροκαλάκης, Αρχαιολόγος-μεταδιδακτορικός ερευνητής, Παν/μιο Κρήτης

Ιωάννης Σουλτάτος, Αρχαιολόγος

Αγγελική Σπυριδάκη, Πολιτιστική διαχειρίστρια-Κρήνη ΑΜΚΕ

Σοφία Τρούλη, Μουσειοπαιδαγωγός-Επίκουρη Καθηγήτρια Παιδαγωγικού Τμήματος

Προσχολικής Εκπαίδευσης, Παν/μιο Κρήτης

Αθηνά Τζαγκαράκη, Αρχαιολόγος

Γιάννης Χαμπλάκης, Καθηγητής Αρχαιολογίας και Νεοελληνικών Σπουδών, Παν/μιο Brown

Οι ομιλητές και διοργανωτές συνεδριών εκφράζουν ελεύθερα τις απόψεις τους, οι οποίες δεν αντιπροσωπεύουν απαραίτητα την Οργανωτική Επιτροπή και τους διοργανωτές της συνάντησης των Αρχαιολογικών Διαλόγων 2025.

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 30 ΜΑΪΟΥ

9:00	Προσέλευση Πανεπιστημιούπολη Γάλλου			
9:15-11:00	Πρωινή Συνεδρία 1α Βιώσιμη ανάπτυξη και αντιφάσεις στις προσλήψεις της πολιτισμικής κληρονομιάς		9:30-11:00	Πρωινή Συνεδρία 1β Επιστημολογικές και αναστοχαστικές προσεγγίσεις στην αρχαιολογία της Κρήτης
11:00-11:15	ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ		11:00-11:15	ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ
11:15-12:45	Πρωινή Συνεδρία 2α Βιώσιμη ανάπτυξη και αντιφάσεις στις προσλήψεις της πολιτισμικής κληρονομιάς		11:15-12:45	Πρωινή Συνεδρία 2β Ζητήματα διαχείρισης και ανάδειξης ιστορικών συνόλων και αρχαιολογικών χώρων
12:45-13:00	ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ		12:45-13:00	ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ
13:00-14:00	Πρωινή Συνεδρία 3α Μινωική εντοπία. Το αρχαιολογικό τοπίο ως εφαλτήριο βιώσιμης ανάπτυξης		13:00-14:30	Πρωινή Συνεδρία 3β Ζητήματα διαχείρισης και ανάδειξης ιστορικών συνόλων και αρχαιολογικών χώρων
14:00-18:00	ΜΕΣΗΜΒΡΙΝΗ ΔΙΑΚΟΠΗ		14:00-18:00	ΜΕΣΗΜΒΡΙΝΗ ΔΙΑΚΟΠΗ
19:00	Επίσημη έναρξη συνεδρίου – Χαιρετισμοί Σπίτι του Πολιτισμού (Παλιά Πόλη Ρεθύμνου)			

ΣΑΒΒΑΤΟ 31 ΜΑΪΟΥ

9:00-10:15	Πρωινή Συνεδρία 1α Αρχαιολογία, τουρισμός και τοπικές κοινωνίες: Παρελθόν και παρόν μιας πολυκύμαντης σχέσης		9:00-10:15	Πρωινή Συνεδρία 1β Αρχαιολογία, ανθρωποτοπία και φυσικό περιβάλλον. Επικοινωνώντας την επιστημονική γνώση στα παιδιά	
10:15-10:30	ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ		10:15-10:30	ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ	
10:30-11:45	Πρωινή Συνεδρία 2α Αρχαιολογία, τουρισμός και τοπικές κοινωνίες: Παρελθόν και παρόν μιας πολυκύμαντης σχέσης	10:30-11:45	Πρωινή Συνεδρία 2β Αρχαιολογία, ανθρωποτοπία και φυσικό περιβάλλον. Επικοινωνώντας την επιστημονική γνώση στα παιδιά	10:30-11:45	Πρωινή Συνεδρία 2γ Ανάπτυξη και πολιτισμός για ποιους τελικά; Προσβασιμότητα, ισότητα και ένταξη στον πολιτισμό [Στρογγυλή τράπεζα]

11:45-12:00	ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ	11:45-12:00	ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ	11:45-12:00	ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ
12:00-13:15	Πρωινή Συνεδρία 3α Αρχαιολογία σε νησιωτικά πολιτισμικά περιβάλλοντα	12:00-13:15	Πρωινή Συνεδρία 3β Αρχαιολογία, ανθρωποτοπία και φυσικό περιβάλλον. Επικοινωνώντας την επιστημονική γνώση στα παιδιά	12:00-13:15	Πρωινή Συνεδρία 3γ Υπάρχει διέξοδος από τον «λαβύρινθο»; Αρχαιολογικές εργασιακές εμπειρίες και προοπτικές στους καιρούς της ανάπτυξης [Στρογγυλή τράπεζα]
13:15-13:30	ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ	13:15-13:30	ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ	13:15-13:30	ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ
13:30-15:00	Πρωινή Συνεδρία 4α Μια αρχαιολογία της σύγχρονης μετανάστευσης: Δέκα χρόνια μετά τη Λέσβο	13:30-14:45	Πρωινή Συνεδρία 4β Η κοινωνιοδραματική οπτική στους Αρχαιολογικούς Διάλογους: Η εμπειρία της Γαύδου [Στρογγυλή τράπεζα]		
15:00-17:00	ΜΕΣΗΜΒΡΙΝΗ ΔΙΑΚΟΠΗ	14:45-17:00	ΜΕΣΗΜΒΡΙΝΗ ΔΙΑΚΟΠΗ		
17:00-18:30	Απογευματινή Συνεδρία 1α Διάλογος για την Παλαιστίνη	17:00-17:45	Απογευματινή Συνεδρία 1β Μουσεία και κλιματική κρίση [Εργαστήριο]		

ΚΥΡΙΑΚΗ 01 ΙΟΥΝΙΟΥ

9:30-12:00	Πρωινή Συνεδρία 1α Αρχαιολογία και λόγος περί «ανάπτυξης»	9:00-12:00	Πρωινή Συνεδρία 1β Η Αρχαιολογία στη νέα οικοεξελικτική εποχή της Ανθρωποκαίνου
12:00-12:15	ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ	12:00-12:15	ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ
12:15-13:15	Πρωινή Συνεδρία 2α Ανάπτυξη, από-ανάπτυξη, μετά-ανάπτυξη στην πολιτισμική διαχείριση	12:15-13:30	Πρωινή Συνεδρία 2β Αρχαιολογικές αναζητήσεις και κινήματα πολιτών
13:30-15:00	Καταληκτική ολομέλεια και προγραμματισμός για τα επόμενα χρόνια Πανεπιστημιούπολη Γάλλου Αμφιθέατρο Α		

ΠΑΡΑΛΛΗΛΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 30 ΜΑΪΟΥ

16:00	Εγκαίνια εικαστικής έκθεσης «Θραύσματα» Καλλιτεχνικός Σταθμός της ΑΣΚΤ στο Ρέθυμνο - Λόφος Εβλιγιά, Ρέθυμνο	Η' Εργαστήριο Ζωγραφικής της ΑΣΚΤ
17:00- 18:00	Ξενάγηση στην παλιά πόλη του Ρεθύμνου Σημείο συνάντησης: Πλατεία Τεσσάρων Μαρτύρων, μπροστά από τη Μεγάλη Πόρτα	Κώστας Γιαπιτσόγλου
18:00	Εγκαίνια εικαστικών εκθέσεων Σπίτι του Πολιτισμού (Παλιά Πόλη Ρεθύμνου)	Συμμετέχουν: Νίκος Αλεξανδράκης, Γωγώ Ελευθεράκη, Ρίκα Κριθαρά, Καλλιόπη Μπούσουλα, Μαρία Νικηφοράκη, Νίκος Σεπετζόγλου, Τατιάνα Φραγκοπούλου

ΣΑΒΒΑΤΟ 31 ΜΑΪΟΥ

10:00- 12:00	Τα μνημεία αφηγούνται την ιστορία της πόλης Εκπαιδευτική βιωματική δράση για ενήλικες και οικογένειες Σημείο συνάντησης: Πλατεία Μικρασιατών	Κωνσταντίνα Μαρκόγλου
17:45- 18:15	Alien species served with local purities Καλλιτεχνική δράση Πανεπιστημιούπολη Γάλλου Αίθουσα 5	Πέγκυ Ζάλη, Παναγιώτης Λιανός
20:00	ΠΡΟΒΟΛΕΣ ΤΑΙΝΙΩΝ σε συνεργασία με το Φεστιβάλ Κινηματογράφου Χανίων Διάρκεια: 70' Ακολουθεί συζήτηση Σπίτι του Πολιτισμού (Παλιά Πόλη Ρεθύμνου)	Συντονισμός: Νίκος Τσαγκαράκης

ΚΥΡΙΑΚΗ 01 ΙΟΥΝΙΟΥ

9:00- 10:30	Μια περιήγηση στα ερείπια του μέλλοντος. Φωτοβολταϊκά, αμφιθέατρα και τα μετέωρα τοπία της Μεσογείου (υπαίθρια περιήγηση στο campus του Γάλλου) Σημείο εκκίνησης: είσοδος Πανεπιστημιούπολης	Φαίδων Μουδόπουλος-Αθανασίου
10:30- 13:30	Κοινωνιόγραμμα (βιωματικό εργαστήριο για ενήλικες) Αίθουσα 5	Δημήτρης Καράγιωργας, Αντώνης Λιοδάκης

Βιώσιμη ανάπτυξη και αντιφάσεις στις προσλήψεις της πολιτισμικής κληρονομιάς

Στο επίκεντρο της ενότητας βρίσκονται οι αντιφάσεις στην πρόσληψη και στη διαχείριση της πολιτισμικής κληρονομιάς που επηρεάζουν σημαντικά το αρχαιολογικό έργο. Ειδικά, όταν αυτό καλείται να υπηρετήσει ποικίλες όψεις της ονομαζόμενης ως «βιώσιμης ανάπτυξης», η οποία προβάλλεται ως απώτατος σκοπός για τις τοπικές κοινωνίες, αλλά και τις κεντρικές υπηρεσίες. Η συζήτηση περιλαμβάνει ταυτόχρονα τις εκδοχές αναπαραγωγής του εθνικού αφηγήματος στην εκπαίδευση και στον δημόσιο χώρο, στον αντίποδα του κριτικού αναστοχασμού στις σύγχρονες αρχαιολογικές αναζητήσεις, τις μουσειολογικές και ευρύτερες πολιτισμικές πρακτικές.

Οι αρχαιότητες, το φυσικό περιβάλλον και η «πράσινη ανάπτυξη»

Σταύρος Μπάζας, *Αρχαιολόγος, ΕΦΑ Έβρου*, staurosmpazas@gmail.com

Στην Περιφερειακή Ενότητα Έβρου έχουν αδειοδοτηθεί δεκάδες φωτοβολταϊκά και αιολικά πάρκα τόσο στον ορεινό όγκο όσο και στα πεδινά του Νομού. Εάν κατασκευαστούν όλα θα καταλάβουν εκατοντάδες χιλιάδες στρέμματα, αλλάζοντας δραστικά το φυσικό και ιστορικό τοπίο. Εξάλλου, η άναρχη και εντελώς αυθαίρετη χωροθέτησή τους πανελλαδικά έχουν δημιουργήσει σημαντικά προβλήματα σε πολλές περιοχές. Για την αδειοδότησή τους χρειάστηκαν εκατοντάδες αυτοψίες. Η διαδικασία αυτή βοήθησε να γίνει μια εκτεταμένη επιφανειακή έρευνα, που είτε συμπλήρωσε την εικόνα της Εφορείας είτε, σε κάποιες περιοχές, την ανασύνθεσε και την διευκρίνισε από την αρχή, καθώς νέες θέσεις εντοπίστηκαν και παλιές ερευνήθηκαν καλύτερα. Όλη αυτή η εν εξελίξει διαδικασία αφήνει το αποτύπωμά της και στα μνημεία. Η αλλαγή του φυσικού και του ιστορικού τοπίου, που τα εμπεριέχει και σε πολλές περιπτώσεις τα νοσηματοδοτεί, μπορεί να αλλάξει και τα ίδια, όπως θα δούμε, με δύο παραδείγματα: τους ταφικούς τύμβους του βορείου Έβρου και τους υπαίθριους τεκέδες στον ορεινό όγκο του Νομού.

Αρχαιολογία και «πράσινη» ανάπτυξη

Σοφία Δουλκερίδου, *Αρχαιολόγος*, sdoulkeridou@yahoo.com, Ρίτα Χατζή, *Αρχαιολόγος*, ritachi84@gmail.com, Σαββίνα Λίτση, *Αρχαιολόγος*, litsisev@hotmail.com

Υπό το πρίσμα της εμπειρίας που συσσωρεύτηκε από έργα εγκατάστασης αιολικών και φωτοβολταϊκών πάρκων εξετάζεται αρχικά ο ρόλος των αρχαιολόγων τόσο στα στενά του όρια (στο πεδίο), όσο και ευρύτερα. Συγκεκριμένα, ο κοινωνικός και πολιτικός ρόλος που καλείται να επωμιστεί ως θεράπων της επιστήμης του από τη θέση της ουσιαστικής διαχείρισης και διατήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς και εξέλιξης της επιστήμης του εν γένει. Επίσης, επιχειρείται να εξαχθούν συμπεράσματα από τις εμπειρίες που έχουν συσσωρευτεί από την «πράσινη» καπιταλιστική ανάπτυξη τις δύο τελευταίες δεκαετίες. Η ανακοίνωση εστιάζει κυρίως στα ερωτήματα: τι σημαίνει, ποιους εξυπηρετεί και τι συνέπειες έχει σε κοινωνικό, οικονομικό και πολιτικό επίπεδο και πώς εμπλέκονται στις παραπάνω διαδικασίες οι άνθρωποι που καλούνται να υπηρετήσουν το ρόλο του επιστήμονα αρχαιολόγου. Πώς αντιμετωπίζεται, εντέλει, το αδηφάγο τέρας της «πράσινης» καπιταλιστικής ανάπτυξης.

Αναπαραγωγές των τοιχογραφιών από το προϊστορικό Ακρωτήρι στο σύγχρονο τουριστικό τοπίο της Σαντορίνης. Ανάδειξη ή στρέβλωση της εικονογραφίας;

Νίκος Σεπετζόγλου, *Εικαστικός καλλιτέχνης, BA-IM ΑΣΚΤ, MSc Σχεδιασμός-Χώρος-Πολιτισμός, ΔΜΠΣ Σχολής Αρχιτεκτόνων ΕΜΠ, Υποψήφιος Διδάκτορας Σχολής Αρχιτεκτόνων ΕΜΠ, nsepetzoglou@yahoo.gr*

Μεγάλη είναι η συζήτηση που γίνεται τις τελευταίες δεκαετίες για τις αποκαταστάσεις των αποσπασματικών «μινωικών» τοιχογραφιών και ιδιαίτερα για αυτές από την Κνωσό, που έχουν αμφισβητηθεί και επανεξεταστεί από νεότερους μελετητές. Εξακολουθούν ωστόσο να αποτελούν δημοφιλή θέματα που συνδέονται άμεσα με την οπτική επικοινωνία του «μινωικού» παρελθόντος στην τουριστική οικονομία της Κρήτης και όχι μόνο. Τι συμβαίνει όμως στο γειτονικό νησί, τη Σαντορίνη; Οι παγκόσμιας φήμης τοιχογραφίες από το προϊστορικό Ακρωτήρι χαίρουν ιδιαίτερα καλής διατήρησης και αποτελούν ασφαλές παράδειγμα για την μελέτη της εικονογραφίας της Εποχής του Χαλκού. Πέρα όμως από την αρχαιολογική και επιστημονική προσέγγιση, αναπαραγωγές κάθε λογής τροφοδοτούν εδώ και δεκαετίες το τουριστικό προϊόν του νησιού. Από τα αντίγραφα δημοφιλών θεμάτων έως την ελεύθερη ζωγραφική ή γραφιστική αναπαραγωγή τους σε σακούλες τουριστικών καταστημάτων, τοίχους εστιατορίων και ετικέτες προϊόντων, οι τοιχογραφίες από το προϊστορικό Ακρωτήρι αποτελούν, λόγω της μοναδικότητάς τους, σταθερό σημείο αναφοράς για την ανάδειξη της, δεδομένης κατά τα άλλα, μοναδικότητας του νησιού. Πόσο αλλοιώνεται, όμως, η αυθεντική τους εικόνα μέσα από τις ελεύθερες αυτές αναπαραγωγές; Αν η εικόνα του «μινωικού» παρελθόντος στην Κρήτη βασίστηκε στη σύνθεση θραυσμάτων, μήπως στη Σαντορίνη η καλά διατηρημένη πληροφορία αποδομείται σε ένα κατάλογο «καλών θεμάτων» που εξυπηρετούν τις αισθητικές απαιτήσεις της τουριστικής κατανάλωσης;

Ιχνηλατώντας τα Μακρά Τείχη της Αθήνας. Η τύχη του αρχαίου οχυρωματικού έργου στη νεότερη εποχή

Παναγιώτα Ταξιάρχη, *Αρχαιολόγος*, taxiarch.i@gmail.com

Τα Μακρά Τείχη της αρχαίας Αθήνας, το μεγάλο οχυρωματικό έργο που ένωσε το άστυ με το λιμάνι, βρέθηκαν σε μια, για αιώνες, αραιοκατοικημένη πεδιάδα που διατηρούσε σχεδόν αμετάβλητο το τοπίο της από την αρχαιότητα ως το α΄ μισό του 19ου αιώνα. Μετά την ίδρυση του νεοελληνικού κράτους, το 1834 η τύχη των ερειπωμένων τειχών συνδέθηκε με δύο μεγάλα τεχνικά έργα που υλοποιήθηκαν στο πλαίσιο συγκρότησης της πρωτεύουσας και σύνδεσής της με τον Πειραιά: την κατασκευή της οδού Πειραιώς και του σιδηροδρόμου. Οι αποφάσεις που ελήφθησαν εκείνη την εποχή δεν ευνόησαν τη διατήρηση των αρχαίων καταλοίπων, με αποτέλεσμα το μεγαλύτερο τμήμα τους να καταστραφεί ή να βρεθεί κάτω από τις νέες δομές. Εν συνεχεία, στο πλαίσιο εκσυγχρονισμού των δικτύων και των υποδομών της πόλης, αλλά και της ιδιωτικής οικοδόμησης, πολλά από αυτά τα κατάλοιπα ήρθαν ξανά στο φως. Η διαχείρισή τους, όμως, δεν υπήρξε ενιαία, εφόσον άλλοτε επιλέχθηκε η κατάχωση των καταλοίπων, άλλοτε η διάλυσή τους και σε λιγότερες περιπτώσεις αυτά διατηρήθηκαν ορατά. Σήμερα, ωστόσο, είμαστε σε θέση πλέον να ανασυστήσουμε με μεγαλύτερη ακρίβεια την πορεία των τειχών με τη βοήθεια της ψηφιακής τεχνολογίας (Γεωγραφικά Συστήματα Πληροφοριών και web-mapping), συμβάλλοντας έτσι στη διάσωση και διάδοση της αρχαιολογικής πληροφορίας.

Τα μνημεία της Κατοχής στον νομό Χανίων κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης: Αντιστάσεις και συγκρούσεις στο πλαίσιο αναπτυξιακών πολιτικών

Έλια Βαρδάκη, *Κοινωνική Ανθρωπολόγος*, eliavardaki@gmail.com

Η πολιτιστική κληρονομιά και η διαχείρισή της τις τελευταίες δεκαετίες έχει αναδειχθεί σε πλούσιο πεδίο μελέτης των εθνικών, τοπικών ή/και «νεο-αποικιοκρατικών» πολιτικών, καθώς επικεντρώνεται στο ρόλο που διαδραματίζουν τα μνημεία στο παρόν. Η μελέτη της πολιτιστικής κληρονομιάς προσφέρει πρόσφορο έδαφος για: 1. την κατανόηση των διεκδικήσεων που προβάλλουν κρατικοί και τοπικοί φορείς ή συλλογικότητες πολιτών (Γκότσης και Φαϊτάκη 2012· Kokkinos κ.ά. 2012), 2. την αναγνώριση των πολλαπλών επιπέδων ερμηνείας του πολιτιστικού πλούτου μιας χώρας σε πολιτικό, οικονομικό και ιδεολογικό επίπεδο, και 3. την κατανόηση του μεταβαλλόμενου τοπίου της αναπαράστασης της πολιτιστικής κληρονομιάς (Harrison 2013· Hamilakis 2007· Lowenthal 2015). Σκοπός της παρουσίασης είναι η ανάλυση και η ερμηνεία των τοπικών διεκδικήσεων για τη διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς της Μάχης της Κρήτης, η διαφορετική νοηματοδότηση του γεγονότος από φορείς και οργανώσεις σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο, η πρόσληψη

των μνημείων που έχουν ανεγερθεί για τα θύματα της γερμανικής κατοχής και τέλος ο ρόλος που διαδραμάτισαν αυτά κατά την ιστορική συγκυρία της οικονομικής κρίσης. Σε αυτό το πλαίσιο θα εξεταστούν τα μνημεία που έχουν ανεγερθεί στους τόπους των μαρτυριών της Κατοχής στον νομό Χανίων, και κυρίως η διένεξη για το μνημείο στα Φλώρια του δήμου Καντάνου, αλλά και το πάγιο αίτημα της ίδρυσης Μουσείου για τη «Μάχη της Κρήτης».

Αγροτικό πολιτισμικό τοπίο της Τήνου: Οι ξερολιθιές ως μνημεία και το νέο Τοπικό Πολεοδομικό Σχέδιο

Πολιτιστικός και Περιβαλλοντικός Σύλλογος Τήνου «Αμπασάδα», info@ambassada.gr,
Εκπρόσωπος: Περικλής Δουβίτσας, *Εκδότης, Εκδόσεις Νεφέλη*, periklis@nefeli-books.com

Ο Πολιτιστικός και Περιβαλλοντικός Σύλλογος της Τήνου «Αμπασάδα» προσπαθεί από την ίδρυσή του, το 2023, να ευαισθητοποιήσει τους κατοίκους και επισκέπτες του νησιού για την αξία —πολιτιστική, οικολογική και τουριστική/οικονομική— του αγροτικού πολιτισμικού τοπίου του νησιού. Επικεντρώνεται στα ξερολιθικά κτίσματα και κατασκευές (αναβαθμίδες, μονοπάτια, σταβλάκια, αλώνια κ.ο.κ.), που συνθέτουν σχεδόν το σύνολο του νησιού εκτός των ορίων των οικισμών, δεδομένου ότι η Τήνος είναι αναβαθμιδωμένη απ’ άκρη σ’ άκρη. Η «Αμπασάδα», με τις δράσεις της (διεπιστημονική διημερίδα, εργαστήρια ξερολιθιάς, συνεργασία με τα σχολεία του νησιού, εκδόσεις βιβλίων), έχει επιτύχει ήδη να εξοικειώσει σημαντικό μέρος των κατοίκων του νησιού με το γεγονός ότι οι ξερολιθικές κατασκευές αναγνωρίζονται ως αρχαία ή νεότερα μνημεία. Χάρη στην ευαισθητοποίηση ιδιοκτητών ακινήτων και επαγγελματιών του χώρου της οικοδομής έχει αποφευχθεί η καταστροφή ή αλλοίωση κάποιων από τις κατασκευές αυτές. Κατά το 2ο Εργαστήριο Ξερολιθιάς, το 2024, επισκευάστηκε μονοπάτι στον αρχαιολογικό χώρο των Γαστριών, κατεστραμμένο κατά τη διενέργεια αυθαίρετων οικοδομικών εργασιών, ενώ σχεδιάζεται Εργαστήριο Ξερολιθιάς και στον αρχαιολογικό χώρο του Εξωμβούργου. Ο Σύλλογος συμμετέχει στις εργασίες για το νέο Τοπικό Πολεοδομικό Σχέδιο επισημαίνοντας την υποχρέωση προστασίας των ξερολιθικών κατασκευών, την οποία έχει αναλάβει η χώρα μας με την κύρωση σχετικών διεθνών συνθηκών.

Προκλήσεις και δυνατότητες στην καθημερινότητα της ενάλιας και παράκτιας αρχαιολογικής προστασίας

Θεοτόκης Θεοδούλου, *Αρχαιολόγος, Εφορεία Εναλίων Αρχαιοτήτων*,
t_theotokis@hotmail.com

Η Εφορεία Εναλίων Αρχαιοτήτων έχει στην αρμοδιότητά της την προστασία της υποβρύχιας πολιτιστικής κληρονομιάς στη θάλασσα, τις λίμνες και τους ποταμούς, αδειοδοτώντας έργα και δραστηριότητες στην ενάλια και παράκτια ζώνη, σε συναρμοδιότητα με τις κατά τόπους Εφορείες Αρχαιοτήτων και Υπηρεσίες Νεωτέρων Μνημείων. Δύο τομείς αδειοδοτήσεων δημιουργούν τεράστιο φόρτο εργασίας και ζητήματα που αφορούν στην πραγματική προστασία: οι αδειοδοτήσεις τοποθέτησης ομπρελοκαθισμάτων και μέσων αναψυχής στις παραλίες των αρχαιολογικών χώρων (ενάλιων και παράκτιων) και τα αιτήματα για ανίχνευση μετάλλων, μια δραστηριότητα που παρουσιάζεται σαν δραστηριότητα ελεύθερου χρόνου (σπορ), χωρίς στην πραγματικότητα να είναι. Ενδεικτικά, κάθε τέτοιο αίτημα απαιτεί για την γνωμοδότηση/αδειοδότησή του την απασχόληση οκτώ υπαλλήλων του ΥΠΠΟ. Ένας καινοφανής τρίτος τομέας είναι η ανάπτυξη ενάλιων αιολικών πάρκων μεγάλης έκτασης και σε μικρή απόσταση από τις ακτές. Αυτό, πέραν του περιβαλλοντικού αποτυπώματος, συνιστά οπτική όχληση σε σημαντικούς αρχαιολογικούς χώρους, αλλά ταυτόχρονα επιβάλλει την ανάγκη αρχαιολογικής διερεύνησης των χώρων εγκατάστασής τους, γεγονός που μπορεί να είναι ταυτόχρονα ευκαιρία αλλά και απειλή. Η παρουσίαση θα επικεντρωθεί στα παραπάνω ζητήματα, όπως προκύπτουν μέσα από την καθημερινή πρακτική, τις δυσκολίες και τις προκλήσεις που θέτουν και την ένταξη τους στην σημερινή οικονομική και κοινωνική πραγματικότητα.

Η σχέση τοπικών κοινωνιών με τους ενάλιους αρχαιολογικούς χώρους: Μνήμη, ταυτότητα και ανάπτυξη

Νάσια Παπαδημητρίου, *Αρχαιολόγος, Υποψήφια Διδάκτωρ στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο,*
nasiap28@gmail.com

Ο ρόλος των τοπικών κοινωνιών στη διαχείριση και προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελεί κρίσιμο παράγοντα για την ισορροπημένη ανάπτυξη του τουρισμού. Στη νοτιοανατολική Λακωνία, οι ενάλιοι αρχαιολογικοί χώροι αναδεικνύουν τη σύνδεση μεταξύ αρχαιολογίας, τουρισμού και τοπικών κοινωνιών. Ωστόσο, η αντίληψη των τοπικών κοινοτήτων για αυτούς τους χώρους είναι συχνά περιορισμένη, επικεντρωμένη στις οικονομικές προοπτικές του τουρισμού, αγνοώντας τις πολιτιστικές και κοινωνικές τους διαστάσεις. Η έρευνά μου εστιάζει στη σχέση των τοπικών κοινωνιών με τους ενάλιους αρχαιολογικούς χώρους, διερευνώντας πώς η συλλογική μνήμη και η κοινωνική ταυτότητα μπορούν να διαμορφώσουν την εμπλοκή των κοινοτήτων στην προστασία και ανάδειξή τους με πιο ουσιαστικό τρόπο. Παράλληλα, εξετάζω τις προκλήσεις και τις ευκαιρίες που αναδύονται από τον τουρισμό, όπως η ανάγκη για ευαισθητοποίηση και συμμετοχικές πρακτικές διαχείρισης. Μέσα από τη σύνθεση κοινωνικών θεωριών, η έρευνα επικεντρώνεται σε ένα μοντέλο διαχείρισης, που θα ενισχύσει τον ρόλο των τοπικών κοινωνιών ως φορέα προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς, προάγοντας ταυτόχρονα βιώσιμες μορφές τουριστικής ανάπτυξης.

Στόχος είναι η ισορροπία μεταξύ τουρισμού και πολιτιστικής προστασίας, αναδεικνύοντας τους ενάλιους χώρους σε ζωντανά μνημεία με κοινωνικό και ιστορικό νόημα.

Δημόσιο αγαθό ή εργαλείο «ανάπτυξης»; Χρήσεις και προσλήψεις της πολιτισμικής κληρονομιάς στην Ιταλία

Αλέξανδρος Διαμαντής, *Διδάκτορας Ιστορίας της Τέχνης, Εκπαιδευτικός,*
alexdiamant@yahoo.gr

Η πολιτισμική κληρονομιά στην Ιταλία, αν και αποτελεί συνταγματικά κατοχυρωμένο δημόσιο αγαθό, έχει ενταχθεί σταδιακά στη σφαίρα της αγοράς. Από τη δεκαετία του 1990, με νομοθετικές τομές, όπως ο νόμος Ronchey (1993) και η μεταρρύθμιση Franceschini (2014), διαμορφώθηκε ένα θεσμικό πλαίσιο προσανατολισμένο στην οικονομική αξιοποίηση των πολιτισμικών αγαθών με ιδιωτικοοικονομικά κριτήρια και εργαλεία, όπως ιδιωτικές χορηγίες, εταιρικές συμπράξεις και εμπορικού χαρακτήρα εκθέσεις. Τέτοιες πρακτικές γνώρισαν αξιοσημείωτη διάδοση στο πλαίσιο της πρόσφατης οικονομικής κρίσης, η οποία επιτάχυνε τη μετάβαση στο νέο υπόδειγμα. Η εισήγηση προσεγγίζει κριτικά αυτή την εξέλιξη, παρουσιάζοντας αντιπροσωπευτικά παραδείγματα εμπλοκής ιδιωτικών φορέων στη διαχείριση της ιταλικής πολιτισμικής κληρονομιάς. Παράλληλα, αναδεικνύει διαφορετικές προσλήψεις της ιστορίας της τέχνης μέσα από την αντιπαραβολή της νεοφιλελεύθερης ρητορικής περί «ανάπτυξης» με τον κριτικό λόγο για τον πολιτισμό ως δημόσιο αγαθό. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η στάση των ιστορικών της τέχνης Tomaso Montanari και Salvatore Settis, οι οποίοι υπερασπίζονται το δικαίωμα των πολιτών στον πολιτισμό και τη σημασία της πολιτιστικής καλλιέργειας για την ανάπτυξη δημοκρατικής συνείδησης. Με αυτή τη θεματολογία, η εισήγηση επιχειρεί να συμβάλει στον διάλογο γύρω από τις αντιφάσεις στην πρόσληψη της πολιτισμικής κληρονομιάς, καθώς και τις ιδεολογικές όψεις του λόγου περί «ανάπτυξης» στο πεδίο του πολιτισμού.

Τα μνημεία στην εποχή της γρήγορης κατανάλωσης: Η περίπτωση της Μονεμβασιάς

Ελένη Αρακαδάκη, *Αρχιτέκτων Μηχανικός, Υπάλληλος ΥΠΠΟ, arakadaki@gmail.com*

Μονεμβάσια: Ένα τοπίο αρχέγονο, με ιστορία αιώνων, κατοικήθηκε αρχικά στην Επάνω Πόλη και έπειτα, στη γνωστότερη σήμερα, Κάτω Πόλη. Η Κάτω Πόλη, ένας πυρήνας γεμάτο ζωή και χρώμα, με γραφικά καλντερίμια, πέτρινα κτίσματα, τειχισμένα και χτισμένα επάνω στη θάλασσα, χαίρει αυξανόμενης αναγνώρισης εντός και εκτός συνόρων. Η Επάνω Πόλη περιλαμβάνει ερείπια κατοίκησης, ένα με το φυσικό τοπίο, και είναι σε μικρό βαθμό

αποκατεστημένη λόγω της δυσκολότερης πρόσβασής της. Η βραχονησίδα της Μονεμβασιάς αποτελεί πλουτοπαραγωγική πηγή για την περιοχή, με τον τουρισμό να καθίσταται κύριο έσοδό της. Γεννάται, ωστόσο, το ερώτημα: τι κινδύνους ενέχει η εν λόγω μονοκαλλιέργεια του τουρισμού; Ζούμε σε μια εποχή όπου βανδαλίζονται τόποι εν ονόματι του κέρδους και ιστορικά σύνολα μετατρέπονται σε εμπορεύματα προς εκμετάλλευση· ό,τι βρίσκεται εντός του κάστρου αλλά και εκτός, εφόσον διατηρεί θέα προς τον βράχο, ισοδυναμεί με γη αξίας. Το εξεταζόμενο θέμα αφορά στη σχέση αρχαιολογίας και «ανάπτυξης», στα μνημεία και τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζονται από τον σύγχρονο επισκέπτη, ο οποίος έρχεται, καταναλώνει και φεύγει. Η Μονεμβάσια δέχεται μαζικά κόσμο χωρίς προηγούμενη μελέτη της φέρουσας ικανότητας της. Τίθενται ζητήματα όπως το αποτύπωμα του φαινομένου του υπερτουρισμού στην τοπική κοινωνία, καθώς και η σκοπιμότητα του σχεδιαζόμενου τελεφερίκ που θα ενισχύσει την ολοένα αυξανόμενη επισκεψιμότητα και προβολή.

Αρχαιολογία σε μετάβαση: Ο ψηφιακός μετασχηματισμός ως φαντασία και κανονικότητα

Μάρκος Κατσιάνης, *Επίκουρος Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Πατρών*, mkatsianis@upatras.gr

Πασχάλης Ζαφειριάδης, *Ερευνητής, Νορβηγικό Ινστιτούτο Αθηνών/ Πανεπιστήμιο Μπέργκεν*,
Paschalis.Zafeiriadis@uib.no

Η παρούσα συμβολή εξετάζει τον ψηφιακό μετασχηματισμό στην αρχαιολογία, εστιάζοντας στην επιδραστικότητα των ψηφιακών τεχνολογιών, τις προσδοκίες που τον συνοδεύουν και τις διαδικασίες θεσμοποίησής του στην αρχαιολογική πρακτική. Ανιχνεύοντας τη διαδρομή της ψηφιακής αρχαιολογίας μέχρι σήμερα και εξειδικεύοντας στο παράδειγμα της Ελλάδας, αναδεικνύονται οι τρόποι με τους οποίους οι ψηφιακές μέθοδοι έχουν τροποποιήσει την τεκμηρίωση στο πεδίο και το εργαστήριο, τη διαχείριση και την ερμηνεία των δεδομένων, καθώς και τους εργασιακούς και ερευνητικούς ρόλους των ίδιων των αρχαιολόγων. Η ενσωμάτωση της ψηφιακής τεχνολογίας δεν αποτελεί ουδέτερη διαδικασία, αλλά διαμεσολαβείται από συγκεκριμένα επιστημολογικά και θεσμικά πλαίσια που καθορίζουν το πώς η γνώση παράγεται, ελέγχεται και διαχέεται. Η μελέτη μας τοποθετεί τον ψηφιακό μετασχηματισμό εντός ενός ευρύτερου συλλογικού φαντασιακού, το οποίο διαμορφώνει τις αντιλήψεις για τη συμβολή της τεχνολογίας στην αρχαιολογική πράξη και επηρεάζει τους μηχανισμούς μέσω των οποίων καθιερώνονται πρότυπα, πρακτικές και τρόποι εργασίας. Καθώς η ψηφιακή μεθοδολογία εδραιώνεται ολοένα και περισσότερο στον χώρο της αρχαιολογίας, προκύπτει η ανάγκη για έναν κριτικό αναστοχασμό. Όχι μόνο ως προς τις δυνατότητες που η ψηφιακή τεχνολογία προσφέρει, αλλά και ως προς τις ενδεχόμενες παγίδες του τεχνο-ντετερμινισμού, της αποπολιτικοποίησης ή της άνισης πρόσβασης που ενέχει. Υπό αυτό το πρίσμα, προτείνεται μια επαναδιαπραγμάτευση της αποστολής της αρχαιολογίας και της σχέσης της με την τεχνολογία με βασικό ερώτημα το πώς μπορούμε να

υιοθετούμε την καινοτομία, διατηρώντας παράλληλα την κριτική μας εγρήγορση, την κοινωνική ευθύνη και τον θεωρητικό μας προσανατολισμό.

Επιστημολογικές και αναστοχαστικές προσεγγίσεις στην αρχαιολογία της Κρήτης

Η ενότητα αυτή επικεντρώνεται στην επιστημονική παραγωγή της κρητικής αρχαιολογίας και τις εναλλακτικές ερμηνευτικές προσεγγίσεις του αρχαιολογικού υλικού, με στόχο να αρθρωθεί ένας κριτικός, αναστοχαστικός λόγος για την ιστορία της έρευνας, τις κατακτήσεις, τις αποσιωπήσεις, αλλά και τους μελλοντικούς της στόχους.

Τοπικό και εθνικό φαντασιακό στην Κρήτη μέσα από ιστορικά και αρχαιολογικά ντοκιμαντέρ

Αγαπητός Λεγάκης, *Συντηρητής Αρχαιοτήτων και Έργων Τέχνης*, ag.legakis@gmail.com

Η αρχαιολογία γεννιέται τον 19ο αιώνα σε χώρες που βρίσκονται στο ζενίθ της οικονομικής και τεχνολογικής τους υπεροχής και προσπαθούν να συσχετίσουν τις αιτίες αυτής της υπεροχής με το απώτερο παρελθόν τους. Ταυτόχρονα η συγκρότηση εθνικών κρατών στην κεντρική και νότια Ευρώπη και οι διεκδικήσεις για αυτονομία των υπερπόντιων κτήσεων τους δημιουργεί την ανάγκη διαμόρφωσης εθνικών ταυτοτήτων στις νέες κρατικές οντότητες, μέσα από την αναζήτηση συναφειών με το πρόσφατο και απώτερο παρελθόν τους και διαφοροποιήσεων με το απώτερο και πρόσφατο παρελθόν των «άλλων». Αυτές οι συνάφειες καλούνταν να υπερκαλύψουν τις βαθιές τοπικές διαφοροποιήσεις της ταυτότητας σε μια προσπάθεια να επιτευχθεί μία ισχυρή εθνική ενότητα.

Η χρήση των μέσων αποτελεί τον κατεξοχήν μηχανισμό διάχυσης νέων εθνικών αφηγημάτων. Ποια είναι η συμμετοχή της αρχαιολογικής πληροφορίας στη διάχυση της ερμηνείας της τοπικής και εθνικής καταγωγής μέσω των οπτικοακουστικών μέσων; Ποια μορφή έχουν τα κυρίαρχα μηνύματα που μεταφέρονται και ποια εκφραστικά μέσα χρησιμοποιούνται για τη προώθησή τους; Απάντηση στα προαναφερθέντα ερωτήματα επιχειρείται να δοθεί μέσα από στοχευμένη έρευνα οπτικοακουστικού περιεχομένου στο ψηφιακό αρχείο της ΕΡΤ. Η έρευνα καταγράφει υλικό με αναφορές στον μινωικό πολιτισμό που ανήκει σε ένα ευρύ φάσμα ειδών: από το ειδησεογραφικό ρεπορτάζ μέχρι το διαφημιστικό σποτ, αλλά επικεντρώνεται στην κριτική ανάλυση ταινιών με ιστορικό ή αρχαιολογικό περιεχόμενο. Μέσα από την κριτική ανάλυση ταινιών με αρχαιολογική θεματική που αφορούν την περιοχή της Κρήτης, επιχειρεί να εντοπίσει και να αναλύσει τους επικοινωνιακούς κώδικες που χρησιμοποιήθηκαν για την

ενσωμάτωση του αφηγήματος της εντοπιότητας της κρητικής προέλευσης στην ευρύτερη εθνική. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στο είδος του *ντοκιμαντέρ*, στο οποίο τα μέσα και το κοινό αποδίδουν έναν ειδικό, επιμορφωτικό και εκπαιδευτικό, ρόλο και το οποίο υπήρξε, κυρίως στην τηλεοπτική εκδοχή του, το κατεξοχήν εργαλείο μετάδοσης της κυρίαρχης ιδεολογίας της εθνικής συνέχειας και ομοιογένειας.

Τρία ποιητικά αφηγήματα μινωικής μυθολογίας. Από τη *Φαίδρα* του Ευριπίδη στον *Λαβύρινθο* του Τίτου Πατρίκιου και στον *Μίνωα* του Κυριάκου Χαραλαμπίδη

Δημήτριος Περοδασκαλάκης, *ΕΔΙΠ Τμήμα Φιλολογίας Παν/μίου Κρήτης*,
perodaskalakis@gmail.com

Με αφετηρία την τραγωδία «Ιππόλυτος» του Ευριπίδη και τα ποιήματα «Ιστορία του Λαβυρίνθου» του Τίτου Πατρίκιου και «Μυστήριο» του Κυριάκου Χαραλαμπίδη θα δειχθεί ότι ο άνθρωπος ως ιστορική κατηγορία πορεύεται με τους «Λαβυρίνθους» και τους «Μινωταύρους» του σε επίπεδο κοινωνικό, αναπτυξιακό και υπαρξιακό. Ο θεατρικός και ποιητικός αναστοχασμός συμβόλων της κρητικής μυθολογίας και αρχαιολογίας είναι ο τρόπος της τέχνης να υποβάλλει όχι μόνον τους καλλιτεχνικούς όρους διαχείρισης του πολιτισμικού παρελθόντος, αλλά και τους πολιτικούς και κριτικούς όρους ανάκλασής τους στην εποχή μας, όπου οι καταστροφικές ροπές του ανθρώπου συναντώνται με την τερατική βία και τον θανάσιμο εγκλεισμό του σε σύγχρονους λαβυρίνθους.

Ο «λαβύρινθος» ενός σπόγγου, το πάθος του σπογγοτόμου και οι σπογγαλιευτικοί πόροι της Μεσογείου

Ελένη Νικολιδάκη, *Φιλόλογος Β/θμιας Εκπαίδευσης, PhD*, eleninikolidaki96@gmail.com

Οι σπόγγοι (*Porifera*), ως υδρόβιοι βενθικοί οργανισμοί, διακρίνονται για τα κανάλια και τις κοιλότητές τους, που αποτελούν ξενιστές πολλών συμβιωτικών οργανισμών. Ζουν κατά αποικίες ή μεμονωμένα στα υποθαλάσσια σπήλαια της Μεσογείου, ενώ στην Κρήτη η παρουσία τους μαρτυρείται σε μεγάλη ποικιλία, ακόμη και σε αβαθή νερά στο νότιο τμήμα του νησιού. Χάρη στην πολυχρηστικότητα τους, Μινωίτες τεχνίτες τούς αξιοποιούσαν για τη λείανση, τον καθαρισμό και τη διακόσμηση των κεραμικών αγγείων τους. Η ποιητική κατάθεση του πολύ μεταγενέστερου (τέλη 2ου αι. μ.Χ.) Κιλίκιου Οπριανού, στους επιλογικούς στίχους των «Αλιευτικών», φωτίζει το δύσκολο έργο των σπογγοτόμων, που επιδίδονταν με τρόπο μυσταγωγικό σε μια βιοποριστική δραστηριότητα με κοινωνικό-οικονομικό αποτύπωμα.

Με βάση την καλλιτεχνική χρήση του σπόγγου και την οππιάνεια αφήγηση του ανθρώπινου μόχθου, σήμερα, όπου η παραδοσιακή συγκομιδή του μετατράπηκε σε υπεραλίευση με συνέπεια τη δραστική μείωσή του, καθίσταται επιτακτικότερη η ανάγκη ορθολογικότερης στρατηγικής για μια φιλική προς το περιβάλλον προσέγγιση με πιο οικολογικές τεχνικές. Ο τόπος μας μπορεί επιστημονικά και οφείλει ιστορικά να διαδραματίσει ρόλο πρωταγωνιστικό σε αυτήν την εκστρατεία.

Ευρώπη η Κρηταγενής: Ο «μινωικός» πολιτισμός ως εργαλείο για την αναζήτηση των αρχών και την κατασκευή της ευρωπαϊκής ταυτότητας στο πλαίσιο του 20ού αιώνα

Ναταλία Ανυφαντή, Προπτυχιακή φοιτήτρια αρχαιολογίας, ΕΚΠΑ, anifanatal@gmail.com

Στις αρχές του 20ού αιώνα το νησί της Κρήτης παύει να αποτελεί κτήση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και υπάγεται σε ένα καθεστώς αυτονομίας υπό τον έλεγχο κατ' ουσίαν των Μεγάλων Δυνάμεων της Ευρώπης. Είναι η εποχή της νεωτερικότητας και η Ευρώπη αναζητά τρόπους νομιμοποίησης των επεκτατικών της διαθέσεων και μεταξύ άλλων των αφηγημάτων περί της «εγγενούς ανωτερότητας» της. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο πραγματοποιούνται οι ανασκαφές των Βρετανών στην Κνωσό υπό τον Evans, οι οποίες έφεραν στο φως το γνωστό ανακτορικό συγκρότημα. Το πλαίσιο αυτό καθόρισε και την ερμηνεία των ευρημάτων, επηρεάζοντας συνεκδοχικά την ανασυγκροτημένη μορφή αυτού που συμβατικά χαρακτηρίστηκε ως «μινωικός» πολιτισμός. Καθιερώνεται, με αυτόν τον τρόπο, η αντίληψη ότι ο πολιτισμός που αναπτύχθηκε στην Κρήτη της Εποχής του Χαλκού αποτέλεσε τον πρώτο ευρωπαϊκό πολιτισμό, ο οποίος με το «φιλελεύθερο και επιχειρηματικό» του πνεύμα —αντίθετο θεωρητικά με εκείνο της Ανατολής— έθεσε τις βάσεις για την οικοδόμηση της καπιταλιστικής Δύσης. Η ευσύνοπτη αυτή ανακοίνωση, έχοντας ως βάση τις μελέτες που επιμελήθηκαν ο Χαμηλάκης και η Momigliano σε πρόσφατα δημοσιευμένο τόμο, εξετάζει επισκοπικά τις παραπάνω διαπιστώσεις, οι οποίες αφορούν άμεσα στον πολιτικό ρόλο της αρχαιολογικής επιστήμης ως το σήμερα, δηλαδή σε μία εποχή όπου η δυτική παρέμβαση και τα αφηγήματά της συντελούν έμπρακτα στον αφανισμό των Παλαιστινίων στην απέναντι ακτή.

Το τουριστικό βλέμμα και η «από κοινού μηχανή»

Γεώργιος Ι. Αλεξόπουλος, Αρχαιολόγος, galexop@arch.uoa.gr

Σε θολωτό τάφο της Μεσαράς (Καμηλάρι Ι) εντοπίστηκε περιφραγμένος αύλειος χώρος και, μεταξύ άλλων, ένα πολύ καλά διατηρημένο σύμπλεγμα ανθρώπινων μορφών σε κυκλική

βάση, το οποίο εκτίθεται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου. Το πήλινο ομοίωμα απεικονίζει τέσσερις γυμνές ανδρικές μορφές πιασμένες από τα μπράτσα στο ύψος του ώμου να σχηματίζουν κλειστό κύκλο. Λόγω της εμφάνισης αρχιτεκτονικών Διπλών Κεράτων εναλλάξ ανάμεσα στους όρθιους νέους, το ομοίωμα θεωρείται, ότι παριστάνει την «άμεση σχέση... με θρησκευτικά δρώμενα... τελετές αποτροπαϊκές του κακού και... παραπέμπει στον νεκρικό χαρακτήρα της όρκησης» (Ιστοσελίδα Μουσείου Ηρακλείου). Η πρότασή μου για μια εναλλακτική ερμηνεία θα πάρει αποστάσεις από την ιερότητα εν γένει και θα επιχειρήσει την ένταξη του τεχνουργήματος σε ένα παράδειγμα ανταλλαγών και πιθανών επιτελέσεων κυκλικής συσσωμάτωσης χωρίς ευκρινή σύνδεση με τις θρησκευτικές τελετές ή με τη θρησκεία, καθώς η δεύτερη, ως μη αναλυτική κατηγορία, αδυνατεί να αναδείξει κοινωνικούς δεσμούς. Από το υψηλότερο δυνατό σημείο τα Διπλά Κέρατα ατενίζουν πλατείες, πλατώματα και κοινοτικές συναθροίσεις (Αλεξόπουλος 2021) και πιθανά «αποθεώνουν» τη γεωργική παραγωγή (πρβλ. Hamilakis 1996) με συνοδεία λύρας. Έξω από το ωφελιμιστικό παράδειγμα της χριστιανικής και καπιταλιστικής ηθικής που διέπει τη σκέψη μας υπόρρητα με όρους χρησιμότητας και εργαλειακής αποτελεσματικότητας, το μινωικό τεχνούργημα ιδωμένο εκτός κάποιας δεσποτείας εμφανίζει έναν μηχανισμό τριπλής υποχρέωσης αλληλέγγυων: να δώσεις, να λάβεις και να επιστρέψεις (πρβλ. Ρομάνο 2016).

Ζητήματα διαχείρισης και ανάδειξης ιστορικών συνόλων και αρχαιολογικών χώρων

Διοργάνωση: Δέσποινα Διμέλλη, Αλέξιος Τζομπανάκης, Δημήτριος Τσακαλάκης, *Καθηγητές Πολυτεχνείου Κρήτης*

Στόχος της συνεδρίας είναι να αναδείξει την δυνατότητα διεπιστημονικής συνεργασίας μεταξύ διαφορετικών επιστημονικών πεδίων. Η ιστορική πόλη στη σύγχρονη εποχή αντιμετωπίζεται με ολοκληρωμένες μεθόδους και τεχνικές σχεδιασμού προκειμένου να ενσωματωθεί στο σύγχρονο αστικό τοπίο. Η έρευνα του παρελθόντος και οι επιστήμες του χώρου έχουν ως κοινό πεδίο την προστασία και ανάδειξη τόσο των αρχαιολογικών χώρων όσο και των ιστορικών τόπων και συνόλων.

Σύγχρονες αρχές για τη διατήρηση των ιστορικών συνόλων: Η περίπτωση τριών ιστορικών κέντρων της Κρήτης

Δέσποινα Διμέλλη, *Αρχιτέκτων, Καθηγήτρια Σχολής Αρχιτεκτόνων, Πολυτεχνείο Κρήτης,*
ddimelli@tuc.gr

Η σύγχρονη συζήτηση για τη διατήρηση της αστικής κληρονομιάς έχει εξελιχθεί καθώς η έννοια και ο ορισμός της ιστορικής πόλης έχουν εξελιχθεί. Σήμερα επικρατεί η άποψη ότι η ιστορική πόλη θα πρέπει να θεωρείται όχι μόνο ως ένα σύνολο μνημείων και υποστηρικτικού ιστού, αλλά και ως μια σύνθετη διαστρωμάτωση νοημάτων, συνδεδεμένη τόσο με το φυσικό της περιβάλλον και τη γεωλογική της δομή, όσο και με την μητροπολιτική της ενδοχώρα. Η πολιτιστική κληρονομιά δεν είναι σταθερή, εξελίσσεται με την κοινωνία και αντικατοπτρίζει τις μεταβαλλόμενες αξίες της με την πάροδο του χρόνου. Η προτεινόμενη εισήγηση, αφού προχωρήσει σε μια συνοπτική ανασκόπηση της αντιμετώπισης των ιστορικών συνόλων, αναλύει μέσα από μελέτες περίπτωσης τις σύγχρονες αρχές της αστικής διατήρησης των ιστορικών συνόλων, και εστιάζει στις αρχές της ολοκληρωμένης διατήρησης με βάση τις σύγχρονες επιταγές του σχεδιασμού. Πιο συγκεκριμένα, μέσα από προτάσεις για την ανάπτυξη τριών ιστορικών κέντρων της Κρήτης διατυπώνονται προτάσεις για την Παλιά Πόλη του Ηρακλείου, των Χανίων και του Ρεθύμνου, με βάση τις σύγχρονες αρχές για τη διατήρηση της αστικής κληρονομιάς.

Αρχαιολογικοί χώροι στη σύγχρονη πόλη: Η «τομή» της πόλης και η «αδύναμη» αρχιτεκτονική

Αλέξιος Τζομπανάκης, *Αρχιτέκτων, Καθηγητής Σχολής Αρχιτεκτόνων Πολυτεχνείου Κρήτης, alex.meso_polis@libero.it*

Οι αρχαιολογικοί χώροι είναι κατεξοχήν χώροι «ετεροτοπικοί» (M. Foucault), αντιπροσωπεύουν δηλαδή, τις περισσότερες φορές, χώρους αυτοαναφορικούς και αποκομμένους από το περιβάλλον τους. Την ίδια στιγμή, όμως, και λόγω των «αξιών» (A. Riegl) που τους δίδουν, αποτελούν στοιχείο της διαμόρφωσης του τόπου στο αστικό παλίμψηστο. Εφόσον λοιπόν «η μορφή είναι η ιζηματοποίηση των περιεχομένων» (Th. Adorno), είναι ακριβώς στην «τομή» της πόλης που η ιστορία και η αρχαιολογία ως επιστήμες από την μία, και η αρχιτεκτονική από την άλλη, οφείλουν να επεξεργαστούν τις ασυνέχειες της συλλογικής μνήμης ως φορέα δημιουργίας ταυτότητας και συσχέτισης πολλαπλών πραγμάτων (ο «τόπος» σύμφωνα με τον M. Augé). Η έννοια της «αδύναμης αρχιτεκτονικής», έτσι όπως αυτή διατυπώθηκε από τον I. de Solà Morales, αποτελεί γόνιμο πεδίο ανάγνωσης των ζητημάτων αυτών. Με γνώμονα τον ρόλο αυτό της «τομής» και της «αδύναμης αρχιτεκτονικής» ως εννοιολογικών συνθετικών μηχανισμών, η παρούσα εισήγηση αναλύει μελέτες περίπτωσης από τον ευρωπαϊκό χώρο, συμπεριλαμβανομένων βραβευμένων συμμετοχών του εισηγητή σε αρχιτεκτονικούς διαγωνισμούς.

Διαχείριση ταυτότητας πόλης και ανάπτυξη

Μαρία Παναγιωτάκη, *MSc I.M.Sc., Ρέθυμνο, τ. Οθωμανικής Ιστορίας/ Αντιπρόεδρος ΔΕΠΑΝΑΙ ΑΕ Δ. Ηρακλείου, marpan@windowslive.com*

Ο σχεδιασμός, το «χτίσιμο» και η ανάδειξη εικόνας/ταυτότητας της πόλης είναι στόχοι που τις τελευταίες δεκαετίες απασχολούν τη διεθνή βιβλιογραφία και όροι όπως city/locality branding έχουν πάρει τη θέση τους στην καθημερινότητα. Η δημιουργία συγκεκριμένης, μοναδικής και θετικής εικόνας/φήμης για την πόλη (city branding) είναι απαραίτητη σήμερα; Η απάντηση είναι σαφώς θετική, και πρωτίστως αφορά την τοπική αυτοδιοίκηση. Με παράδειγμα το Ηράκλειο Κρήτης και τη δημοτική επιχειρηματικότητα στον τομέα της πολιτισμικής αναψυχής, εξετάζεται η πόλη ως ένας ζωντανός οργανισμός με συγκεκριμένα ιστορικά, πολιτιστικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά και νοοτροπία. Η δημιουργία ταυτότητας πόλης (city branding) είναι ένα εργαλείο που συνομιλώντας με την ιστορία, τον πολιτισμό και τις πολιτισμικές νοοτροπίες της μπορεί να ανα-νοηματοδοτήσει τις χρήσεις μνημείων, ιστορικών και αρχαιολογικών τόπων και τη βιωμένη εμπειρία του αστικού χώρου (ήθη, έθιμα, διατροφή, αναψυχή). Έτσι, μπορεί να συμβάλλει στην εμπλοκή των θεσμικών και συλλογικών φορέων της κοινωνίας των πολιτών στο σχεδιασμό του μέλλοντος της πόλης. Μια τέτοια συμμετοχική διεργασία θα μπορούσε να θέσει το στρατηγικό πλαίσιο της πολιτικής για τον αστικό χώρο στοχεύοντας στη βελτίωση της καθημερινής εμπειρίας των δημοτών σε αυτόν, ενισχύοντας την κοινωνική συνοχή και διαμορφώνοντας όρους για συνάντηση και αλληλεπίδραση μεταξύ ντόπιων και πάσης φύσης επισκεπτών (Remote IT Workers, Ψηφιακούς Νομάδες κ.ά.).

Ανάγκη αναστοχασμού όσον αφορά σε θέματα ανάδειξης και διαχείρισης των μνημείων

Ελισάβετ Καβουλάκη, *Αρχαιολόγος, ΕΦΑ Ηρακλείου, ekavoulaki@culture.gr*

Μέσα στο σύγχρονο ευρωπαϊκό πλαίσιο της προστασίας των μνημείων, η Ελλάδα έχει να επιδείξει μια συνεχή και έντονη παρουσία και μια τεράστια μορφολογική και τυπολογική ποικιλία. Στο σύνολο των αξιών που διέπουν την ανάδειξη και διαχείριση των μνημείων, όπως οι επιστημονικές, ιστορικές και αισθητικές αξίες, προστίθενται και νέες: κοινωνικές, χρηστικές και οικονομικές. Στο πλαίσιο αυτό, και υπό την επιρροή των παγκοσμιοποιημένων πλέον αντιλήψεων, ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει η αντιμετώπιση εμβληματικών μνημείων, όπως το μινωικό ανάκτορο της Κνωσού, το οποίο δίδει και το έναυσμα αναστοχασμού αναφορικά με την ανάδειξη, διαχείριση και προβολή των μνημείων και της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Το οθωμανικό ριβελινό της βενετικής Φορτέτσας του Ρεθύμνου. Παρελθόν, παρόν και μέλλον ενός αρχιτεκτονικού παλίμψηστου ως φορέα πολιτισμού

Στυλιανός Στεφανάκης, *Αρχιτέκτων Μηχανικός Πολυτεχνείου Κρήτης, MSc in Conservation of Monuments and Sites, KU Leuven, Υποψήφιος διδάκτορας Τμήματος Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Πολυτεχνικής Σχολής, ΑΠΘ, steliosmstefanakis@gmail.com*

Αντικείμενο της προτεινόμενης ανακοίνωσης αποτελεί η μεταπτυχιακή μου διπλωματική εργασία που εκπονήθηκε στο Πανεπιστήμιο KU Leuven του Βελγίου, με θέμα την αποκατάσταση και επανάχρηση του οθωμανικού ριβελινό της βενετικής Φορτέτσας του Ρεθύμνου. Πρόκειται για ένα οχυρωματικό έργο του 18ου αιώνα που φιλοξένησε στον 20ό αιώνα κατά σειρά τα πορνεία, τις φυλακές και το Αρχαιολογικό Μουσείο της πόλης. Σήμερα χρησιμοποιείται ως αποθήκη της τοπικής Εφορείας Αρχαιοτήτων. Η προτεινόμενη επέμβαση βασίστηκε στην ιστορική και αστική ανάλυση, στην αρχιτεκτονική τεκμηρίωση της υφιστάμενης κατάστασης και στην τεχνική ανάλυση. Η αποτίμηση της πολιτιστικής αξίας του κτηρίου και του περιβάλλοντός του έγινε σύμφωνα με τον πίνακα αξιολόγησης “Nara Grid”. Ακολούθησε η οικονομική ανάλυση για την εξεύρεση μίας βιώσιμης λύσης επανάχρησης. Η πρόταση αποσκοπεί στην αποκατάσταση της «ακεραιότητας» του αστικού περιβάλλοντος και στην ανάδειξη του αρχιτεκτονικού παλίμψηστου του ριβελινό. Οι αστικές επεμβάσεις «βελονισμού» θα ενισχύσουν τη δημιουργία ενός δικτύου δημοσίων χώρων, τη βελτίωση της προσβασιμότητας και την ανάδειξη αρχαιολογικών καταλοίπων. Το ριβελινό θα αντιμετωπιστεί ως αστικός συντελεστής για την ανάδειξη του πολιτιστικού κεφαλαίου της περιοχής και οι προτεινόμενες επεμβάσεις θα αναδείξουν τις ιστορικές του φάσεις και θα βελτιώσουν την ποιότητα του αρχιτεκτονικού χώρου. Στόχος είναι η μετατροπή του σε πολιτισμικό και συνεδριακό κέντρο, διατηρώντας τις αξίες του ως μνημείο.

Η επίμαχη σχέση της συνύπαρξης σύγχρονων αρχιτεκτονικών στοιχείων σε ιστορικά κτήρια

Δημήτρης Τσακαλάκης, *Αρχιτέκτων, Καθηγητής Σχολής Αρχιτεκτόνων Πολυτεχνείου Κρήτης, dtsakalakis@gmail.com*

Θα παρουσιαστούν και θα σχολιαστούν παραδείγματα επεμβάσεων σε ιστορικά κτήρια.

Η τουριστική εκμετάλλευση των μνημείων: Όφελος ή απειλή;

Ελένη Κουτσοπούλου, *Αρχαιολόγος, eakoutso@gmail.com, Παύλος Λαθήρας, Αρχαιολόγος, pavlos.lathiras@gmail.com*

Η τουριστική αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς στην Ελλάδα αποτελεί βασικό άξονα ανάπτυξης εδώ και δεκαετίες. Ωστόσο, η σταδιακή μετατροπή των αρχαιολογικών χώρων και των μουσείων σε «τουριστικό προϊόν» γεννά σοβαρά ερωτήματα για το πώς ορίζεται και γίνεται διαχειρίσιμη σήμερα η πολιτιστική κληρονομιά. Η ανακοίνωση εστιάζει στις αντιφάσεις μεταξύ οικονομικής εκμετάλλευσης και πολιτιστικής προστασίας, με σύγχρονα παραδείγματα. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην πρόσφατη πολιτική επιλογή μετατροπής σημαντικών δημόσιων μουσείων σε Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου (ΝΠΔΔ), στο πλαίσιο μιας στρατηγικής που προωθεί την αυτοχρηματοδότηση και την εμπορική τους λειτουργία (καφέ, πωλητήρια, χορηγίες, ιδιωτικές συμβάσεις). Η πολιτική αυτή, αν και προβάλλεται ως μέσο αυτονομίας και αποδοτικότητας, έχει οδηγήσει σε υποστελέχωση, εργολαβική διαχείριση βασικών υπηρεσιών και μετακύλιση του κόστους λειτουργίας στους επισκέπτες. Η παρουσίαση διερευνά κατά πόσο αυτή η μορφή διαχείρισης αλλοιώνει τον χαρακτήρα των μουσείων ως φορέων παιδείας, επιστήμης και κοινωνικής ένταξης, μετατρέποντάς τα σε μηχανισμούς κερδοφορίας. Παράλληλα, αναδεικνύεται η ανάγκη για δημόσια, πλήρως χρηματοδοτούμενη και προσβάσιμη πολιτιστική διαχείριση, με σταθερό μόνιμο προσωπικό. Μια πολιτική που δεν θα υποτάσσει τα μνημεία και τα μουσεία στη λογική της αγοράς, αλλά θα τα εντάσσει σε ένα πλαίσιο με σεβασμό στην ιστορική τους σημασία και στις ανάγκες των τοπικών κοινωνιών.

Street Art και πολιτιστική κληρονομιά: Οι Καρυάτιδες στον αστικό ιστό της Αθήνας

Παναγιώτα Καρβούνη, *Αρχαιολόγος- Πολιτιστική Διαχειρίστρια*, giotakarv@gmail.com

Η τέχνη του δρόμου αποτελεί μια εφήμερη αλλά ισχυρή μορφή καλλιτεχνικής έκφρασης, που επηρεάζει και επηρεάζεται από το αστικό περιβάλλον. Συχνά λειτουργεί ως γέφυρα μεταξύ παρελθόντος και παρόντος, αναδεικνύοντας την ιστορική μνήμη στον σύγχρονο δημόσιο χώρο. Στην Αθήνα, η street art αξιοποιείται δημιουργικά για την επανερμηνεία της αρχαιότητας, προσφέροντας νέες αφηγήσεις σε πολίτες και επισκέπτες. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το έργο «Οι Καρυάτιδες που κλαίνε» του ΙΝΟ, το οποίο δημιουργήθηκε το 2023 με την υποστήριξη του Δήμου Αθηναίων, σε κτήριο επί της οδού Ερμού 121. Η τοιχογραφία αυτή αποτελεί έναν ισχυρό συμβολισμό της σχέσης μεταξύ αρχαιοπολιτικής και κυρίαρχης πολιτιστικής αφήγησης. Λειτουργεί ως τόπος μνήμης, συνδέοντας τη σύγχρονη αστική ζωή με την αρχαιότητα και προκαλώντας μια αίσθηση νοσταλγίας για την πολιτιστική κληρονομιά. Παράλληλα, αναδεικνύει την πολιτική διάσταση της αρχαιολογίας, καθώς οι δακρυσμένες Καρυάτιδες σχολιάζουν πώς η ιστορία χρησιμοποιείται για τη συγκρότηση της εθνικής ταυτότητας. Η τοποθέτησή τους στον αστικό ιστό μετατρέπει το έργο σε μια σύγχρονη παρέμβαση που αναδεικνύει τη σχέση παρελθόντος και παρόντος. Πώς μπορούμε, όμως, να ισορροπήσουμε ανάμεσα στην εφήμερη φύση της street art και τη διαχρονικότητα της πολιτιστικής κληρονομιάς; Σε ποιο βαθμό τέτοιες παρεμβάσεις συμβάλλουν στη σύγχρονη

ταυτότητα; Είναι η street art ένας δημιουργικός διάλογος ή μια μορφή αντίστασης απέναντι στις παραδοσιακές μορφές διαχείρισης της ιστορικής μνήμης;

Πρόταση αναβίωσης του οικισμού Ετιά. Επαναπροσδιορίζοντας την κατοίκηση της υπαίθρου

Δανάη Γείτων, *Αρχιτέκτονας Μηχανικός*, danaegtn7@gmail.com

Η μελέτη επιχειρεί μια σειρά επεμβάσεων στον εγκαταλελειμμένο Ενετικό οικισμό Ετιά της Π.Ε. Λασιθίου Κρήτης με στόχο την ενεργοποίηση του. Αρχικά, οργανώνεται ο δημόσιος χώρος του οικισμού με τις ανάλογες αστικές διαμορφώσεις και δημιουργείται ένα δίκτυο κινήσεων και στάσεων που διατρέχει όλο τον οικισμό. Το δίκτυο αυτό αποκαθιστά την πρόσβαση στους εγκαταλελειμμένους ναούς, συνδέοντας έτσι τα επιμέρους σημεία ενδιαφέροντος. Επιπρόσθετα, σχεδιάζεται πρόταση αποκατάστασης των υφιστάμενων κτισμάτων του οικισμού προκειμένου να χρησιμοποιηθούν στην πλειονότητά τους ως κατοικίες. Ακόμα, στο κατεστραμμένο τμήμα του οικισμού, όπου δημιουργείται πολεοδομική ασυνέχεια μεταξύ των συμπαγών οικιστικών νησίδων και της έπαυλης ντε Μέτζο, προτείνεται η ένταξη αγροτικών εργαστηρίων και νέων κατοικιών που αποκαθιστούν αυτή τη σύνδεση. Πιο συγκεκριμένα, τα εργαστήρια έχουν συλλογικό χαρακτήρα και στεγάζουν χρήσεις επεξεργασίας και τυποποίησης βοτάνων. Σκοπός είναι ο οικισμός να αποκτήσει ένα χρηστικό χώρο, ο οποίος θα κινητοποιήσει την από κοινού δράση και θα ενισχύσει την αγροτική ταυτότητα του οικισμού. Όσο για τις νέες κατοικίες, σχεδιάζεται μια τυπολογία με βιοκλιματικά χαρακτηριστικά, η οποία μπορεί να επαναληφθεί με παραλλαγές στη μελλοντική επέκταση του οικισμού. Προκειμένου να επιτευχθεί η καλύτερη ένταξη των νέων κτιρίων στον ιστό του οικισμού συντάχθηκε λεξιλόγιο συνθετικών εργαλείων από χωρικές σχέσεις και αναλογίες που παρατηρούνται στο υφιστάμενο κτιριακό απόθεμα.

Εξόρυξη στις Κυκλάδες: Ψηφιακά ίχνη

Jacob Moe, *Ιδρυτής Δικτύου Αρχιπέλαγος*, jacob@archipelagonetwork.org

Από τα λατομεία πράσινου μαρμάρου της Τήνου μέχρι τα μεταλλεία της Σερίφου και τα ορυχεία μπεντονίτη της Μήλου, οι πλούσιοι ορυκτοί πόροι των Κυκλάδων έχουν διαμορφώσει το κοινωνικό, πολιτισμικό και φυσικό περιβάλλον των νησιών. Αν και η εξόρυξη ήταν διαδεδομένη στις Κυκλάδες από την αρχαιότητα, η εκμετάλλευση των ορυκτών εντάθηκε και διαφοροποιήθηκε τον 19ο και 20ό αιώνα. Το 2024-25, το Δίκτυο Αρχιπέλαγος εγκαινιάζει ένα νέο πολυδιάστατο ερευνητικό έργο για να εξερευνήσει και να καταγράψει τις

διασυνδεδεμένες πτυχές της εξόρυξης στις Κυκλάδες. Με τίτλο «Εξόρυξη στις Κυκλάδες: Ψηφιακά ίχνη», το έργο εστιάζει στην Αντίπαρο, τη Μήλο, τη Νάξο, τη Σέριφο και την Τήνο – πέντε νησιά διαφορετικής κλίμακας και γεωλογικής σύνθεσης, με σημαντική εξορυκτική δραστηριότητα τους τελευταίους αιώνες. Το έργο αποσκοπεί στη διατήρηση της ιστορικής μνήμης και της πολιτιστικής κληρονομιάς αυτής της δραστηριότητας από τα τέλη του 19ου αιώνα μέχρι σήμερα, ενώ παράλληλα προσφέρει σύγχρονες ερμηνείες μέσω αναθέσεων φωτογραφικών και κινηματογραφικών έργων.

<https://archipelagonetwork.org/el/project/exoryxi-stis-kyklades-psifiaka-ichni/>

Μινωική εντοπία. Το αρχαιολογικό τοπίο ως εφελκυστικό βιώσιμης ανάπτυξης

Διοργάνωση: Διαμαντής Παναγιωτόπουλος, *Καθηγητής Αρχαιολογίας Πανεπιστημίου Χαϊδελβέργης*

Μπορούν οι αρχαιολόγοι να μην είναι μόνο επιστημονικοί παρατηρητές και (θεματο) φύλακες της διαχρονικής ιστορίας ενός τόπου, αλλά και να αποκτήσουν ενεργότερο ρόλο, επεμβαίνοντας δημιουργικά σε αυτή και αναδιαμορφώνοντάς την στο πλαίσιο μιας συλλογικής προσπάθειας; Γύρω από αυτό το ερώτημα, το οποίο αποτελεί μια από τις μεγαλύτερες προκλήσεις του επιστημονικού μας κλάδου στον 21ο αι., περιστρέφεται η παρούσα θεματική ενότητα, εστιάζοντας και στο θεωρητικό/μεθοδολογικό υπόβαθρο, αλλά και σε ένα τρέχον διεπιστημονικό πρόγραμμα στα νοτιοκρητικά βουνά. Το περίγραμμα ιδεών «Μινωική Εντοπία», που θα παρουσιαστεί εδώ, είναι το αποτέλεσμα ενός γόνιμου διαλόγου στο πλαίσιο της συστηματικής αρχαιολογικής έρευνας της μινωικής Κουμάσας, υπό την αιγίδα της Εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας και τη συνεργασία του Πανεπιστημίου Χαϊδελβέργης και της Εφορείας Αρχαιοτήτων Ηρακλείου.

Πέρα από την αμιγώς επιστημονική στοχοθεσία της αρχαιολογικής έρευνας στην Κουμάσα, βασική επιδίωξη του προγράμματος είναι να αναδείξει την ανασκαπτόμενη θέση, αλλά και το πλούσιο πολιτιστικό απόθεμα της ευρύτερης περιοχής των Αστερουσίων, ως εφελκυστικό ήπιας-βιώσιμης ανάπτυξης της κρητικής περιφέρειας. Σε αντίθεση με την παραδοσιακή και εν μέρει ξεπερασμένη έννοια του μουσείου, το αρχαιολογικό τοπίο μπορεί να αποτελέσει τη βάση μιας πολυαισθητηριακής αντίληψης του παρελθόντος, στο πλαίσιο της οποίας οι επισκέπτες θα βιώνουν τη διαχρονία του τοπίου με όλες τις αισθήσεις.

Συμπεριλαμβάνοντας όχι μόνο αρχαιολογικά κατάλοιπα αλλά και την τοπική κοινωνία και πιο συγκεκριμένα τα τοπικά προϊόντα μικρών παραγωγών αλλά και τις αυθεντικές κοινωνικές πρακτικές τους, το περίγραμμα ιδεών «Μινωική Εντοπία» φιλοδοξεί όχι μόνο να διασώσει και να αναδείξει μια ιστορία χιλιετηρίδων, αλλά και να προσφέρει στον τοπικό πληθυσμό μια ρεαλιστική προοπτική οικονομικής ανάπτυξης του ενδιαφέροντός του, η οποία θα συνάδει με

τον μοναδικό διαχρονικό χαρακτήρα του. Οι τρεις ανακοινώσεις εστιάζουν: α) στο επιστημονικό/κοινωνικό όραμα της «Μινωικής Εντοπίας», β) στις δημιουργικές ιδέες επέμβασης στο αρχαιολογικό τοπίο και γ) στο εργαλείο του Δομημένου Δημοκρατικού Διαλόγου ως φερέγγυου κοινωνικής συμμετοχικότητας.

Το ερευνητικό πρόγραμμα της μινωικής Κουμάσας και το όραμα μιας αρχαιολογίας ως εφαρμοσμένης επιστήμης

Διαμαντής Παναγιωτόπουλος, *Αρχαιολόγος, Καθηγητής Αρχαιολογίας Παν/μίου Χαϊδελβέργης*, diamantis.panagiotopoulos@zaw.uni-heidelberg.de

Το νέο πρόγραμμα συστηματικής αρχαιολογικής έρευνας στη μινωική Κουμάσα υπό την αιγίδα της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας ξεκίνησε το 2012 με μια αμιγώς επιστημονική στοχοθεσία που τροφοδοτήθηκε, σε αρχικό στάδιο, από σημαντικά ανασκαφικά ευρήματα στον οικισμό και στο νεκροταφείο της νοτιοκρητικής αυτής θέσης. Ωστόσο, κατά την πάροδο του χρόνου, ο τόπος και οι άνθρωποί του άρχισαν να επιδρούν καθοριστικά πάνω στα μέλη της επιστημονικής ομάδας, κάνοντας τη διεύρυνση των στόχων τους αλλά και την αλλαγή των προτεραιοτήτων τους αναπόφευκτη. Η παρούσα ανακοίνωση παρουσιάζει ένα σύντομο χρονικό αυτής της εξέλιξης, εστιάζοντας στους καρπούς της δωδεκαετούς συνύπαρξης αρχαιολόγων, αρχιτεκτόνων και ντόπιων στις βόρειες παρυφές των Αστερουσίων. Οι αναθεωρημένοι στόχοι των νέων ανασκαφών στην Κουμάσα δεν περιορίζονται πλέον μόνο στην συστηματική έρευνα και δημοσίευση, την εφαρμογή καινοτόμων μεθόδων και την δημοκρατικότερη διάχυση της αρχαιολογικής γνώσης, αλλά εστιάζουν στην δημιουργική επέμβαση στον αρχαιολογικό χώρο και το τοπίο που θα επιτρέψει την ήπια, βιώσιμη ανάπτυξη αυτής της παραδοσιακά αγροτοποιομενικής περιοχής. Το περίγραμμα ιδεών «Μινωική Εντοπία» αποτελεί μια πρώτη συγκεκριμένη έκφραση αυτού του οράματος, το οποίο δεν θέλει να επιβάλλει ξενόφερτες ιδέες αλλά να συγκροτηθεί σταδιακά με επιτόπιες συμμετοχικές διαδικασίες.

Πλάθοντας το αρχαιολογικό τοπίο: Η μινωική Κουμάσα και τα Αστερούσια

Εύα Ανδρονικίδου, *Αρχιτέκτων*, evandronikidou@gmail.com

Ο ρόλος του τοπίου στην αρχαιολογική έρευνα έχει αλλάξει. Ζώντας στην εποχή κατά την οποία το ανθρώπινο αποτύπωμα στον πλανήτη προκαλεί παγκόσμια ανησυχία, η αρχαιολογία γίνεται αφορμή για τη δημιουργία ενός πλαισίου διεπιστημονικής προσέγγισης του φυσικού

περιβάλλοντος που γεννάει νέες στρατηγικές ανάδειξης και κοινωνικές και επιστημονικές σχέσεις. Αυτή η νέα αντίληψη βρίσκει πεδίο έκφρασης στον χώρο της αρχαιολογικής ανασκαφής, η οποία, ως δράση, αναπόφευκτα επιδρά στα τοπία, αναδιαμορφώνοντας και μεταβάλλοντάς τα. Ο σχεδιασμός αποτελεί σημαντικό και αποτελεσματικό εργαλείο, τόσο για τη διαμόρφωση αυτών των στρατηγικών και σχέσεων, όσο και για τη δημιουργία του χώρου στον οποίο θα λάβουν χώρα. Για τον λόγο αυτό, η μελέτη και ο σχεδιασμός των αρχαιολογικών τοπίων απασχολεί όλο και περισσότερο τους αρχιτέκτονες και τους αρχιτέκτονες τοπίου. Χαρτογραφώντας αυτή τη θεματική, παρουσιάζονται ενδεικτικά ιδέες φοιτητών του διαπανεπιστημιακού Μεταπτυχιακού προγράμματος Erasmus Mundus Joint Master “Architecture- Landscape –Archaeology”, οι οποίοι εργάστηκαν στην ανασκαφή της μινωικής Κουμάσας με θέμα το τοπίο των Αστερουσίων, καθώς και ένα πλάνο ιδεών ανάδειξης του αρχαιολογικού χώρου της μινωικής Κουμάσας.

Συνδημιουργώντας το μέλλον του παρελθόντος: Δομημένος Δημοκρατικός Διάλογος και πολιτιστική κληρονομιά

Μαρία Κακουλάκη, Δημοσιογράφος -Επικοινωνιολόγος, Αλέξανδρος Χρηστάκης, Σχεδιαστής Κοινωνικών Συστημάτων

Η σύγχρονη κοινωνία βρίσκεται αντιμέτωπη με την πρόκληση της δυναμικής ισορροπίας μεταξύ αρχαιολογικής κληρονομιάς, φυσικού περιβάλλοντος και βιώσιμης ανάπτυξης για το μέλλον. Ο Δομημένος Δημοκρατικός Διάλογος ως επιστημονική μεθοδολογία σύνδεσης ιδεών και ανθρώπων έχει αναδειχθεί σε παγκόσμια κλίμακα για την επίτευξη μιας τέτοιας ισορροπίας. Αυτή η επιστημονική προσέγγιση επιτρέπει στην αρχαιολογία να υπερβεί τον παραδοσιακό της ρόλο, μετατρέποντάς την σε ενεργό μοχλό κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης για τις τοπικές κοινωνίες και μάλιστα με τη συμμετοχή των ίδιων. Ο διάλογος επιτρέπει τη συν-διαμόρφωση αναπτυξιακών προτεραιοτήτων, οι οποίες σέβονται το πολιτιστικό και φυσικό τοπίο. Η προσέγγιση αυτή προσφέρει μια πολυαισθητηριακή αντίληψη του παρελθόντος, ενσωματώνοντας τόσο την αρχαιολογική κληρονομιά όσο και τις σύγχρονες κοινωνικές πρακτικές και τεχνολογικές εξελίξεις. Αντίστοιχα, στο πλαίσιο αντιμετώπισης της κλιματικής κρίσης αλλά και της εξάπλωσης της τεχνητής νοημοσύνης, τα μουσεία και οι αρχαιολογικοί χώροι καλούνται σήμερα να υιοθετήσουν αρχές αειφορίας και συμμετοχικότητας, ώστε να ανταποκριθούν στις κοινωνικές και περιβαλλοντικές προκλήσεις. Ο Δομημένος Δημοκρατικός Διάλογος αποτελεί, λοιπόν, ένα σύγχρονο θεμελιώδες εργαλείο για τη λήψη συλλογικών αποφάσεων και την εξασφάλιση της βιωσιμότητας των πολιτιστικών και φυσικών πόρων με όρους κοινωνικής συνοχής, συμμετοχικών δράσεων, συνδημιουργίας και δια βίου μάθησης.

Η χωροταξία της «ανάπτυξης»

Βάννα Σφακιανάκη, *Αρχιτέκτων*, vannasfakianaki@gmail.com

Τις δεκαετίες του '50 και του '60 οι «αγορές» επέλεξαν να επενδύσουν στη μαζικοποίηση του τουρισμού, που μέχρι τότε ήταν προνόμιο λίγων. Η εποχή εκείνη για τη χώρα μας ήταν η εποχή της μαζικής μετανάστευσης, οικονομικοί πόροι δεν υπήρχαν και το μεγάλο ζητούμενο ήταν η ανάπτυξη. Στην αρχή του 21ου αιώνα οι «αγορές» ανακάλυψαν, ως νέα πηγή κέρδους, την «πράσινη ανάπτυξη». Οι αναλογίες με όσα συνέβησαν στον τομέα του τουρισμού είναι μεγάλες. Με βάση τους διεθνείς σχεδιασμούς, με αιτία κι αφορμή την οικονομική κρίση και τα δημοσιονομικά ελλείμματα, η χώρα αποτελεί, εκτός από τόπο απομύζησης τουριστικών πόρων, τόπο απομύζησης και ενεργειακών πόρων. Η εφιαλτική εικόνα επιτείνεται από το γεγονός ότι την ίδια ώρα που τα διεθνή κέντρα σχεδιάζουν το μέλλον μας, η δική μας χώρα σχεδιάζει μόνο την εναρμόνιση με τους δικούς τους σχεδιασμούς.

Επί δεκαετίες, χιλιάδες μελέτες για παραθεριστικές κατοικίες με πισίνες κατέκλυσαν τα αρχαιολογικά συμβούλια, αρχαιολογικοί χώροι βρέθηκαν εγκλωβισμένοι —ως περιφράξεις εντός περιφράξεων— στις σύνθετες τουριστικές επενδύσεις, ενώ τα τελευταία χρόνια οι σταθμοί ανανεώσιμων πηγών ενέργειας πολιορκούν, όλο και πιο στενά, τους αρχαιολογικούς χώρους. Εντέλει, τα μνημεία βρέθηκαν στην ίδια θέση υποτιθέμενης προστασίας με τη βιοποικιλότητα, όπως ο νόμος 1650/1986 για τις προστατευόμενες περιοχές σε ελάχιστες περιπτώσεις εφαρμόστηκε, έτσι και η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς κινδυνεύει να βρεθεί σε αχρηστία.

Μνημειακός πολιτισμός και δημογραφική εξέλιξη

Άγγελος Χανιώτης, *Καθηγητής Αρχαίας Ιστορίας και Κλασικών Σπουδών, Institute for Advanced Study, Princeton*, achaniotis@ias.edu

Μια ανθρωποκεντρική πολιτική για τον μνημειακό πολιτισμό και την πολιτιστική κληρονομιά οφείλει να λαμβάνει υπόψη της όχι κυρίως τους αποδέκτες των μνημείων ως τουριστικού προϊόντος, αλλά τις δημογραφικές εξελίξεις και τις εμπειρίες και ανάγκες της νέας γενιάς. Η Ελλάδα αντιμετωπίζει και θα αντιμετωπίζει ολοένα και περισσότερο στα επόμενα χρόνια, σημαντικές δημογραφικές προκλήσεις. Οι μόνες ομάδες πληθυσμού με αυξητικές τάσεις είναι τα άτομα της τρίτης και τέταρτης ηλικίας, οι μετανάστες και οι πρόσφυγες που θα επιδιώκουν κοινωνική ένταξη στη χώρα μας -σε πείσμα όλων των παραγόντων που προωθούν

την γκετοποίηση- και οι Έλληνες της διασποράς. Πρόσθετη πρόκληση είναι και η επίδραση της διαρκώς εξελισσόμενης τεχνητής νοημοσύνης και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στην Gen Z και στις επόμενες γενιές. Πώς μπορεί η αρχαιολογική έρευνα και η ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς να ανταποκριθεί σε αυτές τις προκλήσεις και κυρίως να προσεγγίσει τις νεότερες γενιές που αποτελούν κομμάτι της μελλοντικής βιογραφίας των μνημείων;

ΣΑΒΒΑΤΟ 31 ΜΑΪΟΥ

Αρχαιολογία, τουρισμός και τοπικές κοινωνίες: Παρελθόν και παρόν μιας πολυκύμαντης σχέσης

Ο τουρισμός προβάλλεται τις τελευταίες δεκαετίες ως το κυρίαρχο αναπτυξιακό μοντέλο της χώρας. Ωστόσο, η «μονοκαλλιέργεια» του τουρισμού υποσκάπτει άλλες παραγωγικές δραστηριότητες και -στους πιο περιζήτητους προορισμούς- παραλύει τις κοινωνικές δομές, κατακερματίζει τον δημόσιο χώρο και δημιουργεί σχέσεις εξάρτησης. Η ιστορικοποίηση του μοντέλου αυτού, καθώς και οι αρχαιολογικές και κοινωνικές προεκτάσεις του βρίσκονται στο επίκεντρο αυτής της ενότητας.

Archaeology and tourism in the 1970s in the eastern Mediterranean: Case studies from Turkey and Greece

Ergün Laflı, *Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir*, elaflı@yahoo.ca, Zoe Tsiami, *Orthodox Academy of Crete*, zoetsiami@gmail.com

Archaeotourism or archaeological tourism, a form of cultural tourism that aims to promote public interest in archaeology while conserving historical sites, is one of the most significant parts of tourism in the eastern Mediterranean. In this paper we will examine steps of archaeotourism in Turkey and Greece in its beginning phase in the 1970s based on some key study sites, such as Ephesus, Pergamum, Sardis, Perge and Boğazköy in Turkey, and the region of Crete in Greece. Our goal is to understand if this phenomenon has achieved a benefit to current archaeological science in these two countries. Generally, archaeological tourism's intent is to not cause more damage to the sites, thus avoiding becoming invasive tourism. When archaeological sites are run by tourist boards, ticket fees and souvenir revenues can become a priority. The tradeoff between opening a site to the public or remaining closed and keeping the site out of harm's way should be assessed. Damage to

irreplaceable archaeological materials is not only direct, as when remains are disordered, altered, destroyed, or looted, but often an indirect result of poorly planned development of tourism amenities, such as hotels, restaurants, roads, and shops. These can alter the environment producing flooding, landslides, or undermining ancient structures.

Μεταξάς, ο πρώτος εργάτης, ο πρώτος αγρότης, ο πρώτος τουρίστας

Μάνος Αρχαύλης, *Ιστορικός*, manosarchavlis@gmail.com, Ιωάννα Τσιντιλακάκη, *Ιστορικός*, ioanatsintilakaki@gmail.com

Ο αρχικός στόχος της παρούσας ανακοίνωσης είναι να εξετάσει τον τρόπο με τον οποίο αρθρώνεται ο κρατικός σχεδιασμός κατά τη μεταξική περίοδο για την τουριστική ανάπτυξη της χώρας και, ειδικότερα, τη μορφή που αυτός παίρνει στην περίπτωση της πόλης του Ηρακλείου. Επιχειρείται αφενός ο εντοπισμός των βασικών χαρακτηριστικών της κρατικής πολιτικής για τον τουρισμό και αφετέρου ο τρόπος με τον οποίο η πολιτική αυτή συνδιαλέγεται με τους τοπικούς παράγοντες του απομακρυσμένου από την κεντρική διοίκηση Ηρακλείου. Κεντρικό ερώτημα αυτής της έρευνας αποτελεί το κατά πόσο το σχέδιο της τουριστικής ανάπτυξης συνετέλεσε στον εκτοπισμό των λαϊκών στρωμάτων από τον δημόσιο χώρο της πόλης. Ο εκτοπισμός αυτός μπορεί να αφορά τόσο τις παραγωγικές διαδικασίες των λαϊκών στρωμάτων όσο και την κοινωνικοποίησή τους. Η παραπάνω ανάλυση γίνεται με έναυσμα το πρωτογενές αρχειακό υλικό και την υποστήριξη της δευτερογενούς βιβλιογραφίας.

«Με τόσα αρχαία, γιατί εμείς να μην έχουμε τουρίστες;»

Κωνσταντίνα Χαβάκη, *Αρχαιολόγος*, xavakh@outlook.com.gr

Κατά την τελευταία πενταετία, ο διάλογος σχετικά με το μέλλον και τις προοπτικές της τουριστικής ανάπτυξης στην περιοχή της Σπάρτης έχει ενταθεί σημαντικά. Πρόκειται για μια περιοχή στην οποία, έως σήμερα, δεν έχει αναπτυχθεί μαζικός τουρισμός. Η πολιτιστική κληρονομιά και το φυσικό περιβάλλον αναγνωρίζονται ως τα κύρια πλεονεκτήματα της περιοχής. Ωστόσο, ποια είναι η οπτική των τοπικών κοινοτήτων; Η παρούσα ανακοίνωση βασίζεται στην εθνογραφική και αρχαιολογική έρευνα που διεξήχθη το καλοκαίρι του 2024 στις Αμύκλες, έναν αμιγώς αγροτικό οικισμό στην πεδιάδα του ποταμού Ευρώτα. Κατά τη διάρκεια της έρευνας κατέστη σαφές ότι η τουριστική ανάπτυξη αποτελεί ένα από τα βασικά αιτήματα των κατοίκων, ενώ η ανάδειξη του αρχαιολογικού χώρου του Αμυκλαίου

θεωρείται καθοριστικής σημασίας για την επίτευξη αυτού του στόχου. Πώς όμως διαμορφώνεται η επιθυμία για τον μετασχηματισμό του τόπου σε ελκυστικό τουριστικό προορισμό; Με ποιους τρόπους η δημιουργία ενός πόλου έλξης επισκεπτών γεννά προσδοκίες για την άμβλυνση των κοινωνικών εντάσεων μεταξύ Ρομά και μπαλαμών στο χωριό; Ποιος ο ρόλος της αρχαιολογικής έρευνας σε αυτό το πλαίσιο και ποιες είναι οι πρακτικές ενός ερευνητικού προγράμματος που θέτει ως προτεραιότητα την ανάπτυξη των σχέσεων μεταξύ των μελών της τοπικής κοινωνίας και προτείνει ένα μοντέλο συμμετοχικής διαχείρισης του αρχαιολογικού χώρου;

Το κατασκευασμένο βλέμμα των τουριστικών αναπαραστάσεων: Viral όψεις νησιωτικών τοπίων

Ζαχαρίας Ουρανός, *Αρχιτέκτονας, Υποψήφιος Διδάκτωρ Πολυτεχνείου Κρήτης,*
zacharisouranos@gmail.com

Η κρατική τουριστική προβολή της Ελλάδας στον 20^ο αιώνα έδωσε έμφαση αρχικά στις εικόνες των μνημείων του κλασικού πολιτισμού, της υπαίθρου, των γραφικών οικισμών της χώρας, ενώ μεταπολεμικά ενισχύθηκε η προβολή των τοπίων της ακτογραμμής, εξυπηρετώντας το τουριστικό μοντέλο «ήλιος – θάλασσα». Την τελευταία δεκαετία, κυρίως μέσω του διαδικτύου, των social media και των ψηφιακών πλατφορμών, σημειώθηκε η μετατόπιση προς έναν «εκδημοκρατισμό» του τουριστικού βλέμματος μη εξαρτώμενου κατ' ανάγκη από τις καμπάνιες προβολής της κάθε χώρας. Οι τουρίστες ανεβάζουν οι ίδιοι στο διαδίκτυο τις οπτικοποιημένες εμπειρίες τους από τους τόπους που επισκέφτηκαν, διαμορφώνοντας τάσεις προσέλκυσης και προώθησης. Το φαινόμενο αυτό αφενός αναπαράγει μαζικά στο διαδίκτυο εικόνες τοπίων με τροπικά χαρακτηριστικά από τη μεσογειακή ακτογραμμή -ομογενοποιώντας αναπαραστατικά τις επιμέρους περιοχές της- αφήνοντας συχνά εκτός κάδρου τις ξεχωριστές ταυτότητές τους με τα ιδιαίτερα ιστορικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά τους. Αφετέρου, τοπία μέσω της μεγάλης δημοσιότητας που λαμβάνουν ξαφνικά, δέχονται σημαντικές πιέσεις από τον υπερτουρισμό, πυροδοτώντας αντιδράσεις από τους ντόπιους. Στην προτεινόμενη παρουσίαση θα διερευνηθούν περιπτώσεις νησιωτικών τοπίων στον ελλαδικό χώρο τα οποία αποτελούν ταυτόχρονα μέσω της προβολής τους στο διαδίκτυο πόλους τουριστικής έλξης αλλά και χώρους διεκδίκησης μεταξύ επισκεπτών και ντόπιων.

Το δικαίωμα στη γειτονιά: Αστικό τοπίο και κοινωνική καθημερινότητα σε συνθήκες υπερτουρισμού στα Χανιά

Γιάννης Ζαϊμάκης, *Καθηγητής Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης*, zaimakis@uoc.gr,
Μαρίνα Παπαδάκη, *ΕΔΙΠ Τμήματος Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης*,
paradakma@uoc.gr

Η εντατική τουριστικοποίηση της πόλης των Χανίων, την τελευταία δεκαετία, έχει σημαντικές επιπτώσεις στο αστικό τοπίο της πόλης, στην κοινωνική καθημερινότητα και στην ποιότητα ζωής των πολιτών. Καθώς το αστικό τοπίο μετατρέπεται σε μια τουριστική Disneyland για καταναλωτές υπηρεσιών ψυχαγωγίας και τουρισμού, αποκόπτεται από τις παραδοσιακές του χρήσεις. Την ίδια ώρα το φαινόμενο της στεγαστικής κρίσης εντείνεται και ευάλωτα νοικοκυριά εκτοπίζονται από τους χώρους κατοικίας τους. Ταυτόχρονα, κοινωνικά κινήματα και συλλογικότητες εκφράζουν ανησυχίες και συμμετέχουν σε συλλογικές δράσεις και καμπάνιες υπεράσπισης του δικαιώματος στην πόλη και στις γειτονιές τους.

Η ενετική κληρονομιά και οι αποσιωπημένες οθωμανικές (μουσουλμανικές) αναπαράστασης: Η πόλη-λιμάνι των Χανίων ως πεδίο μνήμης και τουριστικής αναπαράστασης

Πέτρος Καστρινάκης, *Μεταδιδακτορικός Ερευνητής Ιστορίας, Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών, Συμβασιούχος Διδάσκων, Πανεπιστήμιο Κρήτης*, petroskastrinakis@gmail.com

Η παρούσα ανακοίνωση φιλοδοξεί να αναδείξει την επιλεκτική χρήση του παρελθόντος στο πλαίσιο της εντατικής τουριστικοποίησης της πόλης των Χανίων. Εστιάζει κυρίως στον τρόπο με τον οποίο προβάλλεται -ή αποσιωπάται- η οθωμανική ιστορία της πόλης σε σύγκριση με άλλες ιστορικές περιόδους, όπως η ενετική και η βυζαντινή, αναδεικνύοντάς την ως μια «δύσκολη κληρονομιά». Η πρόσληψη αυτής της κληρονομιάς ως «μνημεία του κατακτητή» αποτυπώνεται όχι μόνο στον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζονται τα σχετικά μνημεία και υλικά κατάλοιπα από τις τοπικές αρχές και μερίδα της τοπικής κοινωνίας, αλλά και στην ευρύτερη στάση απέναντι στην ιστορική μνήμη και στην παρουσία των μουσουλμανικών πληθυσμών που έζησαν στην πόλη. Η αποσιώπηση του οθωμανικού παρελθόντος απορρέει συχνά από την περιορισμένη αξιοποίηση των ιστορικών πηγών και την έλλειψη μελετών. Ωστόσο, σε πολλές περιπτώσεις, σχετίζεται με βαθύτερες αντιλήψεις που το αντιμετωπίζουν ως ένα «ξένο» ή μη οικείο παρελθόν – ένα παρελθόν που δεν εντάσσεται εύκολα στο κυρίαρχο εθνικό αφήγημα. Κατά συνέπεια, τα οθωμανικά κατάλοιπα και οι ιστορίες των ντόπιων μουσουλμάνων της πόλης δυσκολεύονται να ενταχθούν στον τουριστικό λόγο, ο οποίος συνδέει τα Χανιά κυρίως με τη Δύση, συμβάλλοντας έτσι στην αναπαραγωγή μιας επιλεκτικής και μονοδιάστατης εικόνας του παρελθόντος της πόλης.

Η Μύκονος και οι Δήλες πριν τον τουρισμό. Η ανασκαφή της Γαλλικής Σχολής στη Δήλο και η επίδρασή της στη μυκονιάτικη οικονομία και κοινωνία

Μαργαρίτα Νάζου, *Αρχαιολόγος*, mnazou@eie.gr, Γιώργος Γάσιος, *Ιστορικός*, ggassias@gmail.com

Η Μύκονος είναι σήμερα μια παγκοσμίως αναγνωρισμένη νησιωτική κοινότητα, με σαφή προσανατολισμό των επαγγελματικών δραστηριοτήτων των κατοίκων της προς τον τουρισμό και την προσφορά υπηρεσιών στους χιλιάδες επισκέπτες του νησιού, συνεισφέροντας σημαντικά στο ελληνικό ΑΕΠ. Στα μέσα όμως του 19ου αιώνα ήταν μια νησιώτικη κοινότητα αγροτοκτηνοτρόφων, που συχνά μετατρέπονταν σε ναυτικούς και εμπόρους - μια κοινότητα με σαφές έλλειμμα δημιουργικής προσδοκίας. Σε αυτήν την ιστορική συγκυρία, οι ανασκαφές της Γαλλικής Αρχαιολογικής Σχολής στη Δήλο (1873-1914) πιστεύουμε ότι αποτέλεσαν τον καταλύτη αλλαγών, που τον απόηχο αυτών αφουγκραζόμαστε μέχρι σήμερα. Εκείνη την περίοδο φαίνεται πως οι λεγόμενες «παραδοσιακές συνθήκες» ολοκληρώνουν τον κύκλο τους και αρχίζουν να αναδύονται οι νεωτερικές διαδικασίες. Η συστηματική μελέτη του Δημοτικού Αρχείου Μυκόνου απαντά σε ερωτήματα για την επίδραση των ανασκαφών στη μυκονιάτικη οικονομία και δημιουργεί νέες προοπτικές για μια λεπτομερή και σε βάθος διερεύνηση των κοινωνικών διεργασιών στη Μύκονο του 19ου και 20ού αιώνα. Μελετήθηκαν επίσης το αρχείο Loubat, το οποίο περιέχει πλήρη λογιστικά στοιχεία για το κεφάλαιο που διατέθηκε για τις ανασκαφές στη Δήλο, και το αρχείο του Μουσείου της Μυκόνου. Στην ανακοίνωση θα παρουσιαστούν τα αποτελέσματα της έρευνας για τους οικονομικούς και κοινωνικούς μετασχηματισμούς στη Μύκονο στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ού αιώνα.

Οικία Ζαμπελίων - Συνάντηση παλιού και νέου

Συμέλα Ηλιάδου, *Αρχιτέκτονας Μηχανικός*, melina.symela@gmail.com, Ειρήνη Γκιςγκίνη, *Πολιτικός Μηχανικός*, eirinigisg@gmail.com

Η ανακοίνωση διερευνά την τρέχουσα κατάσταση της οικίας Ζαμπελίων και επιχειρεί να επανενεργοποιήσει μέρος των συνολικών δραστηριοτήτων της πόλης. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω ποικίλων δράσεων. Το αποτέλεσμα αυτών των δράσεων είναι η ανάδειξη της οικίας σε πολιτιστικό και, ελεγχόμενα, τουριστικό θέρετρο και η προστιθέμενη αξία της ευρύτερης περιοχής. Δημιουργούμε ένα χώρο πολιτισμού με εκθεσιακούς χώρους, χώρους μνήμης και αίθουσα προβολών. Παράλληλα, ο εξωτερικός χώρος λειτουργεί ως χώρος τέχνης ανοιχτός για δράσεις.

Αμφίβια πορεία αρχαιολογικής αφήγησης (poster)

Συμέλα Ηλιάδου, *Αρχιτέκτονας Μηχανικός, ΕΦΑ Κέρκυρας*, melina.symela@gmail.com,
Κωνσταντίνα Κουτράκη, *Αρχιτέκτονας Μηχανικός*, konstantinakoutraki@hotmail.com,
Χρήστος Σχοινάς, *Αρχιτέκτονας Μηχανικός*, xrhstos-s@hotmail.com

Η εργασία διερευνώντας την τωρινή κατάσταση στην περιοχή του Παυλοπετρίου επιχειρεί με υποθέσεις και ενεργήματα να επανενεργοποιήσει μέρος της συνολικής δραστηριότητας του κόλπου και του τρόπου προσέγγισης του αρχαιολογικού χώρου. Αυτό επιτυγχάνεται με την εγκατάσταση πολλαπλών δράσεων στο παραλιακό μέτωπο. Απόρροια των δράσεων αυτών είναι η ανάδειξη του αρχαιολογικού χώρου σε έναν πολιτιστικό και ελεγχόμενο τουριστικό πόλο έλξης καθώς και η προστιθέμενη αξία στην ευρύτερη περιοχή. Η δημιουργία μιας αμφίβιας πορείας, η οποία απλώνεται από το παραλιακό μέτωπο προς τη θάλασσα, οδηγεί τον επισκέπτη στον ενάλιο αρχαιολογικό χώρο του Παυλοπετρίου και εστιάζει στην αμεσότερη επαφή του με το νερό και το αρχαιολογικό στοιχείο, προκειμένου να βιώσει την εμπειρία που απορρέει όταν αυτά τα δύο στοιχεία ενωθούν.

Αρχαιολογία, ανθρωποτοπία και φυσικό περιβάλλον. Επικοινωνώντας την επιστημονική γνώση στα παιδιά

Διοργάνωση: Ναυσικά Ανδριοπούλου, *Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια, Εργαστήριο Γεωφυσικής - Δορυφορικής Τηλεπισκόπησης & Αρχαιοπεριβάλλοντος, Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών, Ίδρυμα Τεχνολογίας & Έρευνας, Ρέθυμνο*, Χριστίνα Παπούλια, *Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ρέθυμνο*

Η συνεδρία επικεντρώνεται στην ανάδειξη μεθόδων επικοινωνίας της αρχαιολογικής επιστήμης στα παιδιά μέσω της αξιοποίησης αφηγηματικών μέσων και ψηφιακών τεχνολογιών. Βασικός στόχος είναι η διερεύνηση διαθεματικών προσεγγίσεων που συνδυάζουν την επιστημονική ακρίβεια με την καλλιτεχνική δημιουργικότητα, προκειμένου να αναπτυχθούν διαδραστικά εργαλεία μάθησης για την κατανόηση των σχέσεων μεταξύ αρχαιολογίας και περιβάλλοντος. Η συνεδρία θα εξετάσει ποικίλους τρόπους αξιοποίησης νέων μορφών εκπαιδευτικού περιεχομένου για τη δημιουργία έντυπων ή ψηφιακών προσεγγίσεων που ενισχύουν την επικοινωνία της αρχαιολογίας με το ευρύ κοινό και ειδικά τα παιδιά. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στα νησιωτικά και υδάτινα ανθρωποτοπία, μέσα από τη μελέτη ποταμών, λιμνών, θαλάσσιων και παράκτιων οικοσυστημάτων. Βιωματικές εμπειρίες παρέχουν τη δυνατότητα στα παιδιά να αντιληφθούν τη σημασία του φυσικού περιβάλλοντος για τον άνθρωπο στη διαχρονία, να εξερευνήσουν την ιστορία της ανθρώπινης παρουσίας σε

νησιωτικά περιβάλλοντα και να διερευνήσουν τα πολύπλοκα δίκτυα επικοινωνίας και μετακινήσεων μέσω υδάτινων διαδρομών από την προϊστορία μέχρι τους νεότερους χρόνους. Πώς μπορούμε να εντάξουμε τις μικρές ηλικίες στη συζήτηση για το παρελθόν; Με ποιους τρόπους μπορούν να αναπτυχθούν περιβαλλοντικές ανησυχίες για το σήμερα μέσα από τη μελέτη του χθες; Η Αρχαιολογία του Περιβάλλοντος, η Νησιωτική Αρχαιολογία και η Παράκτια Γεωαρχειολογία αποτελούν τομείς πρόσφορους για την εξοικείωση των νέων ηλικιών με θεματικές που αφορούν την αλληλεπίδραση φυσικού και πολιτισμικού τοπίου.

Η συνεδρία στοχεύει στη συγκέντρωση προτάσεων εκπαιδευτικού υλικού, προγραμμάτων και μουσειοπαιδαγωγικών δράσεων για την αρχαιολογία και το περιβάλλον, με έμφαση στα υδάτινα και νησιωτικά οικοσυστήματα. Θα συζητηθούν ζητήματα τυπικής και μη τυπικής εκπαίδευσης, έντυπα ή ψηφιακά αφηγηματικά μέσα, βιωματικά εργαστήρια και παιχνιδοκεντρικές προσεγγίσεις για την εκπαίδευση της Αρχαιολογίας και της Οικολογίας. Έμφαση δίνεται σε διαδραστικές εμπειρίες που αναδεικνύουν τη σημασία της αρχαιολογικής επιστήμης για τη μελέτη του παρελθόντος και τη σύνδεσή της με το παρόν και το μέλλον.

Αρχαιολογικές εκπαιδευτικές δράσεις: Όταν η επιστήμη για το παρελθόν «διδάσκει» για το μέλλον

Ανδρομάχη Κατσελάκη, Δρ. Αρχαιολόγος, ΜΑ Ιστορικός Τέχνης, Προϊσταμένη Τμήματος Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επικοινωνίας, ΔΑΜΜΕΠ-ΥΠΠΟ, archanes1315@yahoo.gr

Η ενότητα του φυσικού περιβάλλοντος με το ανθρώπινο και ιδιαίτερα το πολιτιστικό είναι βαθιά και άρρηκτη, διαλεκτική και κυρίως αλληλοτροφοδοτούμενη. Ωστόσο τις τελευταίες δεκαετίες η ταχύτητα των μεταβολών ανάμεσα στο φυσικό τοπίο και το ανθρωποτόπιο δε βρίσκεται σε ισορροπία. Η επιστήμη της αρχαιολογίας, αν και επικεντρώνεται στην ανάγνωση και στην κατανόηση του παρελθόντος, μέσω της μελέτης και της προστασίας των μνημείων και των υλικών καταλοίπων, υπηρετεί τη διαχρονική αειφορία της φύσης, του ανθρώπου και του πολιτισμού. Το Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επικοινωνίας της ΔΑΜΕΕΠ ως φορέας συντονισμού, υποστήριξης και εφαρμογής εκπαιδευτικών και επικοινωνιακών δράσεων του Υπουργείου Πολιτισμού σε αρχαιολογικούς χώρους και σε μουσεία της χώρας, αναπτύσσει συστηματικές στρατηγικές με στόχο να καταδείξει στα παιδιά, στους εφήβους αλλά και στο ευρύ κοινό ότι η αρχαιολογία δεν είναι μια επιστήμη «παρωχημένη» που αφορά μόνο το παρελθόν ή τους ειδικούς. Μέσα από ποικίλες δράσεις ευαισθητοποίησης και με τη χρήση εκπαιδευτικών εργαλείων, το Τμήμα μας επιχειρεί να επικοινωνήσει ότι η αρχαιολογία, με διεπιστημονικές συνέργειες, αποτελεί το όχημα για ένα καλύτερο μέλλον για τα μνημεία, το περιβάλλον και κυρίως τις επόμενες γενιές.

Αρχαιολογία και θάλασσα: Αφηγήσεις για παιδιά μέσω έντυπων και ψηφιακών μέσων

Ναυσικά Ανδριοπούλου, *Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια, Εργαστήριο Γεωφυσικής - Δορυφορικής Τηλεπισκόπησης & Αρχαιοπεριβάλλοντος, Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών, Ίδρυμα Τεχνολογίας & Έρευνας, Ρέθυμνο, nafsika.andriopoulou@gmail.com, Κλεάνθης Σιμυρδάνης, Καθηγητής Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, 4ο Γυμνάσιο Ρεθύμνου και Μεταδιδακτορικός Ερευνητής, Εργαστήριο Γεωφυσικής - Δορυφορικής Τηλεπισκόπησης & Αρχαιοπεριβάλλοντος, Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών, Ίδρυμα Τεχνολογίας & Έρευνας, Ρέθυμνο, ksimirda@gmail.com, Ελένη Βονόρτα, Μηχανικός Πληροφορικής, Εργαστήριο Γεωφυσικής - Δορυφορικής Τηλεπισκόπησης & Αρχαιοπεριβάλλοντος, Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών, Ίδρυμα Τεχνολογίας & Έρευνας, Ρέθυμνο, hvonorta@ims.forth.gr, Νίκος Σ. Παπαδόπουλος, Μηχανικός Λογισμικού, Εργαστήριο Γεωφυσικής - Δορυφορικής Τηλεπισκόπησης & Αρχαιοπεριβάλλοντος, Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών, Ίδρυμα Τεχνολογίας & Έρευνας, Ρέθυμνο, nkspapadop@gmail.com, Μαρία Κυπριωτάκη, Αναπλ. Καθηγήτρια, Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ρέθυμνο, mkypriotaki@uoc.gr, Νίκος Παπαδόπουλος, Ερευνητής Α' και Επικεφαλής Εργαστηρίου Γεωφυσικής - Δορυφορικής Τηλεπισκόπησης & Αρχαιοπεριβάλλοντος, Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών, Ίδρυμα Τεχνολογίας & Έρευνας, Ρέθυμνο, nikos@ims.forth.gr*

Η επικοινωνία της αρχαιολογικής επιστήμης ενισχύει την κατανόηση της σχέσης ανθρώπου και φυσικού περιβάλλοντος, προάγοντας την εκτίμηση για την πολιτιστική κληρονομιά. Τα εικονογραφημένα βιβλία (κόμικς) ως αφηγηματικά μέσα συνδυάζουν οπτική αφήγηση και επιστημονική γνώση, καθιστώντας σύνθετες έννοιες προσιτές στα παιδιά. Η παρούσα μελέτη επικεντρώνεται στη δημιουργία ενός κόμικ για παιδιά πρώτης σχολικής ηλικίας, με έμφαση στα παράκτια και υποβυθισμένα αρχαιολογικά τοπία. Μέσω φανταστικών χαρακτήρων που εκπροσωπούν επιστημονικά πεδία εισάγει τους νεαρούς αναγνώστες στην αρχαιοπεριβαλλοντική έρευνα. Το κόμικ αποτελεί τη βάση για μία εφαρμογή επαυξημένης πραγματικότητας η οποία αναπτύσσεται στο πλαίσιο του προγράμματος «ΙΣΑΛΟΣ», χρηματοδοτούμενου από το Υπουργείο Πολιτισμού της Ελλάδας. Η τεχνολογία αυτή ζωντανεύει τις εικόνες, επιτρέποντας στα παιδιά να αλληλεπιδρούν με τους χαρακτήρες και να εξερευνούν θαλάσσια αρχαιολογικά τοπία. Ιδιαίτερη μέριμνα δίνεται στην προσβασιμότητα, ώστε να εξασφαλιστεί μία πολυαισθητηριακή εμπειρία για παιδιά με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Το έντυπο κόμικ και η ψηφιακή εφαρμογή βασίζονται στο ερευνητικό πρόγραμμα Clepsydra [<https://clepsydra.ims.forth.gr/>] και στοχεύουν στη βιωματική σύνδεση των παιδιών με την αρχαιολογική επιστήμη, ενσωματώνοντας τη γνώση στην καθημερινότητα και ενδυναμώνοντας τη συνείδηση για την προστασία του φυσικού κόσμου και των ενάλιων αρχαιολογικών θησαυρών.

Θαλάσσια φύκη, αρχαιολογία και περιβάλλον: Εκπαιδευτική προσέγγιση μέσω δορυφορικής τηλεπισκόπησης

Αθανάσιος Αργυρίου, *Ερευνητής, Εργαστήριο Γεωφυσικής - Δορυφορικής Τηλεπισκόπησης & Αρχαιοπεριβάλλοντος, Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών, Ίδρυμα Τεχνολογίας & Έρευνας, Ρέθυμνο, argyriou.nasos@gmail.com*, Ναυσικά Ανδριοπούλου, *Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια, Εργαστήριο Γεωφυσικής - Δορυφορικής Τηλεπισκόπησης & Αρχαιοπεριβάλλοντος, Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών, Ίδρυμα Τεχνολογίας & Έρευνας, Ρέθυμνο, nafsika.andriopoulou@gmail.com*

Βάσει των αρχών της δημιουργικής παιδαγωγικής σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε ένα πρωτότυπο εκπαιδευτικό πρόγραμμα για παιδιά πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης με αντικείμενο την απεικόνιση των θαλάσσιων φυκών και των υποθαλάσσιων τοπίων μέσω της δορυφορικής τηλεπισκόπησης, με έμφαση στη συμβολή της στην αρχαιοπεριβαλλοντική έρευνα. Η δορυφορική τηλεπισκόπηση αξιοποιείται για την ανίχνευση, καταγραφή και παρακολούθηση της παρουσίας και της εξάπλωσης των θαλάσσιων φυκών από το διάστημα. Το πρόγραμμα εφάρμοσε διερευνητικές και βιωματικές μεθόδους μάθησης, δίνοντας έμφαση στη σημασία των φυκών, καθώς και των υποθαλάσσιων λιβαδιών Ποσειδωνίας, αναδεικνύοντας πτυχές της αλληλεπίδρασης μεταξύ φυσικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος στην Κρήτη και σε άλλες περιοχές. Οι μαθητές και οι μαθήτριες εισήχθησαν με απλό και κατανοητό τρόπο στις βασικές έννοιες της τηλεπισκόπησης και στη χρήση δορυφορικών εικόνων για την παρακολούθηση υποθαλάσσιων τοπίων. Μέσω συζητήσεων και εικαστικών δραστηριοτήτων, καλλιέργησαν την περιβαλλοντική και την πολιτιστική τους ευαισθητοποίηση. Η δημιουργική έκφραση αποτέλεσε βασικό άξονα του προγράμματος: τα παιδιά απέδωσαν όσα έμαθαν με ζωγραφιές και κατασκευές με πλαστελίνη, αναπαριστώντας φύκη, θαλάσσια τοπία και αρχαιολογικά ευρήματα που συνυπάρχουν με τη θαλάσσια βλάστηση. Το πρόγραμμα ενίσχυσε τη φαντασία, τη συνεργασία και τη σύνδεση της επιστήμης με την τέχνη, προάγοντας τη βιωματική προσέγγιση της γνώσης.

Παίζοντας με τη ναυτιλιακή ιστορία της Μεσογείου του 19ου αιώνα. Το εκπαιδευτικό παιχνίδι SeaLiT

Απόστολος Δελής, *Κύριος Ερευνητής, Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών, apostolosdelisvolos@gmail.com*

Το εκπαιδευτικό παιχνίδι SeaLiT πραγματεύεται την ιστορία του θαλάσσιου εμπορίου στη Μεσόγειο και τη Μαύρη Θάλασσα τον 19ο αιώνα. Οι παίκτες παίζοντας μαθαίνουν στοιχεία ιστορικής γεωγραφίας, οικονομίας, ναυτιλιακού επιχειρείν και δομικών αλλαγών στην Ιστορία.

Αγγίζοντας το παρελθόν: Η προϊστορία ως πεδίο βιωματικής εκπαίδευσης και παραγωγής αρχαιολογικής γνώσης

Μαρκέλλα Πετρογιαννάκη, *Αρχαιολόγος*, markellapet@gmail.com

Η προϊστορία, και ιδιαίτερα η παλαιολιθική και νεολιθική εποχή, παραμένει πολλές φορές στη σκιά της Κλασικής και Βυζαντινής περιόδου στη σχολική εκπαίδευση, με αποτέλεσμα να μοιάζει απομακρυσμένη και δυσνόητη για το ευρύ κοινό. Παρά τις προσπάθειες των μουσείων, μέσω ψηφιακών και διαδραστικών μέσων, η πραγματική κατανόηση της εποχής αυτής απαιτεί κάτι βαθύτερο: τη βιωματική εμπειρία. Παραδείγματα όπως η αναπαράσταση του λιμναίου οικισμού στο Δισπηλιό ή το πολυδιάστατο πρόγραμμα Archaeolab δείχνουν τον δρόμο για μια ζωντανή, συμμετοχική αρχαιολογία. Ακολουθώντας διεθνή πρότυπα, όπως, μεταξύ άλλων, το Biskupin στην Πολωνία και τα Archeon και Masamuda στην Ολλανδία, η παρούσα ανακοίνωση προτείνει ένα νέο για την Ελλάδα μοντέλο βιωματικής αρχαιολογίας σε μια ανταποδοτική βάση. Τη δημιουργία δηλαδή μουσείων/πάρκων, όπου θα αναπαρίστανται πιστά αρχαιολογικές θέσεις, και το κοινό θα συμμετέχει ενεργά σε δραστηριότητες, όπως η κατασκευή εργαλείων, ενδυμάτων ή και πλωτών μέσων, προσεγγίζοντας ουσιαστικά τον προϊστορικό τρόπο ζωής και τη σχέση του ανθρώπου με το περιβάλλον. Στο ίδιο πλαίσιο προτείνεται η διεξαγωγή ελεγχόμενων αρχαιολογικών πειραμάτων με την καθοδήγηση και επίβλεψη αρχαιολόγων, προσφέροντας σε παιδιά, εφήβους αλλά και ενήλικες μια συνδυαστική εμπειρία μάθησης και ψυχαγωγίας, ενώ παράλληλα παράγονται πολύτιμα ερευνητικά δεδομένα για την αρχαιολογική επιστήμη.

Εποχή του Λίθου για παιδιά! Ιστορία και Τεχνολογία υπό το πρίσμα της Παλαιολιθικής Αρχαιολογίας

Χριστίνα Παπούλια, *Αρχαιολόγος-Εκπαιδευτικός*, cpapoulia@uoc.gr, Παναγιώτης Ζερβουδάκης, *Αρχαιολόγος-Εκπαιδευτικός*, panoszervoudakis@yahoo.gr, Καλλιόπη Κουκουράκη, *Αρχαιολόγος-Εκπαιδευτικός*, ropikoukouraki1983@gmail.com, Νικόλαος Οικονόμου, *Εκπαιδευτικός*, nikos.oikonomou@gmail.com

Τι γνωρίζουν τα παιδιά για τις απαρχές της ανθρώπινης ιστορίας και για τον ρόλο της τεχνολογίας στην εξέλιξη του ανθρώπινου είδους; Ποια ήταν τα πρώτα εργαλεία που κατασκεύασε ο άνθρωπος και πώς τα χρησιμοποιούσε; Για την επιστήμη της Παλαιολιθικής Αρχαιολογίας τα λίθινα τέχνηρα αποτελούν πολύτιμους μάρτυρες για την κατανόηση της ζωής του παλαιολιθικού ανθρώπου. Πώς, όμως, καταλαβαίνουν οι αρχαιολόγοι αν ένα εργαλείο χρησίμευε στο κυνήγι, στην κατασκευή κοσμημάτων ή στην επεξεργασία του ξύλου για διάφορων ειδών κατασκευές; Κορμός της παρουσίασης είναι ο σχεδιασμός μιας σειράς εκπαιδευτικών φυλλαδίων με θέμα την τεχνολογία της Εποχής του Λίθου που θα απευθύνεται

σε παιδιά σχολικής ηλικίας και θα μπορεί να λειτουργήσει συμπληρωματικά με τα μαθήματα της Ιστορίας και της Τεχνολογίας στη σχολική αίθουσα. Τα εκπαιδευτικά έντυπα θα εστιάζουν αρχικά στην αρχαιότερη πολιτισμική φάση της Εποχής του Λίθου, την Παλαιολιθική, και θα εισάγουν το παιδικό κοινό: α) στα σημαντικά τεχνολογικά επιτεύγματα της περιόδου και β) στα βασικά στοιχεία μεθοδολογίας της αρχαιολογικής επιστήμης στο πεδίο και στο εργαστήριο. Με αφορμή τα νεότερα αρχαιολογικά δεδομένα από νησιά της ανατολικής Μεσογείου, ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στις απαρχές της ναυπηγικής και της ναυσιπλοΐας. Το πρόσφατο ερευνητικό πρόγραμμα SeaROOTS, στο πλαίσιο του οποίου κατασκευάστηκε πειραματικά ένα μονόξυλο με παλαιολιθικά εργαλεία, λειτουργεί ως παράδειγμα Πειραματικής Αρχαιολογίας.

Γνωρίζοντας το φυσικό περιβάλλον του παρελθόντος υπό το πρίσμα της Αρχαιοβοτανολογίας: Εκπαιδευτικά προγράμματα για παιδιά

Κυριακή Τσίρτση, *Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια*, kiriaki.tsirtsi@gmail.com

Η Αρχαιοβοτανολογία ως κλάδος της Αρχαιολογίας παραμένει άγνωστη στους μαθητές τόσο της πρωτοβάθμιας όσο και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Εκπαιδευτικά προγράμματα τα οποία έλαβαν χώρα προσφάτως στην Ελλάδα και στην Κύπρο, αποδεικνύουν πως τα παιδιά όταν έρχονται σε επαφή με την Αρχαιοβοτανολογία ενθουσιάζονται για τις γνώσεις που μπορούν να αποκομίσουν. Δείχνουν μεγάλο ενδιαφέρον να εξερευνήσουν όχι μόνο τις αγροτικές πρακτικές του παρελθόντος, αλλά να μάθουν για τα φυτά που καλλιεργούνταν, για τα υποπροϊόντα που παράγονταν από συγκεκριμένα προϊόντα και -γιατί όχι- να υιοθετήσουν τις ίδιες διατροφικές συνήθειες με τους αρχαίους κατοίκους συγκεκριμένων αρχαιολογικών θέσεων. Επιπροσθέτως, οι μαθητές όλων των ηλικιών λαμβάνουν γνώσεις για το φυσικό περιβάλλον κατά την αρχαιότητα συζητώντας με αρχαιοβοτανολόγους και μαθαίνουν να παρατηρούν υπό νέο πρίσμα το σύγχρονο περιβάλλον (δέντρα και φυτά), μέρος του οποίου είναι οι ίδιοι. Μαθαίνουν, επίσης, τους τρόπους με τους οποίους οι άνθρωποι του παρελθόντος αλληλοεπιδρούσαν με το φυσικό περιβάλλον και διαπιστώνουν τη σημασία του όχι μόνο για την επιβίωση αλλά και για τη διαμόρφωση των οικισμών και την οργάνωση των κοινωνιών. Στόχος της παρούσας ανακοίνωσης είναι να συζητηθούν όλες οι ανωτέρω δυνατότητες της Αρχαιοβοτανολογίας, μέσω συγκεκριμένων και απτών παραδειγμάτων και να συζητηθεί η εφαρμογή αντίστοιχων προγραμμάτων και δράσεων στην Κρήτη.

«ΒΙ. ΑΡ.» – Τα κόμικς στην υπηρεσία της επικοινωνίας της αρχαιολογίας

Τατιάνα Φραγκοπούλου, *Αρχαιολόγος (Ph.D.) – Ξεναγός*, tfrangopoulou@gmail.com

Τα κόμικς, ή αλλιώς, τα σκίτσα σε διαδοχή είναι ένα είδος μαζικής κουλτούρας το οποίο έχει μετεξελιχθεί ποικιλοτρόπως τις τελευταίες δεκαετίες, χάρη και στη συμβολή επιστημόνων, καλλιτεχνών, δημοσιογράφων, διανοούμενων και άλλων, που το εμπλουτίζουν διαρκώς με νέες θεματικές και τεχνοτροπίες. Ως είδος μαζικής κουλτούρας, νομοτελειακά θα λέγαμε, αντανakλά την κοινωνία και την επικαιρότητα μαζί με τους όποιους σχετικούς προβληματισμούς, χωρίς όμως να χαρακτηρίζεται από ελιτίστικη προσέγγιση ή διάθεση. Ένας από τους παραπάνω προβληματισμούς είναι και η βελτίωση των πρακτικών επικοινωνίας της επιστημονικής γνώσης προκειμένου να καταπολεμηθεί ο επιστημονικός αναλφαριθμητισμός.

Η παρουσίαση αυτή στοχεύει στο να δείξει την πορεία προς τη δημιουργία ενός εκπαιδευτικού «αρχαιο-κόμικ» και να αναδείξει τη δυνατότητα χρήσης του συγκεκριμένου αφηγηματικού μέσου ως ένα αποτελεσματικό εργαλείο επικοινωνίας της αρχαιολογικής -εν προκειμένω- επιστήμης, μαζί με τις σκέψεις και τα συμπεράσματα που προέκυψαν από την όλη διαδικασία. Αναφορά θα γίνει και στα στοιχεία που χαρακτήρισαν την πρόσληψη της αρχαιολογίας, και της αρχαιότητας εν γένει, μέσα από τα κόμικς κατά τη διάρκεια του 20ου αιώνα.

Διαβάζοντας την Ιστορία «ανάποδα»: Η εικαστική τέχνη του manga ως εργαλείο αφήγησης της τοπικής ιστορίας

Αγγελική Βασιλάκου, Αρχαιολόγος ΙΔΟΧ, ΕΦΑ Θεσπρωτίας, Στέφανος Βασιλειάδης, Αρχαιολόγος ΙΔΑΧ, ΕΦΑ Θεσπρωτίας, svasiliadis@culture.gr

Η παρούσα εισήγηση εξετάζει τη δυναμική συνάντηση της ελληνικής αρχαιολογίας με την ιαπωνική κουλτούρα της αφήγησης μέσω manga, εστιάζοντας στην αξιοποίηση αυτής της μορφής οπτικής αφήγησης ως παιδαγωγικό εργαλείο της μη τυπικής εκπαίδευσης.

Στο πλαίσιο ενός πειραματισμού, προτείνεται η δημιουργία ενός εκπαιδευτικού manga, που αναπαριστά τα άγνωστα ιστορικά γεγονότα του Γ' Μακεδονικού Πολέμου τα οποία διαδραματίστηκαν στην περιοχή της Θεσπρωτίας. Με σεβασμό στην αρχαιολογική επιστημονική ακρίβεια, το πρότζεκτ συνδυάζει στοιχεία φαντασίας -μαγικές μεταφορές στο χρόνο, μυθικές αναφορές- ώστε να ενεργοποιεί συναισθηματικά και γνωστικά τους μικρούς αναγνώστες προσφέροντας ένα σύγχρονο, διαθεματικό εργαλείο μάθησης για παιδιά και εφήβους. Μέσα από την ιστορία μιας έφηβης μαθήτριας που, κατά τη διάρκεια μιας σχολικής επίσκεψης στον αρχαιολογικό χώρο της Φανοτής, μεταφέρεται μαγικά στην εποχή του πολέμου, τα παιδιά έρχονται σε επαφή με την πολιτική αστάθεια, τα διλήμματα και τις ηρωικές πράξεις μιας καθοριστικής περιόδου της ελληνιστικής ιστορίας.

Η πρόταση στοχεύει όχι μόνο στη μετάδοση πληροφοριών, αλλά και στη διαμόρφωση βιωματικής σχέσης με την ιστορία, τη γη και την πολιτιστική κληρονομιά, καθώς μέσα από την εκφραστική δύναμη της οπτικής αφήγησης τα πραγματικά γεγονότα μεταφέρονται με τρόπο

προσβάσιμο και ελκυστικό επιτρέποντας στον αναγνώστη να ταυτιστεί συναισθηματικά με τους πρωταγωνιστές της αφήγησης.

Όταν μυθολογία και τεχνολογία «συνεργάζονται» με επιδίωξη την ανάδειξη των παραδοσιακών κρηνών

Γωγώ Ελευθεράκη, *PhD(c) Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Ε.Μ.Π., MA(s) Σχολή Καλών Τεχνών, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Αρχιτέκτων τοπίου-Πολυεοδόμος MArch, MLA, MSc, elefgogo@gmail.com*

Η μουσειοπαιδαγωγική προσφέρει μάθηση, ενσωματώνοντας τη διασκέδαση και την τέρψη στη μαθησιακή διαδικασία, σύμφωνα με τη θεωρία της «εμπειρίας» του J. Dewey. Χαρακτηριστικό των υπαίθριων (κυρίως βιομηχανικών) μουσείων είναι ότι ενεργούν νοσταλγικά απέναντι στην ιστορική μνήμη και, παράλληλα, επιχειρούν να συνδυάσουν εκπαίδευση με ψυχαγωγία. Στο πλαίσιο αυτό, κινείται η πρόταση δημιουργίας ψηφιακής εφαρμογής με τίτλο «Αναζητώντας τις Ναϊάδες στα Λ(λ)αγκάδια...», δραστηριοτήτων ελεύθερου χρόνου που απευθύνονται σε οικογένειες με μικρά παιδιά, στην οποία γίνεται χρήση τεχνολογιών GPS και επαυξημένης πραγματικότητας. Μπορεί να υλοποιηθεί από βιομηχανικά μουσεία, καθώς οι οικογένειες αποτελούν την κύρια ομάδα επισκεπτών τους, τα οποία βρίσκονται σε εύλογη απόσταση από οικισμούς/πόλεις/συστάδες οικισμών με παραδοσιακές κρήνες, αλλά μπορεί και από δημόσιους ή ιδιωτικούς πολιτιστικούς φορείς. Θα προηγηθεί τεκμηρίωση και σχεδιαστική απεικόνιση των κρηνών, εισαγωγή τους στην ηλεκτρονική εφαρμογή, τοποθέτηση χωρο-ευαίσθητων εφαρμογών σε αυτές, καθώς και βιβλιογραφική έρευνα και φωτογραφική αποτύπωση των εκάστοτε τοπόσημων. Επιδίωξη του προτεινόμενου χωρο-ευαίσθητου παιχνιδιού-«κυνήγι θησαυρού» είναι να γνωρίσουν οι οικογένειες τις παραδοσιακές κρήνες, οι οποίες αποτελούν ελάχισονα στοιχεία πολιτιστικής κληρονομιάς και να κατανοήσουν τη σύνδεσής τους με την κοινωνική ζωή και τον άυλο πολιτισμό. Ως μελέτη περίπτωσης επιλέγεται οικισμός και μουσείο στην Αρκαδία και παρουσιάζεται το σενάριο και το εποπτικό υλικό των προτεινόμενων δράσεων.

«Οψεις μνήμης»: Τα ΓΑΚ Ιστορικό Αρχείο-Μουσείο Ηπείρου (Ι.Α.Μ.Η.) συναντούν τους «Δροσουλίτες» του Χατζημιχάλη Νταλιάνη

Δρ. Μάρθα Γ. Παπαδοπούλου, *Διευθύντρια ΓΑΚ-Ιστορικό Αρχείο Ηπείρου, martharpap@yahoo.com*

Η επιλογή και ψηφιοποίηση χειρογράφων, εγγράφων και εικόνων από τις συλλογές των ΓΑΚ-Ι.Α.Μ.Η. αναδεικνύουν αρχειακά τεκμήρια σημαντικά για την ιστορική έρευνα, τη διοικητική διαφάνεια και την προστασία των δικαιωμάτων των πολιτών. Οι μέθοδοι έρευνας και τα ψηφιακά εργαλεία τεκμηρίωσης προσδίδουν τη δυνατότητα ανοικτής πρόσβασης, σχολιασμού και επιστημονικής αξιοποίησης. Στόχος της μελέτης είναι να αναζωογονηθεί η συλλογική μνήμη σχετικά με τη ζωή και τη δράση του ήρωα της Ηπείρου και της Κρήτης Χατζημιχάλη Νταλιάνη, μέλους της Φιλικής Εταιρίας (1816) και γνώστη της ίλης ιππικού, προερχόμενη από την εκπαίδευσή του στη Σχολή ιππικού του Αλή πασά (Ι.Α.Μ.Η.). Ο ίδιος, αποδεχόμενος την πρόσκληση των επαναστατημένων Κρητών συνέδραμε με την ανάληψη της ηγεσίας της Επανάστασης, με εκστρατευτικό σώμα 100 ιππέων και 500 πεζών, και υπαρχηγό τον Βασίλειο Αθανασίου (στις αρχές του Γενάρη του 1828). Στο μεταξύ ο Μουσταφά Ντελή Πασάς, Γενικός Διοικητής της Κρήτης, συγκεντρώνει τις δυνάμεις και όταν πληροφορείται ότι ο Χατζημιχάλης μετακινήθηκε στα Σφακιά αποστέλλει αγγελιοφόρους απειλώντας τους Σφακιανούς. Τμήμα πεζών και ιππικού υπό τους Χατζημιχάλη, Μανουσogiαννάκη και Δεληγιαννάκη κτυπά αιφνιδιαστικά το σώμα των Τούρκων και ο Χατζημιχάλης οχυρώνεται στο Φραγκοκάστελλο, όπου σκοτώθηκε με τον υπασπιστή του Κυριακούλη Αργυροκαστρίτη. Οι περιγραφές αναφέρουν «σειρές» σωμάτων που μοιάζουν με πεζικό ή ιππικό φασματικές φιγούρες εν κινήσει, συνοδεία ψιθύρων και ήχων από βήματα. Ως επιστημονικές ερμηνείες έχουν αποδοθεί σε μίμηση λιμναίου φαινομένου, ψυχολογία πλήθους και ενίσχυση των θρύλων των ηρώων του Φραγκοκάστρου. Ο διάλογος ανάμεσα σε ιστορία, λαογραφία και επιστήμη ενισχύεται με τη συνδρομή της ιστορικής έρευνας, των δημόσιων αρχείων και της τοπικής καινοτομίας στη διεθνή ενσωμάτωση.

Ανάπτυξη και πολιτισμός για ποιους τελικά; Προσβασιμότητα, ισότητα και ένταξη στον πολιτισμό (στρογγυλή τράπεζα)

Διοργάνωση: Στάθης Γκότσης, *Ιστορικός*, stgkotsis@gmail.com

Ομιλητές: Έλλη Πυργιανάκη, *Αρχαιοφύλακας*, Μαρία Μαυράκη-Μπαλάνου, *Αρχαιολόγος, ΕΦΑ Ηρακλείου*, Καλλιόπη Κουγιτάκη, *Αρχαιολόγος*, Δέσποινα Μαρκάκη, *Αρχαιολόγος-Νομικός*

Η εξασφάλιση της ισότιμης πρόσβασης των ΑμεΑ στην εργασία και τον πολιτισμό αποτελεί ουσιώδες ζήτημα για μια δημοκρατική κοινωνία που σέβεται τα ανθρώπινα δικαιώματα. Παρά τις θεσπισμένες διατάξεις της ελληνικής και διεθνούς νομοθεσίας για την προστασία και ένταξη των ατόμων με αναπηρία, πρόσφατες εξελίξεις αναδεικνύουν σημαντικές ανισότητες και αποκλεισμούς.

Το Υπουργείο Πολιτισμού, ως κύριος φορέας διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς, πρέπει να πρωτοστατήσει στη διασφάλιση της συμπερίληψης, όχι μόνο ως εργοδότης αλλά

και ως εγγυητής της ισότιμης πρόσβασης όλων των πολιτών στους πολιτιστικούς χώρους. Ωστόσο, η εφαρμογή του Ν. 4765/2021 και η κατάργηση της μοριοδότησης στις διαδικασίες πρόσληψης προσωπικού φύλαξης σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους αποτελεί επικίνδυνη οπισθοδρόμηση. Αυτή η απόφαση πλήττει τις ευκαιρίες απασχόλησης των ΑμεΑ, αναιρώντας επιτεύγματα δεκαετιών που κατέστησαν εφικτές βελτιώσεις μέσω νόμων όπως ο Ν. 2190/1994, ο Ν. 2643/1998, ο Ν. 4440/2016 και ο Ν. 4589/2019. Η αποσύνδεση των ποσοστώσεων από τις προσλήψεις υπονομεύει το δικαίωμα στην εργασία και εντείνει τον κοινωνικό αποκλεισμό, ενώ η υποβάθμιση της προσβασιμότητας των πολιτιστικών υποδομών δυσχεραίνει τη συμμετοχή των ΑμεΑ στην πολιτιστική ζωή.

Στόχος της συζήτησης είναι η ανάλυση των διαστάσεων αυτών των αποκλεισμών και η διαμόρφωση προτάσεων για την ενίσχυση της συμπεριληπτικής πολιτικής στο Υπουργείο Πολιτισμού. Θα αναλυθούν οι προκλήσεις στην αγορά εργασίας, οι διακρίσεις στον δημόσιο τομέα και οι δυσκολίες πρόσβασης σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους. Τέλος, θα παρουσιαστούν προτάσεις για την αποκατάσταση της μοριοδότησης στις προσλήψεις, την εφαρμογή πολιτικών στήριξης και τη βελτίωση της φυσικής και ψηφιακής προσβασιμότητας, προτρέποντας νομικούς, ακαδημαϊκούς, πολιτιστικούς επαγγελματίες και φορείς χάραξης πολιτικής σε έναν ουσιαστικό διάλογο για άμεσες θεσμικές παρεμβάσεις. Η υιοθέτηση μιας τέτοιας πολιτικής αποτελεί προϋπόθεση για μια κοινωνία που αναγνωρίζει και γιορτάζει τη διαφορετικότητα, εξασφαλίζοντας τις ίδιες ευκαιρίες για όλους.

Αρχαιολογία σε νησιωτικά πολιτισμικά περιβάλλοντα

Διοργάνωση: Κατερίνα Κόπακα, *Ομότιμη Καθηγήτρια Προϊστορικής Αρχαιολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης*

Η αιγαιακή αρχαιολογία είναι στενά συνυφασμένη με τα νησιά – δεν γίνεται διαφορετικά στον γεωπολιτισμικό τομέα του Αρχιπελάγους. Από τις πρώιμες ανασκαφές στην Κρήτη και τις Κυκλάδες, η προϊστορική τουλάχιστον έρευνα υπήρξε κατεξοχήν νησιωτική. Το σχετικό ενδιαφέρον παραμένει μεγάλο και έχει, μάλιστα, διευρυνθεί μεθοδολογικά και επιστημολογικά τις τελευταίες δεκαετίες. Διεπιστημονικές συνεργασίες, διαχρονικές θεωρήσεις και επιφανειακές και ανασκαφικές διερευνήσεις εμπλουτίζουν σταθερά τα συναφή δεδομένα και προσθέτουν με ταχείς ρυθμούς ακόμη και ταπεινές νησίδες στον αρχαιολογικό χάρτη του Αιγαίου.

Δεν προχωρεί, ωστόσο, αναλόγως στην Ελλάδα και ο θεωρητικός προβληματισμός για τους κόσμους των νησιών, παρά τη διεθνή συζήτηση που τροφοδοτεί τη σύγχρονη θεματική της

Νησιωτικής Αρχαιολογίας. Πόσες από τις ερμηνευτικές υποθέσεις μας για ευρήματα στα νησιά συνεξετάζουν τον νησιωτικό τους, ακριβώς, χαρακτήρα; Ή αναρωτιούνται μήπως οι νησιωτικοί τομείς αποτελούν ιδιαίτερους φυσικούς και κοινωνικούς οικο-βιότοπους, με δική τους πολιτισμική βιοποικιλότητα – που είναι, σε μεγάλο βαθμό, συνάρτηση του υδάτινου στοιχείου που τους περιβάλλει;

Στην ενότητα αυτή των Αρχαιολογικών Διαλόγων θα φιλοξενηθεί ένας προβληματισμός για τη νησιωτικότητα στη μακρά μεσογειακή διάρκεια, όπως εγγράφεται και στο Νησιωτικό Διεπιστημονικό Εργαστήριο της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Κρήτης. Μπορούν να συζητηθούν από διαφορετικές επιστημονικές σκοπιές, μεταξύ άλλων: ο εύθραυστος χαρακτήρας των νησιωτικών φυσικών τοπίων (π.χ. η μεγάλη ανάγκη προστασίας των υδατικών πόρων τους)· διαχρονικές κοινωνικές ταυτότητες και συμπεριφορές των νησιωτών/νησιωτισσών (π.χ. ο Μινωικός και εν γένει ο Κρητικός πολιτισμός ως νησιωτικός;)· δυνατότητες και περιορισμοί της εκπαίδευσης και της έρευνας σε νησιωτικά περιβάλλοντα (π.χ. στο Παν/μιο Κρήτης).

Προς μια πολιτισμική οικολογία των νησιωτικών τόπων

Κόπακα Κατερίνα, *Ομότιμη Καθηγήτρια Προϊστορικής Αρχαιολογίας Πανεπιστήμιο Κρήτης*,
koraka@uoc.gr

Η μακρά ιστορία των νησιωτικών τόπων ξεκινά, κατά μια έννοια, στο εσωτερικό της αρχέγονης θάλασσας του πλανήτη μας πριν από εκατοντάδες εκατομμύρια χρόνια – και απείρως πριν από την εμφάνιση του είδους μας. Πρώιμοι «νησιώτες» και, επομένως, οι πανάρχαιες πλεύσεις τους ανιχνεύονται ωστόσο σήμερα ολοένα και βαθύτερα σε παγκόσμιες παλαιολιθικές στρωματογραφίες. Η λέξη νησί αναγνωρίζεται ήδη την Εποχή του Χαλκού, και κατόπιν, με συνέπεια, στον Όμηρο και σε ποικίλες γραμματείες μέσα στον χρόνο. Έρευνες σε νησιά συγκροτούν σημαντικά έργα του 19ου και του πρώιμου 20ού αιώνα όπως αυτά των Κ. Δαρβίνου, Έ. Χέκελ και Μ. Μαλινόφσκι. Πόσο όμως έχει προχωρήσει η αρχαιολογική και η διεπιστημονική γνώση για τα νησιά και τους κατοίκους τους; Η ευαισθητοποίηση για τα εδάφη και τις θάλασσες, τις ταυτότητες και τις συμπεριφορές τους – και η ενσυνείδητη υποστήριξη και προστασία τους; Γιατί εξακολουθούμε να αναρωτιόμαστε επιστημονικά για τα φυσικά και ανθρωπογενή υλικά και συμβολικά νησιωτικά τοπία, και τις βιο-πολιτισμικές(δυσ)αναλογίες τους με τους ηπειρωτικούς κόσμους; Στην κατεύθυνση της προηγούμενης σχετικής συζήτησής μας, που οφείλει πολλά στην πολυετή ερευνητική εμπειρία του Πανεπιστημίου Κρήτης στο μικρό νησί της Γαύδου, στην ανακοίνωση αυτή προτείνεται ένα μεθοδολογικό πλαίσιο για κάποια βασικά νησιωτικά ζητήματα στη διαχρονική προοπτική της Κρήτης, του Αιγαίου και της Μεσογείου.

Islands revisited ή η νησιωτικότητα της ελληνικής νησιωτικής αρχαιολογίας

Χρήστος Ν. Μηλιώνης, Αρχαιολόγος ΙΔΟΧ, ΔΔΕΑΜ, chrimill@gmail.com

Στην ανακοίνωση επιχειρείται μια επικαιροποίηση του διαλόγου για τη φύση της νησιωτικότητας και της νησιωτικής αρχαιολογίας στην Ελλάδα. Ο όρος νησιωτικότητα (ή νησιωτισμός κατά τον Σ. Ασδραχά), όπως χρησιμοποιείται σε πολλά επιστημονικά πεδία (στην αρχαιολογία, τη γεωγραφία, την οικολογία, την κοινωνιολογία, τις οικονομικές επιστήμες), αφορά τις ποικίλες ιδιαιτερότητες των νησιωτικών τόπων και, ειδικά στο πλαίσιο της επιστήμης μας, πολλές δεκαετίες τώρα συζητείται εάν η «αρχαιολογία των νησιών» θα πρέπει να λογίζεται ως ξεχωριστή ερευνητική ενότητα. Η αρχαιολογία χαρακτηρίζεται, ωστόσο, από έναν ιδιαίτερο δυισμό, αφού μελετά την ανθρώπινη δραστηριότητα στο παρελθόν ενώ η ίδια αποτελεί παράλληλα μια πτυχή της δραστηριότητας στο παρόν: η κοινωνική αρχαιολογία διερευνά και ερμηνεύει τις αρχαίες κοινωνικές δομές και συμπεριφορές αλλά αφορά και τη γενικότερη επίδραση τόσο των πορισμάτων της όσο και την ίδια της επιστήμης στη σύγχρονη κοινωνία· ως αστική καλείται η αρχαιολογία των αρχαίων πόλεων αλλά και η εφαρμοσμένη αρχαιολογική πρακτική σε ένα σύγχρονο αστικό ιστό. Αντίστοιχα, η νησιωτική αρχαιολογία περιλαμβάνει εν δυνάμει την έρευνα για το ανθρώπινο παρελθόν στα νησιά όσο και τις διαδικαστικές της ιδιαιτερότητες και τον αντίκτυπό της στις αντίστοιχες τοπικές κοινωνίες των νησιωτών σήμερα. Το ερώτημα, που τίθεται δεν είναι, επομένως, εάν η νησιωτικότητα επηρεάζει την αρχαιολογική έρευνα αλλά, το αν, αντιθέτως, η αρχαιολογική σκαπάνη διαμορφώνει νησιωτικότητες: αν, δηλαδή, ο ιδιαίτερος νησιωτικός χαρακτήρας σε ορισμένες περιπτώσεις ενισχύεται ή και “καλλιεργείται”, κατά κάποιον τρόπο, από τις αναζητήσεις αλλά και από τις προκαταλήψεις των ερευνητών, δημιουργώντας στερεότυπα και συγκεκριμένα αφηγήματα.

Πλωτοί τόποι σε κίνδυνο; Παρελθόν, παρόν και μέλλον των (μικρο)νησιών της Κρήτης

Μαρία Κλάδου, Αρχαιολόγος, ΕΦΑ Ηρακλείου, makladou1@gmail.com, Ανθή Κουκουράκη, Αρχαιολόγος, ΕΦΑ Ηρακλείου, kanthiher@gmail.com

Μια ματιά στον χάρτη του Αιγαίου δείχνει τις χιλιάδες από νησιά, νησίδες και βραχονησίδες – τους «πλωτούς τόπους» που πλαισιώνουν την περιορισμένη, κυρίως ορεινή, ελληνική χερσόνησο. Γύρω από την Κρήτη αναπτύσσονται τουλάχιστον 155 νησιωτικοί σχηματισμοί από τους οποίους κάποιοι διαχωρίστηκαν σχετικά πρόσφατα, ενώ άλλοι αποτελούν πραγματικούς νησιωτικούς μικρόκοσμους οικολογικής, κοινωνικής και πολιτισμικής εξέλιξης. Με μερικές εξαιρέσεις, ο νησιωτικός περίγυρος της Μεγαλονήσου παραμένει εν πολλοίς άγνωστος στους μελετητές. Η ιστορία της αρχαιολογικής έρευνας ακολουθεί γενικά την αντίστοιχη των νησιών του Αιγαίου, και επηρεάζεται από τα επιστημονικά ενδιαφέροντα που αφορούν την Κρήτη.

Από το 1970 το ενδιαφέρον έγινε πιο συστηματικό, ενώ τις τελευταίες δεκαετίες ενσωματώνονται και διεπιστημονικές προσεγγίσεις. Μια θετική, θα λέγαμε, συνέπεια του ενδιαφέροντος αυτού είναι η ανάληψη κεντρικών δράσεων προστασίας των κρητικών νησίδων, όπως η ένταξη στο διεθνές δίκτυο Natura 2000 και ο χαρακτηρισμός τους από το Υπουργείο Πολιτισμού. Ωστόσο, οι μικροί αυτοί περικλείστοι από τη θάλασσα τόποι, με τις κατά κανόνα σημαίνουσες νησιωτικές τους πολιτισμικές στρωματογραφίες και τα ευάλωτα οικοσυστήματα, εντάσσονται συνήθως σήμερα σε ανεπεξέργαστα, ετερόφωτα σχέδια τουριστικής και άλλης οικονομικής «ανάπτυξης». Αντιμετωπίζονται ως «φιλέτα» για μακροχρόνια μίσθωση, ιδανικοί τόποι «στρατηγικών επενδύσεων» πράσινης ανάπτυξης, και συχνά χρωματίζονται «γκρίζοι» στο πλαίσιο γεωπολιτικών διεκδικήσεων. Τα παραπάνω μαζί με κάποιες σκέψεις για το μέλλον θα συζητηθούν στην ανακοίνωση.

Πιέσεις και αντιστάσεις στην «ανάπτυξη» των μικρών νησιών. Η περίπτωση της Γαύδου

Νικολακάκης Γιώργος, *Πανεπιστήμιο Κρήτης*, Μπακάλης Χρήστος, *Πανεπιστήμιο Αιγαίου*,
cbakalis@aegean.gr

Τα νησιά, και ιδίως τα μικρά νησιά, αποτελούν συχνά πεδία εντάσεων και ανισορροπιών. Τη φυσιογνωμία τους αλλάζουν, ενίοτε δραστικά, φυσικές και ανθρωπογενείς παρεμβάσεις, συνήθως από τις στεριές αναφοράς τους, ηπειρωτικές ή (μεγαλύτερες) νησιωτικές. Τα φύσει εύθραυστα οικοσυστήματά τους είναι ιδιαίτερα ευάλωτα σε πολλές παραμέτρους, όπως η προϊούσα κλιματική αλλαγή, οι μηχανισμοί παγκοσμιοποίησης, γεωπολιτικοί ανταγωνισμοί, και έριδες που τα στοχεύουν ή τα περιλαμβάνουν. Απειλούνται, επίσης, από τη σημερινή επεκτατική και μονοσήμαντη τουριστική «ανάπτυξη» που επιβάλλεται, πλέον, ως μονόδρομος για τη ζωή -την επιβίωση έως και την ευημερία- των νησιωτών και νησιωτισσών τους, σε βάρος των δικών τους μορφών κοινωνικής-οικονομικής οργάνωσης. Στην ακριτική Γαύδο, 21 ν.μ. νοτιοδυτικά της Κρήτης, στο νότιο όριο της χώρας μας ο σύγχρονος (νεωτερικός) τεχνολογικός πολιτισμός δεν έχει ακόμη επηρεάσει δραματικά τις σχέσεις των ανθρώπων με το περιβάλλον τους. Φυσικά και πολιτισμικά της μνημεία είναι θησαυροί διαχρονικής γνώσης για τους εν γένει [μεσογειακούς] μικρονησιωτικούς κόσμους, όπως δείχνει το πολυεπιστημονικό Πρόγραμμα του Πανεπιστημίου Κρήτης στο οποίο εγγράφεται η παρούσα μελέτη. Αυτά κάνουν τον τόπο ιδανικό για τη διαμόρφωση και υλοποίηση ήπιων, εναλλακτικών σχετικών ερευνητικών και εκπαιδευτικών δράσεων: προς μια ευαίσθητη και εν δυνάμει ισότιμη ανάδειξη και μετάδοση της εκεί ιδιαίτερης συνάρθρωσης δεδομένων για τη φύση και τον πολιτισμό -υπέρ των ντόπιων και των, συχνά πολύ αφοσιωμένων, επισκεπτών του. Στην εργασία αναφέρονται μερικές μορφές αντίστασης σε πιέσεις των τελευταίων δεκαετιών στο όνομα του «εκσυγχρονισμού» της Γαύδου, με βάση, ακριβώς, εγγενή γνωρίσματα της δικής της υλικής και άυλης κληρονομιάς. Διατυπώνονται σκέψεις για ένα μέλλον που θα αρμόζει στο μικρό αυτό, έκκεντρο και όμως επίμονα ζωντανό νησιωτικό

σύμπαν. Η κοινωνιολογική και ανθρωπολογική μας προσέγγιση συναξιολογεί μαρτυρίες της επιτόπιας έρευνας και της προφορικής ιστορίας με ποσοτικά και ποιοτικά δεδομένα από αρχειακές και άλλες γραπτές πηγές.

Υπάρχει διέξοδος από τον «λαβύρινθο»; Αρχαιολογικές εργασιακές εμπειρίες και προοπτικές στους καιρούς της ανάπτυξης (στρογγυλή τράπεζα)

Διοργάνωση: Σύλλογος Εκτάκτων Αρχαιολόγων, sekarchaeologists@gmail.com

Ομιλητές: Ζαχαρίας Αλετράς, Αρχαιολόγος, Φίλιππος Λαδιάς, Αρχαιολόγος, Γιώργος Λιλής, Αρχαιολόγος, Γιώργος Μπροκαλάκης, Αρχαιολόγος, Εύα Χανιωτάκη, Αρχαιολόγος-Ξεναγός

Στη στρογγυλή αυτή τράπεζα, που έχει έντονο τον χαρακτήρα εργαστηρίου, ο λόγος δίνεται στους εργαζόμενους για να αφηγηθούν τις προσωπικές τους ιστορίες και οπτικές, να εξιστορήσουν τα βιώματά τους από τους χώρους εργασίας σε σχέση με τους εργοδότες (Υπουργείο Πολιτισμού, εργολάβους, ιδρύματα και ιδιώτες), να καταθέσουν τις απόψεις τους για την ανάπτυξη και να αποκριθούν σε ένα βασικό ερώτημα: πώς φαντάζονται το δικό τους μέλλον σε σχέση με την αρχαιολογία.

Μια αρχαιολογία της σύγχρονης μετανάστευσης: Δέκα χρόνια μετά τη Λέσβο

Διοργάνωση: Ευθύμης Θέου, Αρχαιολόγος-Υποψήφιος Διδάκτορας, Παν/μιο Χαϊδελβέργης, Πανεπιστήμιο Κρήτης, Γιάννης Χαμπλάκης, Καθηγητής Αρχαιολογίας και Νεοελληνικών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Brown

Η αρχαιολογία της σύγχρονης μετανάστευσης είναι ένας νέος σχετικά κλάδος που προσεγγίζει το φαινόμενο της μετανάστευσης, τους ανθρώπους και τις διάφορες άλλες διαστάσεις του, αξιοποιώντας τα εργαλεία και την οπτική της αρχαιολογίας προκειμένου να καταγράψει και να κατανοήσει την υλικότητα των αντικειμένων και του χώρου που σχετίζονται μ' αυτό. Είναι μια αρχαιολογία της σύγχρονης μαρτυρίας που δεν αντικειμενοποιεί τους

μετανάστες και τα υλικά τους ίχνη, αλλά βλέπει και τα δύο ως ενεργούς παράγοντες μέσα στον κόσμο. Είναι μια αρχαιολογία της αλληλεγγύης που μας φέρνει στο πλευρό των ανθρώπων που θέλουν να φτιάξουν τη ζωή τους μέσα από το ταξίδι και την αναζήτηση μιας νέας πατρίδας.

Στη συνεδρία εξετάζονται οι διαφορετικές όψεις και η εξέλιξη του κλάδου αυτού, δέκα χρόνια, σχεδόν, μετά τις πρώτες συζητήσεις στους Αρχαιολογικούς Διαλόγους της Λέσβου για τη μελέτη του φαινομένου στην Ελλάδα, στο πλαίσιο μιας αρχαιολογίας των συνόρων και των διασυνοριακών περασμάτων και την έναρξη του αντίστοιχου προγράμματος στο νησί. Σε μια περίοδο που φέρνει στο προσκήνιο τον ρόλο της Κρήτης ως ενδιαμέσου αναγκαστικού σταθμού για τα περάσματα από την Τουρκία προς τη δυτική Ευρώπη και στο ξεκίνημα ενός νέου, όλο και πιο πολυάνθρωπου μεταναστευτικού δρόμου από τις βόρειες ακτές της Αφρικής και μέσω της Γαύδου προς το νησί.

Η Αρχαιολογία της σύγχρονης μετανάστευσης στη Λέσβο, 2016-2025

Γιάννης Χαμηλάκης, *Αρχαιολόγος*, y.hamilakis@brown.edu

Στην ανακοίνωση αυτή θα παρουσιάσω το ερευνητικό πρόγραμμα αρχαιολογίας-αρχαιολογικής εθνογραφίας των συνόρων και της σύγχρονης μετανάστευσης στη Λέσβο (2016-2025), επικεντρώνοντας σε δυο συγκεκριμένα, τη Μόρια, και το λεγόμενο "νεκροταφείο σωσιβίων" στο Μόλυβο. Η δουλειά αυτή εστιάζει στις υλικές διαστάσεις της μετανάστευσης, και σ' αυτό που θα μπορούσαμε να ονομάσουμε το "συνάθροισμα του συνόρου" το οποίο συγκροτείται από τους ανθρώπους εν κινήσει, τις ΜΚΟ και τις δομές αλληλεγγύης, τις κρατικές και υπερ-κρατικές δομές που εμπλέκονται στο φαινόμενο, τα νομικά και άλλα κείμενα που το διέπουν, αλλά και τη μνημονική, συναισθηματική και συν-κινητική ατμόσφαιρα γύρω από αυτό. Η υλικότητα και τα αντικείμενα μπαίνουν στο κέντρο της προσοχής μας αλλά αποτελούν και τα σημεία εκκίνησης για μια σειρά από άλλες πρακτικές και διεργασίες, απο απλές συνομιλίες ή και συστηματικές και δομημένες συνεντεύξεις, μέχρι εκθέσεις και καλλιτεχνικές ή και ακτιβιστικές δράσεις. Η αρχαιολογία της σύγχρονης μετανάστευσης αναδεικνύει πλευρές του φαινομένου που δεν τυγχάνουν της προσοχής που τους αξίζει, αλλά παράλληλα θέτει και μια σειρά σημαντικών ερωτημάτων οντολογικής και επιστημολογικής σημασίας για το ίδιο το πεδίο της αρχαιολογίας γενικότερα, για παράδειγμα: τι θεωρείται αρχαιολογικό αντικείμενο σήμερα και τι όχι; Ποιά αντικείμενα αξίζουν καταγραφής, διατήρησης, και ίσως και μουσειακής έκθεσης, και ποια είναι απλά "σκουπίδια"; Πώς μπορούμε να αποφύγουμε τη μουσειοποίηση και τη σχετικοποίηση της εμπειρίας της μετανάστευσης και του συνόρου;

Επαναπροωθήσεις ως μια διαδικασία εξάλειψης των ιχνών της μετακίνησης

(συζήτηση με τον Γιάννη Χαμηλάκη)

Γιώργος Τσιμουρής, Κοινωνικός ανθρωπολόγος, tsimourisg@yahoo.com

Από τη Λιβύη στη Γαύδο. Άνθρωποι και σκάφη της σύγχρονης μετανάστευσης στη Μεσόγειο

Ευθύμης Θέου, Αρχαιολόγος- Υποψήφιος Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Χαϊδελβέργης,
Πανεπιστήμιο Κρήτης, efthimis80@hotmail.com, Κατερίνα Κόπακα, Ομότιμη Καθηγήτρια
Προϊστορικής Αρχαιολογίας Πανεπιστήμιο Κρήτης, koraka@uoc.gr

Η Γαύδος είναι ένα οριακό νησί-γέφυρα ανάμεσα στην Κρήτη και την Αφρική, το τελευταίο «στεριανό πάτημα» (stepping stone) στον θαλάσσιο δρόμο που συνδέει το Αιγαίο με την ανατολική Λιβύη, την αρχαία Κυρηναϊκή: το Τομπρούκ απέχει μόλις 160 ναυτικά μίλια από το νοτιότερο σημείο της, στην Τρυπητή. Οι σχετικές ρότες, από τα βόρεια αφρικανικά στα κρητικά παράλια, θεωρούνται κατά κανόνα επικίνδυνες σε αρχαίες γραμματείες και σε νεότερες πηγές – εξαιτίας της ανοικτής πλεύσης και των ρευμάτων, ιδίως όταν φυσούν οι καλοκαιρινοί ισχυροί Β-ΒΔ άνεμοι (οι ετησίοι/τα μελέμια) στην περιοχή.

Μια εξαιρετικά συχνή τέτοια διαδρομή έχει καθιερωθεί, ωστόσο, τα τελευταία δύο χρόνια: ένας νέος και πολυσύχναστος μεταναστευτικός δρόμος εισόδου στην Ευρώπη. Δεκάδες άνθρωποι διασώζονται πράγματι, ενίοτε σχεδόν καθημερινά, στα ανοιχτά στα νότια του νησιού και κάποιοι άλλοι προσορμίζονται ή εξοκείλουν στις ακτές του. Έρχονται, κατά τις δικές τους και τις επίσημες μαρτυρίες, από τη Λιβύη. Συνήθως, με μικρές στενόμακρες ελαφρές λέμβους, εμφανώς ακατάλληλες για τις συγκεκριμένες πλεύσεις· και, μάλιστα, ασφυκτικά γεμάτες – πολύ πέρα από το όριο χωρητικότητάς τους.

Στην ανακοίνωση θα παρουσιαστεί, προκαταρκτικά, ο ακόμη ελάχιστα γνωστός αυτός μεσογειακός μεταναστευτικός δρόμος, με αφετηρία τις επιτόπιες παρατηρήσεις μας στη Γαύδο τον Αύγουστο του 2024. Θα εστιάσουμε καταρχήν στα πλέον διακριτά υλικά του κατάλοιπα, δηλαδή στα ίδια τα σκάφη όπως τα είδαμε, διάσπαρτα, στο νησί: σε απάνεμες αλλά και βραχώδεις ακτές του, και ρυμουλκημένα στο λιμάνι στην Καραβέ ή και βαθύτερα στη γαυδιώτικη ενδοχώρα. Αναζητώντας και ανθρώπινες πτυχές του φαινομένου, όπως την προέλευση, το καθεαυτό ταξίδι και, ως ένα βαθμό, τη μετέπειτα τύχη των επιβατών τους, όσο και κάποιες σχετικές συμπεριφορές των ντόπιων νησιωτών.

Μεταναστευτικές πολιτικές και ζητήματα μεταναστευτικής συλλογικής δράσης στη δυτική Κρήτη

Σαμουήλ Αλεξανδρίδης, *Εκπαιδευτικός- Κοινωνιολόγος*, samy.alexandridis@gmail.com

Ο γεωγραφικός χώρος γύρω από τα σύνορα του ελληνικού κράτους περιγράφεται από εθνικούς και υπερεθνικούς θεσμούς λήψης αποφάσεων των χωρών της ΕΕ ως κόμβος για τον «έλεγχο στα εξωτερικά σύνορα της Ευρώπης» και για τη «διαχείριση» της μεταναστευτικής και προσφυγικής μετακίνησης. Μέσα από μετασχηματισμούς των πολιτικών αξιών της Ε.Ε, ήδη από το 1990, η έννοια της ασφάλειας θα αποκτήσει προτεραιότητα στις πολιτικές και στις θεσμικές διαδικασίες λόγου της Ένωσης έναντι των αρχών της δικαιοσύνης και της ελευθερίας της μετακίνησης. (Guild, Carrera και Balzacq 2008) Στην Ελλάδα, στα μέσα της δεκαετίας του 2000, τεκμηριώνεται η μέριμνα του εθνικού νομοθέτη για αντιστροφή της μετανάστευσης και έλεγχο της εργασίας μέσα από ένα ασφυκτικό πλαίσιο απαγορεύσεων ως προς την κινητικότητα. Δεν υπήρχε η νομοθετική μέριμνα για την πλήρη προστασία των μεταναστών ως ανθρώπων με αξιοπρέπεια (Δετσαρίδης 2015 και 2007, Χλέπας και Σπυράκος 2007, Δαλκαφούκης 2004).

Με βάση τις βιογραφικές αφηγήσεις, την ανάλυση λόγου και τα ερμηνευτικά σχήματα της μεταναστευτικής συλλογικής δράσης στη δυτική Κρήτη, από την δεκαετία του '90 έως και σήμερα, θα συζητήσουμε τους τρόπους με τους οποίους οι κοινότητες αυτές διεκδίκησαν την ιδιότητα του πολίτη και το δικαίωμα στην ελεύθερη μετακίνηση μέσα από άτυπα κοινωνικά δίκτυα αλληλεγγύης.

Συντεταγμένες στη θάλασσα: Αναστοχαστικές προσεγγίσεις μέσα από το παράδειγμα τριών γλυπτικών εγκαταστάσεων

Μαρία Παπανικολάου, *Εικαστικός, Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια & Εντεταλμένη Διδάσκουσα ΑΣΚΤ*, pananikolaou.meri@gmail.com

Καθ' όλη τη διάρκεια της ανθρώπινης ιστορίας, άτομα, ομάδες και πληθυσμοί επιχειρούν διαρκώς να αποδράσουν από καταστάσεις δουλείας, φασιστικά καθεστώτα, εξορίες, εμπόλεμες ζώνες, αλλά και από κάθε καθεστώς περιορισμού της ατομικής τους ελευθερίας. Στο πλαίσιο της εικαστικής μου πρακτικής προέκυψε μια σειρά καλλιτεχνικών εγχειρημάτων στα οποία ο άνθρωπος σκιαγραφήθηκε ως το δημιουργικό εκείνο υποκείμενο, που εφευρίσκει τρόπους απόδρασης, ικανοποιώντας το βασικό του ένστικτο για ζωή και ελευθερία. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η βίντεο-εγκατάσταση the art/act of escaping (ΕΜΣΤ, 2013-2014) στην οποία συνέθεσα δέκα ιστορίες αποδράσεων που ακροβατούν ανάμεσα στα γεγονότα και τη μυθοπλασία. Το δεύτερο παράδειγμα αφορά στη

γλυπτική εγκατάσταση self-fashioning escape objects (OCC, 2015), η οποία αποτελείται από πέντε ζευγάρια μπότες, μορφοποιημένα ώστε να εξυπηρετούν το σκαρφάλωμα σε διαφορετικά είδη πλεγμάτων περιφραξης. Σε συνέχεια των παραπάνω ξεκίνησα να μελετώ την άγκυρα ως ένα διαπολιτισμικό και πανανθρώπινο εργαλείο αλληλένδετο με την ασφάλεια του ανθρώπου στις θαλάσσιες μετακινήσεις. Το τρίτο παράδειγμα αφορά στα συνομιλούντα έργα Αποδράσεις και Άγκυρες (Μέγαρο Μουσικής, 2023), τα οποία προέκυψαν κατόπιν της μελέτης και αποτύπωσης των λίθινων πυραμιδοειδών αγκυρών στον προαύλιο χώρο του Αρχαιολογικού Μουσείου Πειραιά. Θα συζητηθούν τα τρία παραπάνω έργα καθώς και η πρόσληψή τους από τους επισκέπτες/τριες των εκθέσεων, όπως καταγράφηκε κατά τις ξεναγήσεις.

Η κοινωνιοδραματική οπτική στους Αρχαιολογικούς Διάλογους: Η εμπειρία της Γαύδου (στρογγυλή τράπεζα)

Διοργάνωση: Δημήτρης Καράγιωργας, *Ψυχίατρος π & ε – Ψυχοθεραπευτής*

Το Κοινωνιόδραμα είναι ένας τρόπος μελέτης, ο οποίος μπορεί να οδηγήσει σε βαθύτερη κατανόηση των κοινωνικών συστημάτων και δυνάμεων-δυναμικών, τα οποία μορφοποιούν τις ζωές μας σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο. Το Κέντρο Ελληνικού Ψυχοδράματος και Κοινωνιοδράματος προτείνει ένα στρογγυλό τραπέζι, όπου η κοινωνιοδραματική εμπειρία και ματιά ενδιαφέρονται να φωτίσουν αρκετούς άξονες, οι οποίοι απασχολούν τους Αρχαιολογικούς Διάλογους, όπως ζητήματα ανάπτυξης και απο-ανάπτυξης, οικολογίας, κινημάτων, αρχαιολογίας (η αρχαιολογία ως ένα ενεργητικό εργαστήριο, το οποίο συνδέει το παρελθόν με το παρόν αλλά και το μέλλον). Επιπρόσθετα, στην παρούσα θεματική ενότητα θα συζητηθεί η σχεδόν 20χρονη κοινωνιοδραματική εργασία του Κέντρου στη Γαύδο ως αναπόσπαστο μέρος του ετήσιου σεμιναρίου Ψυχοδράματος.

Αναφορά στο ετήσιο βιωματικό σεμινάριο «Ψυχόδραμα και Οικολογία» στη Γαύδο
Δημήτρης Καράγιωργας, *Ψυχίατρος π & ε – Ψυχοθεραπευτής*, dimitriskaragiorgas@gmail.com

Υπάρχουμε σε διάλογο με το παρελθόν

Δάφνη Μάνου, *Σύμβουλος Ψυχικής Υγείας - Ολιστική Σωματική Ρεφλεξολόγος*,
dafnimanou@yahoo.com

Συλλογικές αναμνήσεις του χώρου

Μιχάλης Φραγκιαδάκης, Σύμβουλος Ψυχικής Υγείας - Συστημικός Ψυχοθεραπευτής,
fragkiadakism@gmail.com

Η κοινωνιοδραματική πρόταση στη Γαύδο για μια αφυπνιστική συμβολή σε ζητήματα αποανάπτυξης

Αντώνης Λιοδάκης, Ψυχίατρος, Ψυχοδραματιστής, ant.liodakis@gmail.com

Διάλογος για την Παλαιστίνη

Οι κυρίαρχες πολιτικές σήμερα φέρνουν στα άκρα την ανθρώπινη ύπαρξη. Στην περίπτωση μάλιστα της Παλαιστίνης, η ανθρώπινη ζωή θεωρείται υποδεέστερη, «ανάξια», ικανή μονάχα να εξοντωθεί. Μπροστά σε αυτές τις συνθήκες της γενοκτονίας, ποιός μπορεί να είναι ο λόγος της αρχαιολογίας, όχι μονάχα ως επιστήμης που εξετάζει και ερμηνεύει τα παλιότερα και τα σύγχρονα υλικά τεκμήρια, αλλά και ως ανθρωπιστικό πεδίο που προσπαθεί να αρθρώσει έναν παρεμβατικό λόγο;

Ανοίγοντας τον διάλογο για την Παλαιστίνη

Ομάδα Crete for Falastin

Με αφορμή τον τόπο που φιλοξενούνται φέτος οι Αρχαιολογικοί Διάλογοι, θεωρήσαμε απαραίτητο να «συνεχίσουμε να μιλάμε για την Παλαιστίνη». Η σφαγή στη γειτονιά μας πηγάζει από μια αποικιοκρατική ιδεολογία, η οποία αποτελεί την κινητήρια δύναμη της ύπαρξης του κράτους-δολοφόνου αλλά και μιας ισοπεδωτικής γενοκτονίας. Οι καταστροφές και οι απώλειες είναι αμέτρητες και καθολικές: από χιλιάδες ζωές μέχρι την πολιτισμική κληρονομιά, τις υποδομές και το φυσικό πλούτο ενός λαού, που μάχεται για μην εξαλειφθεί από την ιστορία. Πέρα από όλα τα παραπάνω, στο νησί μας είχαμε μεταξύ άλλων: τη χρησιμοποίηση στρατιωτικών εγκαταστάσεων για να εφοδιαστεί αυτή η πολεμική μηχανή· τη συνάντηση του πρέσβη του Ισραήλ με τοπικούς παράγοντες· την ομιλία ισραηλινής κοινωνικής λειτουργού μέσω πλατφόρμας του Πανεπιστημίου Κρήτης· τη διοργάνωση ακαδημαϊκού συμποσίου από το πολυτεχνείο Τέχνιον του Ισραήλ στο Ηράκλειο· την

ενεργειακή διασύνδεση Ευρώπης-Ισραήλ μέσω Κρήτης· τη στροφή του τουριστικού τομέα και real estate του νησιού στο ισραηλινό κεφάλαιο. Έτσι, προκύπτουν ερωτήματα, όπως και η ανάγκη για συζήτηση και προτάσεις.

Ποια πρέπει να είναι η στάση μιας κοινωνίας που έχει άμεση οικονομική σχέση με ισραηλινούς τουρίστες, στρατιώτες ή μη; Είναι αποδεκτό το αιματοβαμμένο χρήμα; Ένα άτομο που καταστρέφει την πολιτιστική κληρονομιά στον ίδιο του τον τόπο, που σφάζει παιδιά ή δολοφονεί ανεξέλεγκτα έχει το δικαίωμα να κάνει ανέμελες διακοπές «αποθεραπείας»; Πώς αντιμετωπίζουμε τη συνεργασία των τοπικών φορέων ως απλοί εργαζόμενοι; Ως επιστήμονες, πώς εμποδίζουμε συνεργασίες, κοινές εκπαιδεύσεις, ανασκαφές, ερευνητικά προγράμματα, ή συμπόσια; Πώς μπορούμε να δράσουμε ενάντια στις γενοκτονικές πρακτικές;

Το κάλεσμα αυτό στόχο έχει να παρουσιάσει τα δεδομένα και να θέσει κάποια ουσιαστικά, κυρίως ηθικά ερωτήματα, τα οποία έχουν αναδειχτεί και μας έχουν προβληματίσει. Η ομάδα μας προτρέπει στη μετουσίωση σε δράση όσων προτάσεων προκύπτουν μέσα από αυτή τη ζύμωση.

Η καταστροφή της αρχαιολογικής κληρονομιάς της Γάζας ως κεντρικό μέρος της προσπάθειας πολιτιστικής εξάλειψης της Παλαιστίνης. Διεθνείς υποχρεώσεις και ευθύνη των θεσμών

Διοργάνωση: Ομάδα BDS Ελλάδας, Μέλος του διεθνούς κινήματος BDS (Boycott, Divestment and Sanctions)

Σκόπιμη καταστροφή αρχαιολογικών μνημείων στην Παλαιστίνη: Καταγραφή και καταγγελία

Η καταστροφή της πολιτιστικής κληρονομιάς στον πόλεμο, ένα προαιώνιο φαινόμενο, τα τελευταία χρόνια εμφανίζει αυξανόμενη ένταση, με περιστατικά που γνωρίζουν διεθνή κατακραυγή, ως εγκλήματα πολέμου και πληγή για όλη την ανθρωπότητα. Όμως, τους τελευταίους 18 μήνες, η πολιτιστική γενοκτονία στη Λωρίδα της Γάζας συμβαίνει μπροστά στα μάτια μας. Εκεί, η καταστροφή των αρχαιολογικών και πολιτιστικών χώρων διεξάγεται στο πλαίσιο της κατοχής και εθνοκάθαρσης της Παλαιστίνης, συνεπώς ήταν αναμενόμενη, άρα έπρεπε να έχει αποτραπεί. Είναι επίσης ολιστική, καθώς αρχαιολογικοί τόποι, άνθρωποι και αρχεία στοχεύονται ταυτόχρονα. Δεκάδες χώροι πολιτιστικής κληρονομιάς έχουν βομβαρδιστεί από το Ισραήλ μαζί με δεκάδες χιλιάδες κατοίκους της Γάζας. Μαζί τους χάθηκαν ιστορικά τεκμήρια, υλικά και άυλα μιας συλλογικής και πολυπολιτισμικής ύπαρξης. Οι φορείς, κρατικοί και μη κυβερνητικοί, διεθνείς, έχουν τεράστια ευθύνη πριν, μετά και κατά τη διάρκεια της καταστροφής.

Η παρουσίαση βασίζεται στα στοιχεία της αρχαιολογικής και πολιτιστικής καταστροφής που κατατέθηκαν στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης για το έγκλημα της γενοκτονίας στη Λωρίδα της Γάζας, αλλά και στην πληθώρα πηγών και καταγραφών που πραγματοποιήθηκαν -και από μακριά και από κοντά με αυτοθυσία- από παλαιστινιακές και διεθνείς οργανώσεις, με σκοπό να τονιστεί η διεθνής ευθύνη.

Τέχνη-Αντίσταση-Δικαιοσύνη: Ο ρόλος των συλλογικών παρεμβάσεων στον χώρο των τεχνών και του πολιτισμού

Στην ομιλία αυτή θα αναδειχθούν μέσα από παραδείγματα από τον χώρο του πολιτισμού και της τέχνης τρόποι αντίστασης στη μηχανή της γενοκτονίας του Ισραήλ και των συμμάχων του, συμπεριλαμβανομένου και του ελληνικού κράτους. Θα παρουσιαστεί ένα χρονικό κομβικών στιγμών στον εγχώριο και διεθνή καλλιτεχνικό χώρο, που ενώνει δυνάμεις και φωνές με το παγκόσμιο κίνημα για μια ελεύθερη Παλαιστίνη, από τα τέλη του 2023 μέχρι σήμερα. Επιπλέον, θα γίνει αναφορά σε νέα αλλά και παλαιότερα δίκτυα για το πολιτιστικό μποϊκοτάζ του Ισραήλ, μέρος της καμπάνιας PACBI (Palestinian Campaign for the Academic and Cultural Boycott of Israel).

Μετά τις ομιλίες θα γίνει προβολή της παλαιστινιακής ταινίας *Solomon's Stone* (σκηνοθεσία Ramzi Maqdisi, γλώσσα: αραβικά με υπότιτλους ελληνικά/αγγλικά, 25', 2015, Παλαιστίνη), που αναδεικνύει τη σχέση αρχαιολογίας, αποικιοκρατίας και κατοχής. Θα ακολουθήσει ανοιχτή συζήτηση.

Καλούμε ομάδες, συλλογικότητες και άτομα κατά της γενοκτονίας να συμμετέχουν στην ανοιχτή συζήτηση με στόχο τον εντοπισμό και συνδιαμόρφωση τρόπων αντίστασης στον χώρο της αρχαιολογίας.

Μουσεία και κλιματική κρίση (εργαστήριο)

Διοργάνωση: Χρύσα Μπούρμπου, *Αρχαιολόγος, Εφορεία Αρχαιοτήτων Χανίων*,
chryssab@gmail.com

Το «Ανθρωπόκαινο» αναφέρεται στη γεωλογική εποχή που χαρακτηρίζεται από τη σημαντική επίδραση της ανθρώπινης δραστηριότητας στο περιβάλλον και τον πλανήτη γενικότερα. Αν και επίσημα δεν έχει γίνει ακόμα αποδεκτή ως γεωλογική εποχή, ούτε υφίσταται συμφωνία

μεταξύ των επιστημόνων για την απαρχή της, η κλιματική κρίση αποτελεί μια ανθρωπογενή επίπτωση παρά μια «φυσική εξέλιξη». Για την αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης -ίσως της πιο μεγάλης πρόκλησης σήμερα για την ανθρωπότητα- είναι ιδιαίτερα σημαντική η κινητοποίηση του πολιτιστικού τομέα και ιδιαίτερα των μουσείων ως χώρων που αφουγκράζονται τις κοινωνικές και περιβαλλοντικές ανησυχίες των πολιτών, οφείλοντας να υιοθετούν βιώσιμες πρακτικές στη λειτουργία τους και να διαδραματίζουν καταλυτικό ρόλο στην ενημέρωση του κοινού και την αλλαγή των συμπεριφορών. Το 2022, στο νέο ορισμό του μουσείου από το ICOM, περιλαμβάνεται ο όρος «αειφορία», θέτοντας ουσιαστικά σε ένα πιο «θεσμικό» πλαίσιο τον ρόλο του σύγχρονου μουσείου στην αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης.

Στο εργαστήριο «Μουσεία και κλιματική κρίση» προτείνεται η δημιουργία μιας πλατφόρμας συμμετοχικού διαλόγου που θα ενσωματώνει τη θεωρητική, αλλά κυρίως την πρακτική προσέγγιση του θέματος. Το θεωρητικό πλαίσιο θα θέσει τη βάση για την έννοια και την εξέλιξη της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας, αναλύοντας δύο σημαντικές πτυχές: γιατί τα σύγχρονα μουσεία οφείλουν να ανταπεξέλθουν σε αυτόν τον ρόλο και ποιοι παράγοντες δυσκολεύουν τη μετάβαση αυτή. Η πρακτική προσέγγιση, που είναι και ο απώτερος στόχος του εργαστηρίου, θα περιλαμβάνει την παρουσίαση συγκεκριμένων παραδειγμάτων καλής πρακτικής, μέσα από τα οποία ένα μουσείο μπορεί να οργανώσει τις λειτουργικές ανάγκες και τον προγραμματισμό του, με άξονα την αρχή της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας. Στο πλαίσιο αυτό, αναφέρονται ενδεικτικά πρακτικές που αφορούν στην ανάδειξη της δυναμικής των μόνιμων συλλογών στην ευαισθητοποίηση του κοινού, στη δημιουργία μιας περιβαλλοντικής στρατηγικής για τη διοργάνωση περιοδικών εκθέσεων, στον επαναπροσδιορισμό της ταυτότητας του μουσείου με βάση την απο-ανάπτυξη.

ΚΥΡΙΑΚΗ 01 ΙΟΥΝΙΟΥ

Αρχαιολογία και λόγος περί «ανάπτυξης»

«Μπορεί κανείς να φανταστεί το Ηράκλειο χωρίς τα ενετικά τείχη; Τα κυκλαδονήσια χωρίς τα κάστρα τους; Το Ναύπλιο χωρίς την παλιά του πόλη; Τη Θεσσαλονίκη χωρίς την αρχαία αγορά; Τη Μεσαιωνική πόλη της Ρόδου χωρίς τα τείχη και την τάφρο της; Την Αθήνα χωρίς την Καπνικαρέα; Θα ήταν καλύτερο το Μετρό χωρίς τα αρχαιολογικά εκθέματα στους σταθμούς του;» Αυτά ήταν κάποια από τα ερωτήματα με τα οποία ο Σύλλογος Ελλήνων Αρχαιολόγων άνοιξε εδώ και αρκετά χρόνια την καμπάνια-συζήτηση για τη σχέση αρχαιολογίας και ανάπτυξης. Στη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα ωστόσο οι έννοιες της «ανάπτυξης» και των «αναπτυξιακών δυνατοτήτων» συνήθως αναφέρονται σε ευκαιρίες οικονομικής εκμετάλλευσης, καταστροφή πολιτιστικών τοπίων, ψαλίδισμα του θεσμικού πλαισίου προστασίας του πολιτιστικού και φυσικού περιβάλλοντος.

Παράλληλα, τα τελευταία χρόνια οι αρχαιολόγοι βρέθηκαν στο στόχαστρο από φορείς του δημόσιου λόγου, οι οποίοι προσπάθησαν να πείσουν ότι οι αρχαιότητες αποτελούν τροχοπέδη της «ανάπτυξης», οι ανασκαφικές έρευνες «καθυστερούν» τα έργα, η κήρυξη μνημείων και η οριοθέτηση αρχαιολογικών χώρων «εμποδίζουν» τη δόμηση και την επιχειρηματική δραστηριότητα, οι αρχαιολόγοι είναι ένας κλάδος που παρουσιάζεται εμμονικά να εμποδίζει την εκτέλεση έργων. Στόχος της συνεδρίας είναι να αναδειχθούν και να συζητηθούν, μέσα από παραδείγματα διαφορετικών περιπτώσεων, τα σύνθετα ζητήματα που τίθενται στη δημόσια σφαίρα από μοντέλα ανάπτυξης που διευκολύνουν μεγάλης κλίμακας παρεμβάσεις σε έναν καταρτημένο ουσιαστικά δημόσιο χώρο.

Διοργάνωση: Σύλλογος Ελλήνων Αρχαιολόγων archaeol@otenet.gr

Η πρόσβαση για όλους ως επιχείρημα για την ασύμμετρη επέμβαση επί μνημείων

Κώστας Πασχαλίδης, Δρ. αρχαιολόγος ΥΠΠΟ, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, Πρόεδρος Συλλόγου Ελλήνων Αρχαιολόγων, kostaspaschalidis73@gmail.com

Στον Χάρτη της Βενετίας για την Αποκατάσταση και Συντήρηση Μνημείων και Μνημειακών Συνόλων τονίζεται ότι η συντήρηση ενός μνημείου συνεπάγεται τη διατήρηση του άμεσου περιβάλλοντός του στην κλίμακά του, καθώς κάθε επέμβαση διαφοροποιεί τις σχέσεις των όγκων (άρθρο 6). Σύμφωνα με τους Χάρτες των ICOMOS, Κεμπέκ 2008, Νέα Ζηλανδία 2010, όλες οι υποδομές εξυπηρέτησης των επισκεπτών πρέπει να είναι συμβατές με τον χαρακτήρα, τη χωροθέτηση, το περιβάλλον των μνημείων και οι εργασίες να περιλαμβάνουν τον ελάχιστο βαθμό παρέμβασης προκειμένου να διατηρηθούν οι αξίες και τα χαρακτηριστικά τους. Στην παρουσίασή μας παραθέτουμε τα πιο γνωστά έργα «προσβασιμότητας» σε εγχώριους αρχαιολογικούς χώρους, διαπιστώνοντας τις ασύμμετρες βλάβες επί μνημείων, τη συγκυριακή πολιτική του ΥΠΠΟ και την απουσία επιτελικού σχεδιασμού. Προτείνουμε την ανάπτυξη ενός γόνιμου διαλόγου με τους φορείς των εμποδιζομένων ατόμων, από τον οποίο θα προκύψει ιεράρχηση, βάσει κριτηρίων, των μνημείων και των αρχαιολογικών χώρων που θα έπρεπε να προκρίνονται για την εξασφάλιση πλήρους προσβασιμότητας σε αυτούς. Υποστηρίζουμε πως το ζήτημα της προσβασιμότητας σε δύσβατους χώρους για ποικίλους λόγους (ασφάλεια, άμεση επέμβαση σε έκτακτη ανάγκη, ή για μακροχρόνια και απαραίτητα έργα) είναι ουσιαστικό και θα πρέπει να επιλυθεί με γνώμονα το όφελος και όχι την άκριτη ενταξιακή λογική που διέπει τις πρακτικές της πολιτικής ηγεσίας.

Μια «ενοχλητική» υπηρεσία: Ιστορίες διάσωσης μνημείων από τις μπουλντόζες της ανάπτυξης

Δέσποινα Κουτσούμπα, Αρχαιολόγος, Αντιπρόεδρος Συλλόγου Ελλήνων Αρχαιολόγων, dkutsumba@yahoo.com

Οι οικονομικές-αναπτυξιακές πολιτικές, η αποκέντρωση, η έμφαση στις κατασκευές, η ανάπτυξη του τουρισμού, η ιδεολογία και η πρακτική των «μεγάλων έργων» έχουν άμεσο αντίκτυπο στη διαχείριση των μνημείων και στις προτεραιότητες της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας. Σε κάθε μεταλλαγή της κρατικής πολιτικής, μεταλλάσσεται και ο δημόσιος λόγος περί των μνημείων. Ας σκεφτούμε, για παράδειγμα, την άρθρωση αρχαιολογικού λόγου για τα μεγάλα δημόσια έργα με βάση τις εκθέσεις και τα συνέδρια που οργανώθηκαν για αυτά: Αρχικά ήταν «αναγκαίο τίμημα» η καταστροφή αρχαιοτήτων προς όφελος των έργων, η οποία προκαλούσε εντάσεις αλλά γινόταν ανεκτή λόγω της κοινωνικής ωφέλειας. Σταδιακά, όμως, τα μεγάλα έργα άρχισαν να παρουσιάζονται ως «ευκαιρία» για να ανασκαφούν αρχαιότητες που δεν θα ανασκάπτονταν ποτέ (βλ. Μετρό Αθήνας), χωρίς να αναφέρεται πια ως πρόβλημα η καταστροφή τους. Λίγο πριν το 2004 τα ίδια τα έργα παρουσιάστηκαν ως «αναβάθμιση των μνημείων», με χαρακτηριστικό παράδειγμα τη συζήτηση γύρω από την κατασκευή κωπηλατοδρομίου στον Μαραθώνα. Συχνότερα όμως αντιμετωπίζονται ως «εμπόδιο» της επαγγελίας της «ανάπτυξης». Η επίθεση δεν αφορά τις ίδιες τις αρχαιότητες, αλλά την Υπηρεσία που τις προστατεύει και τους λειτουργούς της. Δεν έχουν πάψει οι εντάσεις γύρω από τη διαχείριση των αρχαιοτήτων, ειδικά σε εκείνες τις περιπτώσεις που οι αρχαιολόγοι της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας ήρθαν σε σύγκρουση με τις επιβαλλόμενες κρατικές πολιτικές ή ιδιωτικές επιδιώξεις, όπως στις περιπτώσεις του Ναυπλίου, των δικαστηρίων ή της πλατείας Διοικητηρίου στη Θεσσαλονίκη, τη μετατροπή της Πύλου σε ναυπηγοεπισκευαστική ζώνη, των τειχών του Ηρακλείου, της Ιεράς Οδού, του μετρό της Θεσσαλονίκης.

«Η Ελλάδα χωρίς κίνες». Οικονομική πολιτική και αρχαιότητες στη μεταπολεμική Ελλάδα

Γιάννης Θεοχάρης, Αρχαιολόγος, Εφορεία Αρχαιοτήτων Ανατολικής Αττικής, ΔΣ Συλλόγου Ελλήνων Αρχαιολόγων, yiannis.theocharis@yahoo.gr

Ο τίτλος της ανακοίνωσης αποτελεί δάνειο από την ομότιτλη ταινία τεκμηρίωσης του David Holden (1964), όπου περιγράφεται η οικονομική και πολιτική κατάσταση στην Ελλάδα μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Έχοντας αυτήν την ταινία (και μετέπειτα βιβλίο του David Holden) ως αφετηρία, επιχειρείται να απαντηθεί το ερώτημα που έχει τεθεί emphatically τα τελευταία χρόνια για τη θέση που κατέχουν οι αρχαιότητες σε ένα περιβάλλον οικονομικών αλλαγών και πιέσεων. Η σχέση ανάμεσα στις αρχαιότητες και την οικονομία σκιαγραφείται με παραδείγματα που αναζητούνται σε πηγές αυτής της εποχής και στις οποίες αποτυπώνονται οι

υποχωρήσεις/παραχωρήσεις και συμβολές του παρελθόντος στις απαιτήσεις του προγράμματος ανασυγκρότησης της χώρας.

Οι επιπτώσεις των έργων ανάπτυξης και των ΑΠΕ στο φυσικό περιβάλλον και το αρχαιοποίο της κεντρικής Κρήτης

Μαρία Μαρή, Δανάη Κοντοπόδη, Μαρία Μαυράκη- Μπαλάνου, *Αρχαιολόγοι Εφορείας Αρχαιοτήτων Ηρακλείου, Τοπικό Παράρτημα Κρήτης του Συλλόγου Ελλήνων Αρχαιολόγων, mariamari17@yahoo.gr*

Στο πλαίσιο της κατασκευής μεγάλων αναπτυξιακών έργων (οδικών, αεροδρομίων, αγωγών, φραγμάτων κ.ά.) ή έργων που σχετίζονται με την εγκατάσταση Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας αποκαλύπτονται σημαντικοί αρχαιολογικοί χώροι και μνημεία, η προστασία των οποίων αποτελεί κύριο μέλημα της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας. Η αποκάλυψή τους είναι συνυφασμένη με την κατασκευή των εν λόγω έργων, μιας και τέτοιας έκτασης ανασκαφικές έρευνες δεν θα μπορούσαν να διεξαχθούν σε άλλη περίπτωση. Το μέγεθος και ο χαρακτήρας των επεμβάσεων στο πλαίσιο της κατασκευής και εγκατάστασης των έργων αυτών προκαλούν συχνά τεράστιες αλλοιώσεις και μεταβολές στο ανθρωπογενές περιβάλλον και το αρχαιοποίο, διαταράσσοντας την άρρηκτη σχέση που τα συνδέει με τους αρχαιολογικούς χώρους και τα μνημεία. Ταυτόχρονα, η χωρική αυτή ασυνέχεια καθιστά ορατό τον κίνδυνο της μεταβολής και του ίδιου του χαρακτήρα των αρχαιοτήτων και δυσχεραίνουν την προσπάθεια της προστασίας και της ανάδειξής τους.

Συγκρούσεις «ανάπτυξης» στο αρχαιολογικό-πολιτισμικό περιβάλλον των Χανίων: Η άνοιξη της κοινωνίας των πολιτών

Μαρία Ανδρεαδάκη-Βλαζάκη, *Επίτιμη Γενική Διευθύντρια Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς Πρόεδρος Ιστορικής, Λαογραφικής και Αρχαιολογικής Εταιρείας Κρήτης, mvlazaki@otenet.gr*

Η ομιλία επικεντρώνεται σε περιπτώσεις «ανάπτυξης» σε σύγκρουση με το αρχαιολογικό, πολιτισμικό αλλά και φυσικό περιβάλλον στην περιοχή των Χανίων. Θέματα όπως ο υπερτουρισμός και τα γιγαντιαία ξενοδοχεία-ολόκληρα χωριά, οι εξορύξεις υδρογονανθράκων, οι πυλώνες υπερυψηλής τάσης, οι ανεμογεννήτριες, οι πηγές νερού προωθούνται και υποστηρίζονται από την κρατική εξουσία, προκαλώντας άμεση και έμμεση βλάβη στη ζωή των κατοίκων και γενικώς στο περιβάλλον, σε μια εποχή κλιματικής κρίσης. Οι

πιέσεις είναι μεγάλες, όσο μεγάλα είναι και τα προβλήματα. Υπάρχει ελπίδα μέσα σε αυτό το δυστοπικό τοπίο; Την προσφέρει η ίδια η κοινωνία των πολιτών, οι διάφορες συλλογικότητες που μάχονται για ένα καλύτερο αύριο, για ένα φωτεινό και πράσινο περιβάλλον, για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, για την ίδια τη ζωή μας. Τα Χανιά παρουσιάζονται ως μια περίπτωση, παρόμοια, ελπίζουμε, με όλες τις άλλες ελληνικές περιοχές. Είναι ένας τόπος περήφανος για τις κινήσεις και πρωτοβουλίες των πολιτών του, ευαίσθητων και δυναμικών.

Ενσυναίσθηση-Γνώση-Προάσπιση: Η Μουσειακή Αγωγή ως εργαλείο δημιουργίας ενεργών πολιτών

Ειρήνη Γαβριλάκη, Αρχαιολόγος, Προϊσταμένη Τμήματος Προϊστορικών, Κλασικών Αρχαιοτήτων και Μουσείων, Εφορεία Αρχαιοτήτων Ρεθύμνου, eigavrilaki@yahoo.gr

Μέσω των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, που σχεδιάστηκαν με γνώμονα την κριτική σκέψη, όπως διατυπώνεται στο πλαίσιο της Κριτικής Παιδαγωγικής, παιδιά και ενήλικες οδηγήθηκαν στην αποκωδικοποίηση των μουσειακών αντικειμένων βάσει της κοινής λογικής, της ανάλυσης, του στοχασμού, της αξιολόγησης και του αναστοχασμού. Σε μία κοινωνία αρπαγής, μέσα στην οποία τα άτομα ανοσοποιούνται απέναντι στην καταστροφική αλλοτρίωση των κανόνων της αγοράς, τα εκπαιδευτικά προγράμματα της δυτικής Κρήτης αφενός έφεραν το κοινό απέναντι στο κυρίαρχο αφήγημα και τις όποιες εγγενείς αδυναμίες του και αφετέρου προσπάθησαν να καλλιεργήσουν την αυτοσυνειδησία και την ενσυναίσθηση, στοιχεία που φωτίζουν τον εαυτό μας σε σχέση με το πλαίσιο αναφοράς μας, το οποίο ούτε αθώο ούτε αδιαφιλονίκητο είναι.

Πέρα από το «φαντασιακό της ανάπτυξης». Σκέψεις για ένα διαφορετικό πολιτισμικό μοντέλο

Όλγα Σακαλή, Αρχαιολόγος-Μουσειολόγος, ΔΣ Συλλόγου Ελλήνων Αρχαιολόγων, olgasakali@gmail.com

Η εισήγηση υιοθετεί την παραδοχή πως η απεριόριστη οικονομική μεγέθυνση, έννοια ταυτισμένη με την «ανάπτυξη» στο ατομικό και συλλογικό φαντασιακό, είναι ασυμβίβαστη με τους πεπερασμένους φυσικούς πόρους. Ο τίτλος της παραπέμπει στο βασικό ζητούμενο της συζήτησης που εκφράζεται από το κίνημα της αποανάπτυξης που είναι η έξοδος από το κυρίαρχο φαντασιακό της ανάπτυξης, της κατανάλωσης και του θεάματος και ο

αναστοχασμός γύρω από την αναζήτηση εναλλακτικών απέναντι στον καταστροφικό για το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον αναπτυξιακό μονόδρομο. Πιο συγκεκριμένα, θα επιχειρηθεί η σύνδεση της παραπάνω προβληματικής με τον πολιτισμό και θα τεθούν ερωτήματα σχετικά με τις σύγχρονες πολιτικές διαχείρισης των μνημείων, του δημόσιου χώρου και των πολιτιστικών αγαθών καθώς και της εμπορευματοποίησής τους ως αναπόσπαστο μέρος μιας επιθετικής αναπτυξιακής πολιτικής που μετασχηματίζει σε προϊόντα/εμπορεύματα τα υλικά και άυλα τεκμήρια του παρελθόντος, της συλλογικής μνήμης και του πολιτισμικού τοπίου. Τέλος, θα διερευνηθεί η δυνατότητα άρθρωσης ενός διαφορετικού πολιτισμικού μοντέλου που θα συγκροτείται από τα σύγχρονα κοινωνικά κινήματα και αιτήματα και από διεκδικήσεις που αφορούν την πολιτισμική αλληλεπίδραση και την άρση των ποικίλων φραγμών πρόσβασης και διακρίσεων στα πολιτιστικά αγαθά.

Συλλογικότητες για την Κληρονομιά. Η Αρχαιολογία στη νέα οικοεξελικτική εποχή της Ανθρωποκαίνου

Διοργάνωση: Manolis Klontzas, *Αρχαιολόγος, Ιστορικός, Διευθυντής Ινστιτούτου Φυσικής-Πολιτισμικής Κληρονομιάς, Τσεχία, Δρ. Αντώνης Βασιλάκης, Επίτιμος Έφορος Αρχαιοτήτων*

Η μετάβαση του γήινου συστήματος στην Ανθρωπόκαινο έχει γίνει αποδεκτή από τις φυσικές επιστήμες (που μελετούν την διαλεκτική σχέση της ύλης με τον φυσικό χρόνο) ως «γεωλογικό γεγονός» ενώ συνεχίζονται οι προσπάθειες για την αναγνώρισή της ως ξεχωριστής φυσικής ιστορικής εποχής. Νέες αρχαιολογικές έρευνες (μέσω της διαλεκτικής της ύλης με τον ιστορικό χρόνο), στη βάση της αρχαιοστρωματογραφίας και αρχαιολογικών στοιχείων, επιβεβαιώνουν αυτή την ανθρωπόκαινο μετάβαση που έχει προκληθεί από πολιτισμικές διαδικασίες. Για πρώτη φορά στην ιστορία των οργανωμένων εδραίων ανθρώπινων κοινωνιών ο φυσικός με τον ιστορικό χρόνο συγχρονίζονται. Φυσικά η μετάβαση του γήινου συστήματος, των υποσυστημάτων του, των διαφορετικών σφαιρών, συνδέεται οργανικά με άλλες εξελικτικές μεταβάσεις. Έτσι, η ανθρωπότητα και οι άλλες μορφές ζωής βρίσκονται μπροστά σε ένα εξελικτικό σταυροδρόμι, όπου ο πολιτισμός συνθέτει τόσο την αιτία των ανθρωποκαινικών αλλαγών, όσο όμως και τη λύση. Στο σημερινό εξελικτικό στάδιο οι επιστήμες της κληρονομιάς εξελιγμένες και προσαρμοσμένες για τις ανάγκες άλλης φυσικής ιστορικής εποχής και άλλων πολιτισμικών και μεταβολικών σχέσεων μπορεί να έχουν ακόμα και καταστροφικό ρόλο (ειδικά μάλιστα σε συνθήκες που η επιστημονική παραγωγή άγεται από τον ανταγωνισμό για κρατικοεταιρικά πρότζεκτς που δεν ευνοούν, αλλά αντίθετα συνθλίβουν τη συνεργασία και τις συστηματικές και ανοιχτές κοινωνικά έρευνες). Πέρα από το ίδιο το αρχαιολογικό αντικείμενο καταλυτική είναι η επίδραση της Ανθρωποκαίνου στην κληρονομιά ή στις νέες αναδυόμενες «Μουσειότητες». Σήμερα η κυρίαρχη αρχαιολογική επιστημονική παραγωγή εγκλωβισμένη σε μια ανθρωποκεντρική προσέγγιση των πολιτισμικών διεργασιών δεν κατάφερε να προβλέψει την εξέλιξη του αντικειμένου της και το

πέρασμά του στην Ανθρωπόκαινο (ένα από τα κριτήρια επιστημονικότητας). Παράλληλα, τοπικές κοινότητες και συλλογικότητες υπεράσπισης της ζωής και της κληρονομιάς όλο και περισσότερο εμπλέκονται στις προσπάθειες διατήρησης. Όχι τυχαία, έρχονται πολύ συχνά σε σύγκρουση με θεσμικούς επιστημονικούς φορείς. Είτε πρόκειται για μελέτες και πρακτικές που συνδέονται με την «πράσινη μετάβαση», είτε για εξορύξεις, είτε για αλλαγές χρήσης γης, οι κοινότητες και η κοινωνία γενικά εκλαμβάνουν αρκετές κυρίαρχες προσεγγίσεις ή πρακτικές ως ξεπερασμένες και καταστροφικές.

Η αρχαιολογία και οι άλλες επιστήμες της κληρονομιάς, στον βαθμό που καταφέρνουν με διαλεκτικό τρόπο να προσεγγίζουν τις πολιτισμικές διεργασίες και τη ζωή, στο βαθμό που καταφέρνουν με διαλεκτικό τρόπο να συνεργάζονται ισότιμα και δημιουργικά με τις επιστήμες του γήινου συστήματος, της ζωής και τις τοπικές κοινότητες έχουν τη δυνατότητα πατώντας στα σύγχρονα συμπεράσματα να αποκτήσουν ένα νέο στρατηγικό και δημιουργικό ρόλο.

Οι περιπέτειες 50 χρόνων του οικοσυστήματος στον αρχαιολογικό χώρο της Κνωσού. Τα αποτελέσματα των πολιτικών «προστασίας» στον αρχαιολογικό χώρο της Κνωσού και το περιβάλλον του. Η υποψηφιότητα της Κνωσού για ένταξή της στον κατάλογο των Μνημείων της Ουνέσκο

Δρ. Αντώνης Βασιλάκης, *Επίτιμος Έφορος Αρχαιοτήτων*, andonis.vasilakis@gmail.com

Στην ανακοίνωση γίνεται αναφορά στις αποτυχημένες νομοθετικές και άλλες ρυθμιστικές παρεμβάσεις και δράσεις για την προστασία του δευτέρου στη χώρα αρχαιολογικού χώρου σε αριθμό επισκεπτών. Η ταχύτατη τουριστική ανάπτυξη του ευρύτερου Ηρακλείου, που αποτελεί την κύρια πύλη εισόδου στην Κρήτη, με το μεγαλύτερο λιμάνι και το μεγαλύτερο αεροδρόμιο της Κρήτης, με το δεύτερο μεγάλο Μουσείο της χώρας και το δεύτερο σε επισκεψιμότητα αρχαιολογικό μνημείο της, έχει σωρεύσει μεγάλα προβλήματα στο προστατευόμενο μνημείο. Όπως συνήθως συμβαίνει, οι δράσεις για την αντιμετώπιση και θεραπεία των προβλημάτων αυτών έρχονται πολύ αργά με αποτέλεσμα οι παρεμβάσεις να είναι επιδερμικές, βιαστικές και εμβολωματικές. Η αιτία είναι ότι όλα (προκήρυξη διαγωνισμών, μελέτες) πρέπει να εγκριθούν από το υδροκέφαλο Κέντρο, από ανθρώπους ακατάλληλους μέχρι και άσχετους με τα προβλήματα και έτσι δημιουργείται νέος κύκλος προβλημάτων. Διαπιστώνεται η μη ύπαρξη ενεργού ενδιαφέροντος από την τοπική κοινωνία, τους φορείς και τις υπηρεσίες της πόλης (Δήμος, Συλλογικότητες) και τους κατοίκους της αρχαιολογικής περιοχής της Κνωσού. Η εισήγηση θα κλείσει με την κατάθεση υλοποιήσιμων προτάσεων για ανάσχεση των κινδύνων διάλυσης του Μνημείου και την πιο αποτελεσματική προστασία του.

Οικόσιτα ζώα ως κληρονομιά και ως αρχαιολογική πηγή. Η περίπτωση του κρητικού αλόγου

Věra Klontza, Αρχαιολόγος, Ζωοαρχαιολόγος, Πρέσβειρα του World Heritage Animal Genomic Resources για την Ευρώπη, Διευθύντρια τμήματος Κλασικής Αρχαιολογίας στο Ινστιτούτο Αρχαιολογίας & Μουσειολογίας UNESCO του Masaryk University, věra.klontza@gmail.com, věra.klontza@phil.muni.cz

Στους Αρχαιολογικούς Διαλόγους 2024, στη Θεσσαλονίκη, παρουσιάσαμε το κρητικό άλογο ως κληρονομιά. Στη φετινή διοργάνωση θα επικεντρωθούμε σε μια άλλη διάσταση: πώς συντίθεται μια αρχαιολογική τράπεζα πληροφοριών. Η αρχαιολογία έως πρόσφατα κατανοούνταν ως επιστήμη που μελετά τον υλικό πολιτισμό της «νεκρής ύλης», σε διαλεκτική σχέση με τον χρόνο, χρησιμοποιώντας δικές της μεθόδους, κυρίως την έρευνα πεδίου. Σε πολλές χώρες, η αρχαιολογική πηγή ορίζεται ακόμη και χρονολογικά (π.χ. πριν το 1821). Ωστόσο, οι αρχαιολογικές μέθοδοι δεν περιορίζονται στην παραδοσιακή έρευνα και μπορούν να εφαρμοστούν σε ευρύτερα ερευνητικά πεδία. Αν δεχτούμε ότι το επιστημονικό αποτέλεσμα πρέπει να έχει αντίκτυπο στο παρόν και το μέλλον, τότε το παρελθόν δεν μπορεί να είναι αποκλειστικό κριτήριο οριοθέτησης. Τα οικόσιτα ζώα αποτελούν προϊόν πολιτισμικών σχέσεων και αντανακλούν ιστορικά συγκεκριμένες υλικές ανάγκες, επιθυμίες, κοσμοθεωρίες, τεχνολογικές και ενεργειακές δυνατότητες. Κάθε είδος ενσωματώνει αυτές τις διεργασίες στο DNA, τη συμπεριφορά, την όψη και τις ικανότητές του. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το κρητικό άλογο, που αφηγείται με μη ανθρωποκεντρικό τρόπο μια ιστορία σχεδόν τεσσάρων χιλιετιών.

Στην ανακοίνωσή μας θα αναδείξουμε πώς αυτές οι πληροφορίες είναι υλικά συγκεκριμένες και στρωματογραφικά προσδιορίσιμες, συμπληρώνοντας κενά της παραδοσιακής αρχαιολογικής αφήγησης. Σήμερα, οι πιέσεις του Ανθρωπόκαινου επηρεάζουν όχι μόνο την κλασική υλική κληρονομιά, αλλά και τη ζωντανή οντολογία του τόπου, γεγονός που έχει ήδη αναγνωριστεί επιστημονικά, με αποτέλεσμα τη δημιουργία παγκόσμιου οργανισμού που ασχολείται με την προστασία των οικόσιτων ζώων ως κληρονομιά.

Η καταστροφή της κληρονομιάς της σπείρας της γης

Επιτροπή αγώνα Σπείρας κατά των ΒΑΠΕ, Εκπρόσωπος: Μιχάλης Οικονόμου, Ηλεκτρονικός, Συνταξιούχος εκπαιδευτικός, Μέλος επιτροπής αγώνα Σπείρας κατά των βιομηχανικών ΑΠΕ, mihalisknm9@gmail.com

Εδώ και πάνω από 25 χρόνια, η Σπείρα υφίσταται έντονες πιέσεις από βιομηχανικές ΑΠΕ και εξορυκτικές δραστηριότητες, με σοβαρές συνέπειες στο περιβάλλον, τη χρήση γης, τον πρωτογενή τομέα και την τοπική κοινωνία. Η επέμβαση αυτή αλλοιώνει τα οικοσυστήματα,

απειλεί την πολιτιστική και αρχαιολογική κληρονομιά, και διαταράσσει τη σχέση ανθρώπου-φύσης, καθιστώντας μας ξένους στον ίδιο μας τον τόπο. Αυτή η κατάσταση γυρνάει μπούμερανγκ στην ανθρώπινη ζωή, στις ανθρώπινες δραστηριότητες αλλά και σε άλλα είδη και φυτά του τόπου μας που δίχως αυτά γινόμαστε τουρίστες στον τόπο μας. Η οικονομική κρίση και φοροληστεία των τοπικών κοινοτήτων μεγιστοποιούν το πρόβλημα, καθώς διώχνουν ανθρώπους από τη γη τους.

Κορυφαίο μνημειακό σύνολο της πόλης μας που εκπέμπει ποικίλες αναφορές είναι το μνημειακό σύνολο του Πετρά. Συμπεριλαμβάνει μινωικό ανάκτορο, μια μοναδική νεκρόπολη, τρεις οικισμούς 1100 ετών αλλά ακόμα και βυζαντινό νεκροταφείο. Ως τέτοιο πληροί όλες τις προϋποθέσεις ένταξης στην πρόταση προς την UNESCO, όπως τουλάχιστον τις έχει ορίσει το ΥΠΠΟ. Ο σπουδαίος αυτός μνημειακός αρχαιολογικός χώρος μας, αν και ανάκτορο, δεν έχει συμπεριληφθεί στα μνημεία που έχουν προταθεί ως «Μινωικά ανάκτορα» από την τοπική διοίκηση και το αρμόδιο υπουργείο για τη λίστα παγκόσμιας κληρονομιάς της UNESCO. Την ίδια στιγμή σειρά αρχαιολογικών χώρων και φυσικών ιστορικών τοπίων ανατρέπονται και βιάζονται από τις εγκαταστάσεις βιομηχανικού τύπου ΑΠΕ κυρίως στις περιοχές Αρμένων – Χάνδρα.

Το μέλλον μας δεν θα είναι οι επενδύσεις. Είναι η κληρονομιά μας και η ζωή

Πρωτοβουλία Κρήτης ενάντια στις εξορύξεις υδρογονανθράκων, Εκπρόσωπος: Βενετία Γιγή, *Τεχνολόγος Αλιείας & Υδατοκαλλιέργειών, MSc Διαχείριση παράκτιων περιοχών, Διαχειρίστρια της ιστοσελίδας savegreekseas.com*

Στην Κρήτη, στο σταυροδρόμι τριών ηπείρων, με το πέρασμα των χρόνων διαμορφώθηκε μια μοναδική και ξεχωριστή φυσική, πολιτισμική και ιστορική κληρονομιά. Η κληρονομιά αυτή σήμερα, απειλείται από την άνευ προηγουμένου επέλαση μεγάλων οικονομικών ομίλων και συμφερόντων που βλέπουν το νησί ως επενδυτικό χαρτοφυλάκιο, μετατρέποντας το απ' άκρη σε άκρη σε γιγάντιο εργοτάξιο. Τις κάθε λογής «επενδύσεις» που αποφασίζονται ερήμην μας, συνοδεύουν μεταξύ άλλων ισοπέδωση κορυφογραμμών, ακρήστευση εύφορης γης, λεηλασία θαλασσών, βίαιος μετασχηματισμός του τοπίου, αλλοίωση αρχαιολογικών μνημείων, σπατάλη νερού. Ό,τι μας περιβάλλει όμως, όλα όσα έπλασε κι έθρεψε αυτός ο τόπος, είναι αυτά που καθορίζουν το είναι μας και το είναι όλων των ειδών που ζουν εδώ. Η αρχαιολογική μας κληρονομιά, επίσης, δεν μένει αλώβητη, καθώς μνημειακοί χώροι υποβαθμίζονται ή απειλούνται από τις άναρχες χωροθετήσεις βιομηχανικών ΑΠΕ, ακυρώνοντας τη διαχρονική τους αξία και αλλοιώνοντας το τοπίο που τους περιβάλλει, με τη συναίνεση και τις ευλογίες του κράτους που οφείλει να τις προστατεύει.

Πώς μπορούμε να παρακολουθούμε να καταστρέφονται με μεγάλη ευκολία, πολύτιμα οικοσυστήματα που οφείλουμε να διαφυλάξουμε ως κόρη οφθαλμού, αν θέλουμε να έχουν

ένα αξιοβίωτο μέλλον οι επόμενες γενιές; Κόντρα στην ανάρμοστη «ανάπτυξη» που θέλουν να επιβάλουν, εμείς οι κάτοικοι του νησιού, ονειρευόμαστε έναν τόπο που να μας χωρά και θα μπορούμε να συνεχίσουμε να απολαμβάνουμε. Γι' αυτό χτίζουμε δίκτυα αντίστασης, μελετάμε, ενημερωνόμαστε, αμφισβητούμε τις κυρίαρχες αφηγήσεις που δε συμπεριλαμβάνουν τις ανάγκες μας και αγωνιζόμαστε απαιτώντας ευημερία για όλους κι όχι ανάπτυξη για λίγους...

Αρχαιολογία υπό αίρεση: Μια πρακτική χωρίς προοπτική

Δέσποινα Μαρκάκη, *Αρχαιολόγος-Νομικός*, dmarkaki@hotmail.com

Σήμερα στην Ελλάδα, η πλειονότητα των αρχαιολόγων εργάζεται στο πεδίο των μεγάλων αναπτυξιακών και επενδυτικών έργων και συμμετέχει ως συνεργός σε ένα πρωτόγνωρο σύστημα όπου το κράτος δεν λειτουργεί ως ρυθμιστής, αλλά ως επιταχυντής των ιδιωτικών συμφερόντων. Το ισχύον θεσμικό πλαίσιο, ενώ διακηρύσσει την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, στην πράξη λειτουργεί ως εργαλείο εξυπηρέτησης των επενδυτικών συμφερόντων. Η επιλεκτική εφαρμογή της νομοθεσίας και τα «παραθυράκια» αποτελούν συστατικά στοιχεία μιας πολιτικής που αντιμετωπίζει την κληρονομιά ως εμπόδιο και όχι ως συλλογικό αγαθό. Σε αυτό το πλαίσιο, οι ανασκαφές υλοποιούνται υπό ασφυκτικά χρονοδιαγράμματα εργοταξίων, χωρίς επαρκή διεπιστημονική εποπτεία, σε συνθήκες που υπονομεύουν την επιστημονική μεθοδολογία. Ο συμβασιούχος αρχαιολόγος λειτουργεί ως σκαπανέας, χωρίς λόγο στην ερμηνεία ή πρόσβαση στο παραγόμενο υλικό, χωρίς επιστημονική υπόσταση. Έτσι, η αρχαιολογική πράξη εκπίπτει σε τεχνική εργασία, ενώ η «διάσωση» σημαίνει απομάκρυνση από τη ζωή. Μια τέτοια αρχαιολογία δεν υπηρετεί πια τη ζωή, αλλά τη σταδιακή αποσύνθεσή της, μέσα από τον κατακερματισμό της μνήμης και την ανεπανόρθωτη αλλοίωση του τοπίου και του περιβάλλοντος.

Στόχος της ανακοίνωσης είναι να συμβάλει στον αναστοχασμό του ρόλου του αρχαιολόγου στο πεδίο της αναπτυξιακής δραστηριότητας, να φωτίσει τις συνέπειες της εργαλειακής χρήσης του θεσμικού πλαισίου και να ανοίξει έναν διάλογο για συλλογικές και ανοιχτές στην κοινωνία εναλλακτικές προσεγγίσεις που ξεφεύγουν από τη λογική της σιωπής, της υποταγής και της λήθης.

Το Μουσείο Μ & Α Φαλτάιτς της Σκύρου ως οργανικό μέρος του οικοσυστήματος του νησιού

Μάνος Οικονομάκης, *Επιμελητής του Μουσείου Μ & Α Φαλτάιτς*,
oikonomakismanos@gmail.com

Το Μουσείο μας στην εξηντάχρονη πορεία του υπήρξε ένας οργανισμός αυτοχρηματοδοτούμενος, εκτός από ελάχιστες και συγκεκριμένες περιπτώσεις, στηριζόμενος κυρίως στα εισιτήρια και στις πωλήσεις του δημιουργικού εργαστηρίου του. Η σύγχρονη οικονομική πραγματικότητα όμως με την υψηλή φορολόγηση και την ολοένα διογκούμενη αγορά επιβεβλημένων υπηρεσιών δε διευκολύνει τη δημιουργία ενός εύρωστου εργασιακού περιβάλλοντος για το προσωπικό -απαραίτητο για τη λειτουργία του-, με αποτέλεσμα να υπάρχει έντονη εργασιακή ανασφάλεια αλλά και υποστελέχωση του οργανισμού σε καθοριστικούς τομείς για την επιτέλεση του ρόλου του ως μουσείου.

Ωστόσο, παρά τις δυσκολίες, σταθερό στις αρχές και τις μεθόδους που ορίστηκαν από τον ιδρυτή του, το Μουσείο συνεχίζει να καταδεικνύει την αδιάσπαστη ενότητα που αποτελεί το οικοσύστημα της Σκύρου και να διερευνά τη συνεχή και συνεπή ιστορικά συνομιλία του τόπου/τοπίου με τον ανθρώπινο παράγοντα.

Με κύρια παραδείγματα το βουνό στη νότια Σκύρο και το ποτάμι στα όρια του παραδοσιακού οικισμού, που επισημαίνονται ως το καθοριστικό φυσικό και πολιτισμικό ολόγραμμα της ιστορίας του τόπου, των οποίων η διατήρηση είναι απολύτως αναγκαία ως αναπόσπαστο κομμάτι της ταυτότητας του νησιού, θα τα υπερασπιστεί και θα αγωνιστεί για τη διατήρηση της συνεκτικής ουσίας του οικοσυστήματος, όταν εξωγενείς κερδοσκόποι προσπαθούν να παρέμβουν καταλυτικά και διαβρωτικά στο μόρφωμά του.

Αρχαιολογία και επισφάλεια: Επαναπροσδιορίζοντας τη θέση των αρχαιολόγων στο τοπίο της ανάπτυξης

Ελευθερία Γκάρα, Αρχαιολόγος, eliagkara@gmail.com

Η αρχαιολογική πρακτική σήμερα εξελίσσεται μέσα στο νεοφιλελεύθερο τοπίο, όπου οι έννοιες της ανάπτυξης και των επενδύσεων δε λειτουργούν μόνο ως θεσμικές επιταγές, αλλά και ως πολιτισμικό φαντασιακό. Η επισφάλεια και οι ιδιωτικοποιήσεις αποτελούν τους βασικούς πυλώνες αυτής της πραγματικότητας, διαμορφώνοντας το έδαφος πάνω στο οποίο τα αναπτυξιακά έργα επιταχύνονται με όρους επιθετικής κανονικότητας.

Το αρχαιολογικό έργο απογυμνώνεται από τον κοινωνικό και δημόσιο χαρακτήρα του. Οι αρχαιολόγοι -ιδιαίτερα οι συμβασιούχοι- σπανίως εργάζονται επί του αντικειμένου τους και με όρους επιστημονικής αυτονομίας. Με αυτόν τον τρόπο σταδιακά αποκόπτονται από το φυσικό τους αντικείμενο, βιώνοντας μια καθημερινότητα προσωρινότητας, μοναξιάς ή και ματαιώσης. Μοιραία το επάγγελμα του αρχαιολόγου χάνει το επιστημονικό, ηθικό και κοινωνικό του νόημα, επί της ουσίας καταργείται.

Η παρούσα ανακοίνωση επιχειρεί να ανοίξει έναν διάλογο για την αρχαιολογία που βιώνουμε και για την αρχαιολογία που θα μπορούσαμε να υπερασπιστούμε. Προτείνει έναν

αναστοχασμό του ρόλου του αρχαιολόγου, όχι μόνο ως εξειδικευμένου επιστήμονα, αλλά και ως φορέα κοινωνικής μνήμης και συνομιλητή με τα κινήματα των πολιτών. Υποστηρίζει την ανάγκη επιβράδυνσης και κριτικής επανεξέτασης των μεθόδων και στόχων της αρχαιολογικής πράξης, με αναγνώριση της ευθύνης απέναντι στον χώρο, τον χρόνο, την υλικότητα και το φυσικό περιβάλλον. Μια δημόσια προστασία της αρχαιολογικής κληρονομιάς, ουσιαστικά κοινωνική, δεν μπορεί να είναι ουδέτερη απέναντι στην υπερεκμετάλλευση του τοπίου.

Αρχαιολογία και πράσινη μετάβαση: Κατάλοιπα υλικού πολιτισμού και οικοσύστημα των ακατοίκητων νησίδων στις δωδεκανησιακές πολυνησίες-Προστασία των καταλοίπων του πολιτισμού και ο ρόλος της Αρχαιολογίας στην εποχή της πράσινης μετάβασης

Τούλα Μαρκέτου, Αρχαιολόγος, kbepka@yahoo.gr

Η προστασία των νησίδων από τις μη αναστρέψιμες επεμβάσεις ιδιωτικών συμφερόντων εξαιτίας της «Πράσινης Μετάβασης» δεν αφορά μόνο τα κατάλοιπα του υλικού πολιτισμού, τα οποία διατηρήθηκαν ακέραια έως σήμερα σε απόλυτη συνάφεια με το φυσικό περιβάλλον, χωρίς την ανάγκη «σωστικών» ανασκαφών για την απομάκρυνσή τους και τη δήθεν διάσωσή τους. Η προστασία τους αφορά όλο το οικοσύστημα των νησίδων -ακόμη και εάν σήμερα είναι ακατοίκητες. Το γεγονός μάλιστα ότι είναι ακατοίκητες αποτελεί μία πολύτιμη παράμετρο για τις διεπιστημονικές μελέτες.

Ειδικότερα σήμερα μέσα στις συνθήκες της κλιματικής αλλαγής και της αλόγιστης εκμετάλλευσης ακατοίκητων περιοχών, με την οποία άλλωστε σχετίζονται και οι νέοι πόλεμοι, η αρχαιολογία και η προστασία των καταλοίπων του υλικού πολιτισμού, σε συνάφεια με το οικοσύστημα, μπορούν να συνδέσουν το παρελθόν με το μέλλον μέσα από διεργασίες τοπικών συλλογικοτήτων με επιστημονικές μελέτες, αλλά και μέσα από κινηματικές διαδικασίες προς όφελος του δημοσίου συμφέροντος και της ανθρωπότητας σε πολλαπλά επίπεδα.

Δίκτυο Συλλόγων Μεσαράς: Η δράση του για την προστασία της κληρονομιάς στις συνθήκες των σύγχρονων κοσμικών ανθρωποκαινικών πιέσεων

Δίκτυο Συλλόγων Μεσαράς, msfestos@gmail.com, Εκπρόσωπος: Μιχάλης Σπυριδάκης, Περιβαλλοντολόγος-Χαρτογράφος, Εφορεία Αρχαιοτήτων Ηρακλείου

Η ομοσπονδία συλλογικοτήτων Μεσαράς είναι το απόσταγμα της συλλογικής προσπάθειας των τοπικών κοινοτήτων και συλλογικοτήτων της Μεσαράς για την προστασία και την

ανάδειξη της ιδιαίτερης κληρονομιάς μας, για την καλλιέργεια των ύψιστων πολιτισμικών αξιών, όπως αυτές αναβλύζουν από την παράδοση του τόπου και από το ξεχωριστό περιβάλλον που μας καθορίζει και ως τοπική κοινωνία.

Σήμερα στην εποχή των σύγχρονων ανθρωπόκινων αλλαγών, στα οικοσυστήματα μας βιώνουμε την πίεση για ισοπέδωση αξιών και εμπορευματοποίηση των πάντων.

Σκοπός της δευτεροβάθμιας συλλογικότητάς μας είναι η στήριξη και ο συντονισμός όλων των συλλογικοτήτων που παλεύουν για να μη μεταλλαχθεί ο τόπος μας και να μείνουν έτσι ζωντανές οι παραδόσεις. Πυλώνας των προσεγγίσεών μας και των δραστηριοτήτων μας είναι η συνεργασία με την κορυφαία επιστήμη της αρχαιολογίας. Η αρχαιολογία και η ικανότητά της να βλέπει την ιστορία του τόπου στο πέρασμα των αιώνων έχει για εμάς στρατηγική σημασία.

Στο πλαίσιο της συνεδρίας θα παρουσιαστούν τα προβλήματα διατήρησης, οι δράσεις μας και οι στόχοι που βάζουμε για το επόμενο διάστημα.

«Γύρω γύρω όλοι στη μέση... οι αρχαιολόγοι»! Ανάπτυξη από ποιον για ποιον;

Μαρία Κοκοσάλη, Αρχαιολόγος, ΜΑ, Αντιπρόεδρος ΔΕ ΣΕΚΑ Κρήτης, mkokosal@gmail.com

Μέσα σε έναν κόσμο που διαρκώς αλλάζει και στον οποίο τίποτα δε μένει ίδιο, σταθερό και απαράλλακτο τι ρόλο μπορεί άραγε να παίξει μια επιστήμη όπως η αρχαιολογία που μετρά ήδη πάνω από δυο αιώνες ζωής στη χώρα μας; Είναι οι αρχαιολόγοι κάποιοι περιθωριακοί, γραφικοί μελετητές, αποκομμένοι από τα κοινωνικοοικονομικά δρώμενα της χώρας; Ή μήπως είναι «μικροί θεοί», ειδικά οι μάχιμοι, που βρίσκονται στην πρώτη γραμμή των «μεγάλων έργων» και μπορούν να επιβάλουν κανόνες και όρια στην αναρχία της λεγόμενης αγοράς;

Στην ομιλία μου θα αναπτύξω πως τίποτε από τα παραπάνω δε συμβαίνει. Απλά η επιστήμη της αρχαιολογίας υπηρετεί στο σημερινό κοινωνικοοικονομικό σύστημα (καπιταλισμό), όπως και οι περισσότερες επιστήμες, τον χρηματοδότη τους, το μεγάλο κεφάλαιο ή το κράτος του.

Η πολιτιστική κληρονομιά της Καρυστίας και οι προσπάθειες διατήρησής της

Σύλλογος Προστασίας Περιβάλλοντος Νότιας Καρυστίας (Σ.Π.ΠΕ.Ν.Κ), Ιδρυτικό μέλος του Ελληνικού τμήματος της Παγκόσμιας Συλλογικότητας για την Κληρονομιά (OWH), Εκπρόσωπος: Κατερίνα Αποστολάτου, Δρ., Πολιτικός Αναλυτής, Αντιπρόεδρος Συλλόγου Προστασίας Περιβάλλοντος Νότιας Καρυστίας (ΣΠΠΕΝΚ), apostolatoukr@gmail.com και Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση «ΕυΚαρυστία», Εκπρόσωπος: Κώστας Μπεβεράτος, eukarystia@gmail.com

Η Καρυστία έχει κληρονομήσει ένα πλούσιο φυσικό, πολιτιστικό και ιστορικό περιβάλλον. Αξίζει η αναφορά στα αποκαλούμενα «δρακόσπιτα» και η εμφανής σχέση τους με τα πανομοιότυπα κτίσματα της νεκρόπολης των Αρχανών, σχέση η οποία υποδηλώνει τη συνέχεια και την ενότητα του αιγαιακού χώρου. Τις τελευταίες δεκαετίες ο πλούτος της Καρυστίας που σκιαγραφεί γλαφυρά το φυσικό-ανθρωπογενές χρονολόγιο της περιοχής και του Αιγαίου αντιμετωπίζει ανεξέλεγκτη εισβολή σύγχρονων και βιομηχανικής δυναμικής τεχνολογικών δραστηριοτήτων, όπως οικοδομικών, εξορυκτικών και παραγωγής ενέργειας.

Η έλλειψη σχεδιασμού αυτών των δραστηριοτήτων έχει επιφέρει την ανεπιστρεπτή αλλοίωση των παραδοσιακών αρχιτεκτονικών χαρακτηριστικών της περιοχής και της γραφικότητάς της, του τοπίου και του φυσικού περιβάλλοντος στο σύνολό του, με επιπτώσεις σε όλο το φάσμα των δραστηριοτήτων των κατοίκων της Καρυστίας. Σε αυτό το δυσοίωνα πλαίσιο επιστήμη και συλλογικότητες καλούνται να αναλάβουν τον δύσκολο ρόλο του φύλακα και υπερασπιστή της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Ο Σύλλογος Προστασίας Περιβάλλοντος Νότιας Καρυστίας από την πρώτη στιγμή αντιτάχθηκε στην «πράσινη» μετάβαση και ανέδειξε αυτή τη διάσταση. Η ΚοινΣΕπ «Ευκαρυστία» επιδιώκει την καταγραφή και ανάδειξη τόσο του φυσικού, ιστορικού και πολιτιστικού πλούτου της Καρυστίας, όσο και την μετρίαση των επιπτώσεων από τις ανεξέλεγκτες κερδοσκοπικές δραστηριότητες.

Θα παρουσιάσουμε τα στοιχεία εκείνα που καταδεικνύουν την ανατροπή και καταστροφή της κληρονομιάς της Καρυστίας και τον ρόλο της θεσμικής επιστήμης και των υπηρεσιών που είναι επιφορτισμένες με τη διατήρηση.

Η πολυεπίπεδη κληρονομιά της Μάνης στην εποχή των Ανθρωπόκαινων μεταλλάξεων. Η αρχαιολογία με τα μάτια της τοπικής κοινωνίας

Οικολογική Πολιτιστική Κίνηση Μέσα Μάνης, Εκπρόσωπος: Κυριάκος Ζηλάκος,
Δημοσιογράφος, Γενικός γραμματέας της Οικολογικής Πολιτιστικής Κίνησης Μέσα Μάνης,
zilakos166@gmail.com, oi.po.kinisi.manis@gmail.com,
<https://www.facebook.com/oi.po.kinisi.mesa.manis>

Το αντικείμενο της ανακοίνωσής μας αφορά στις ραγδαίες και βίαιες ανατροπές, που έχουν δρομολογηθεί τόσο σε επίπεδο πολιτιστικού, όσο και σε επίπεδο φυσικού περιβάλλοντος και στο κατά ποσό αυτές οι αλλαγές επιδρούν στον τοπικό πολιτισμό. Με δεδομένες αυτές τις αλλαγές διαφαίνεται σοβαρή επίδραση στην οικοεξελικτική δυναμική των οντοτήτων, οι οποίες δέχονται αυξανόμενη πίεση από τις ΒΑΠΕ, τις χρήσεις γης αλλά και τις έρευνες και τυχόν εξορύξεις στον θαλάσσιο χώρο. Η Μάνη, που είναι ένα μνημειακό σύνολο, ένα ανοιχτό μουσείο, με 93 παραδοσιακούς οικισμούς, 1.000 πύργους, 500 βυζαντινές και

μεταβυζαντινές εκκλησιές, προϊστορικά και μεγαλιθικά μνημεία, απειλείται με μη αναστρέψιμες βλάβες.

Οι εξελίξεις αυτές οδηγούν την αρχαιολογία ενώπιον κρίσιμων καταστάσεων, σε συνθήκες όπου η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος μετατρέπονται σε αναλώσιμο κεφάλαιο στον βωμό μιας αμφιλεγόμενης ανάπτυξης, που απέχει από τις πραγματικές ανάγκες των ανθρώπων και του οικοσυστήματος.

Μέσα σε αυτό το εννοιολογικό πλαίσιο, εξετάζουμε τον ρόλο της αρχαιολογίας, και ειδικά της θεσμικής αρχαιολογίας και των υπηρεσιών για τη διατήρηση και την προστασία της κληρονομιάς. Η πολιτιστική κληρονομιά και τα μνημεία, το ίδιο το φυσικο-ιστορικό τοπίο σταδιακά υποβαθμίζονται και απαξιώνονται, όπως και η ζωή όλων των οντοτήτων. Οι διαδικασίες αυτές συνδέονται με μια χυδαία εμπορευματοποίηση της πολιτιστικής και της φυσικής μας κληρονομιάς. Παράλληλα, προωθείται μια κουλτούρα νεοπλουτισμού, που απαξιώνει την όποια φωνή και αντίδραση ως οπισθοδρομική και περιθωριακή.

Οι συλλογικότητες και η συμβολή τους στην ανάδειξη του στρατηγικού ρόλου της κληρονομιάς και των επιστημών της στην Ανθρωπόκαινο

Επιτροπή Πολιτών Ιεράπετρας, Εκπρόσωποι: Manolis Klontzas, *Αρχαιολόγος, Ιστορικός, Διευθυντής Ινστιτούτου Φυσικής-Πολιτισμικής Κληρονομιάς, Τσεχία, archnetkm9@gmail.com, Μυράντα Βάρδα, Βιοχημικός και Τεχνολόγος Περιβάλλοντος, myrantavarda@yahoo.com*

Θα παρουσιαστεί η δράση που ανέπτυξε η ΕΠΙ σε σχέση με την προστασία της κληρονομιάς με τις νέες οπτικές και μεθοδολογίες που δρομολόγησε ο συλλογικός αγώνας.

Ο «ενιαίος αρχαιολογικός χώρος του ισθμού Ιεράπετρας» συνθέτει μια πολυδιάστατη μνημειακή οντολογία. Η χωροθέτηση ΒΑΠΕ εντός του μνημειακού συνόλου, του επίσημα αναγνωρισμένου ως «ενιαίου αρχαιολογικού χώρου», ανέτρεψε τη μνημειακή οντολογία, απαλλοτριώνοντας από τα τοπικά συστήματα του σήμερα και του μέλλοντος αυτή τη ζωογόνα πολιτισμική αξία. Αυτή η διάσταση έχει αναδειχθεί ποικιλότροπα. Η απονομή του βραβείου Ευρωπαϊκής Αρχαιολογικής Κληρονομιάς απ' την «Ευρωπαϊκή Ένωση Αρχαιολόγων» έχει αναδείξει και διεθνώς αυτήν τη διάσταση.

Μια άλλη διάσταση που προκύπτει από τον φυσικό-ιστορικό χαρακτήρα της εποχής μας και την επέκταση υπό τη μορφή ΒΑΠΕ της κεφαλαιακής εκμετάλλευσης στο δοσμένο οικοσύστημα, είναι πως η ανατροπή της τοπικής κληρονομιάς έχει δρομολογήσει τεράστιες πολιτισμικού χαρακτήρα πιέσεις με σοβαρές επιπτώσεις στην υγεία των οικοσυστημάτων, την ισχύ της ζωής και τη δυνατότητά τους να συντηρούν και να αναπαράγουν τις ιδιαίτερες για τον τόπο πολιτισμικές σχέσεις και αξίες.

Βασιζόμενοι στην ακρίβεια και τα νέα συμπεράσματα των φυσικών επιστημών θα δούμε το ζήτημα της κληρονομιάς οντολογικά μέσα από τις ιστορικά συγκεκριμένες υλικές σχέσεις από πολιτισμική, οικολογική αλλά και οικοεξελικτική άποψη.

Θα παρουσιαστούν πτυχές των σύγχρονων πιέσεων του κοινωνικού μας σχηματισμού όπως και των ανθρωπόκινων οικοεξελικτικών πιέσεων σε συνάρτηση με τη διάσταση της ζωντανής κληρονομιάς. Θα καταδειχθεί ο σύγχρονος στρατηγικός και δημιουργικός ρόλος της αρχαιολογίας στη διαλεκτική της ενότητας με τη μουσειολογική επιστημονική προσέγγιση.

Ανάπτυξη, απο-ανάπτυξη, μετα-ανάπτυξη στην πολιτισμική διαχείριση

Ποιο περιεχόμενο δίνουμε στους συγκεκριμένους όρους σε μια χώρα που έζησε το όνειρό της ως «περιζήτητος προορισμός», είδε τα νησιά της να τσιμεντοποιούνται και πυρήνες ιστορικών πόλεων να μετατρέπονται σε τουριστικά πάρκα; Σε μια χώρα όπου οι ιδιωτικοποιήσεις στα αρχαιολογικά έργα και στα πέντε μεγάλα μουσεία της χώρας εντείνουν τα προβλήματα αντί να δίνουν λύσεις; Σε μια χώρα όπου η εμμονική εστίαση στην αμφιλεγόμενη ανάπτυξη των μεγάλων έργων και των «στρατηγικών επενδύσεων» κάθε άλλο παρά «αναπτύσσει» τις τοπικές κοινωνίες; Σήμερα, ενώ δυναμώνουν οι φωνές που μιλούν για την ανάγκη από-ανάπτυξης και κάποιες κοινότητες προσπαθούν να ανακτήσουν το χαμένο έδαφος, οι αρχαιολόγοι και άλλοι επιστήμονες του τομέα της πολιτισμικής διαχείρισης καλούνται να σκεφτούν τις «ενδεδειγμένες κατευθύνσεις» της επόμενης μέρας.

Αρχαιολογία υπό πίεση: Η επιστήμη στο εργοτάξιο

Αργυρώ Τσούμαρη, Αρχαιολόγος, argiro_t@yahoo.gr

Η ανακοίνωση εξετάζει τον τρόπο με τον οποίο τα μεγάλα αναπτυξιακά έργα, όπως η ανάπλαση του Ελληνικού ή τα έργα επέκτασης του Μετρό, διαμορφώνουν τις συνθήκες εργασίας και το επιστημονικό περιεχόμενο της αρχαιολογικής πρακτικής. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην εντατικοποίηση της επίβλεψης, της διερεύνησης, των σωστικών ανασκαφών, την υποτίμηση της τεκμηρίωσης, την εργολαβοποίηση των διαδικασιών και την πίεση για «παραγωγικότητα» που επιβάλλεται από τα χρονοδιαγράμματα των κατασκευαστικών ομίλων. Στο επίκεντρο βρίσκεται η ανοιχτή ή σιωπηρή σύγκρουση ανάμεσα στους εργαζόμενους αρχαιολόγους και τα κατασκευαστικά συμφέροντα, η οποία οξύνεται με την απουσία και κάποιες φορές με την σύμπλευση του Υπουργείου Πολιτισμού και της εκάστοτε Εφορείας Αρχαιοτήτων με τις ανάγκες των επενδυτών. Οι εργαζόμενοι, εγκαταλελειμμένοι θεσμικά και

χωρίς συλλογική στήριξη, καλούνται να ισορροπήσουν ανάμεσα στην επιστημονική τους δεοντολογία και την πίεση να διεκπεραιώσουν την εργασία τους υπό ασφυκτικά πλαίσια.

Η ανακοίνωση θα κάνει μια κριτική προσέγγιση για την υπεράσπιση της επιστημονικής ακεραιότητας και των εργασιακών δικαιωμάτων στον αρχαιολογικό τομέα, αναδεικνύοντας την ανάγκη για συλλογική αντίσταση απέναντι σε ένα μοντέλο ανάπτυξης που άλλοτε εργαλειοποιεί και πάντα εμπορευματοποιεί την πολιτισμική κληρονομιά.

Έκτακτοι αρχαιολόγοι στον λαβύρινθο της «ανάπτυξης»

Ρίτα Χατζή, Αρχαιολόγος, ritachi84@gmail.com

Ποιος με προσλαμβάνει; Ποιος με πληρώνει; Σε ποιον αναφέρομαι; Από ποιον λαμβάνω οδηγίες; Για ποιόν, τελικά, δουλεύω; Με τι όρους δουλεύω; Αυτές είναι λίγες μόνο από τις απορίες, που έχει κάθε νέος -και όχι μόνο- συνάδελφος στο ταξίδι του στην Αρχαιολογία πεδίου. Η «δυναμική ανάπτυξη» του κλάδου των κατασκευών των τελευταίων ετών, με τις «μεγάλες επενδύσεις» και τα μικρότερα εργοτάξια σε όλη την επικράτεια, επανέφεραν μεγάλο αριθμό αρχαιολόγων ξανά στο εργασιακό προσκήνιο. Η παρούσα ανακοίνωση θα επιχειρήσει να σκιαγραφήσει την εργασιακή πραγματικότητα των συμβασιούχων αρχαιολόγων σε έργα ανάπτυξης, να αναδείξει τις συνθήκες κάτω από τις οποίες εργάζονται αλλά και τους παράγοντες που οδηγούν στις συνθήκες αυτές, και να απαντήσει σε μια σειρά ερωτήματα που τίθενται σε σχέση με την «ταυτότητα» του αρχαιολόγου σήμερα. Θα επιχειρήσει μια ερμηνεία όλων των παραπάνω και θα παραθέσει σκέψεις και προβληματισμούς για τη θέση και τη στάση του αρχαιολόγου σήμερα.

Ένας βοσκός που έγινε «σκαλίδι». Ανασκαφή σε εποχές ανάπτυξης

Εμμανουέλα Αποστολάκη, Αρχαιολόγος, emmanuela.apostolaki@gmail.com

Η ανακοίνωση συνεισφέρει μια προσωπική ματιά στην καθημερινή ανασκαφική πράξη μέσα από την εμπειρία δουλειάς σε δυο εν εξελίξει αναπτυξιακά έργα της Κρήτης. Αναλύεται ο χαρακτήρας της σωστικής ανασκαφής μεγάλης κλίμακας, όπως αυτός δείχνει σταδιακά να παγιώνεται και εξετάζονται παράμετροι, που στην παρούσα συγκυρία φαίνεται να μορφοποιούν ένα πλαίσιο εργασιακών συνθηκών επηρεάζοντας τον χρόνο και τον φυσικό χώρο της ανασκαφής, διαμορφώνοντας εργασιακά ήθη και επιδρώντας ποικιλότροπα στο τελικό ανασκαφικό αποτέλεσμα. Ποιοι άνθρωποι απασχολούνται σε ανασκαφές αναπτυξιακών έργων και ποια η σχέση τους με το αντικείμενο, τη γη ή την ύλη; Πώς συνδέεται

το φαινόμενο της εργασιακής κινητικότητας με τον ρυθμό των ανασκαφών; Μπορούν να εφαρμοστούν διεπιστημονικά πρωτόκολλα στην καθημερινότητα του πεδίου; Πώς επιδρούν οι καιρικές συνθήκες στις σχέσεις των εργαζομένων σε έργα μεγάλης διάρκειας; Τα ερωτήματα αυτά διερευνώνται με γνώμονα αφενός τις παραδοσιακές ανάγκες της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας και τον δύσκολο στον χειρισμό όγκο των προϊστορικών καταλοίπων της Κρήτης και αφετέρου τη γενικευμένη κρίση των ουμανιστικών επιστημών, καθώς και την ιστορική έλευση και ταχύτατη επικράτηση της εφαρμογής εργαλείων Τεχνητής Νοημοσύνης σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής, που μετασχηματίζει ήδη -μεταξύ άλλων- την επιστήμη της Αρχαιολογίας και στο πεδίο.

Αρχαιολογικές αναζητήσεις και κινήματα πολιτών

Υπάρχουν γέφυρες και κοινοί στόχοι ανάμεσα σε όσους παράγουν τον λόγο για το παρελθόν (αρχαιολόγους, ιστορικούς κ.ά.) και τους πολίτες; Ποιος ο ρόλος και η λειτουργία της αρχαιολογίας μέσα στις κοινότητες όπου δραστηριοποιείται; Μπορεί να συνδεθεί με πολιτικές χρήσεις που σχετίζονται με τη βιώσιμη ανάπτυξη, ταυτόχρονα με την αυτοπαρατήρηση και αυτογνωσία της κοινωνίας; Και ο λόγος των πολιτών; Μπορεί να επηρεάσει τις αρχαιολογικές αναζητήσεις;

Κοινότητες της υπαίθρου και σχέδια «ανάπτυξης» στην Κρήτη σήμερα. Προβληματισμοί και αντιστάσεις

Συνέλευση για τα Κοινά Αποκόρωνα, *συλλογικότητα*, skapokorona@gmail.com

Η «αναπτυξιακή» πορεία της Κρήτης γεννά προβληματισμούς και αγωνία για το παρόν και το μέλλον του νησιού. Δεν αρκούμαστε όμως μόνο στη διαπίστωση των κυρίαρχων τάσεων, που είναι ορατές πλέον δια γυμνού οφθαλμού, αλλά προσπαθούμε να βαθύνουμε την κριτική μας και να οργανώσουμε τις αντιστάσεις μας. Έτσι, οδηγηθήκαμε στη δημιουργία της ΣΥΝΕΛΕΥΣΗΣ ΓΙΑ ΤΑ ΚΟΙΝΑ ΑΠΟΚΟΡΩΝΑ (ΣΚΑ), η οποία στους λίγους μήνες της δράσης της προσπαθεί να ανοίξει την περί «ανάπτυξης» συζήτηση στην τοπική κοινωνία με αφορμή το έργο της ηλεκτρικής διασύνδεσης Χανιά-Δαμάστα και τα συνακόλουθα σχέδια εγκατάστασης ΒΑΠΕ στα Λευκά Όρη, στα χωριά της Ρίζας και στα σφακιανά βουνά. Το σύνθημά μας, ΔΕΝ ΠΕΡΝΑΝΕ ΣΤΑ ΒΟΥΝΑ ΚΑΙ ΣΤΑ ΧΩΡΙΑ ΜΑΣ, αναφέρεται και στη γενικότερη αντίληψη που ισοπεδώνει το φυσικό τοπίο, τις πολιτισμικές παραδόσεις αιώνων, τους ιδιαίτερους τρόπους ζωής και τους κοινωνικούς δεσμούς των μικρών κοινοτήτων. Σήμερα, οι μικρές κοινότητες της υπαίθρου με κατεστραμμένο και πολλαπλά διασυσμένο το κοινοτικό παρελθόν τους έχουν κατά κανόνα

αποδεχθεί το νεοφιλελεύθερο φαντασιακό και θεωρούν αντιδραστική οπισθοδρόμηση ή και ουτοπία κάθε προσπάθεια για αντίσταση στα σχέδια που εκπονούν και επιβάλλουν στους μικρούς τόπους απομακρυσμένες α-τοπικές εξουσίες. Εμείς όμως πιστεύουμε, όπως είπε πριν από 100 περίπου χρόνια ο Ισπανός υπαρξιστής φιλόσοφος Μιγκέλ Ουναμούνο, πως «γνωρίζω ότι είναι τρέλα να θέλεις να γυρίσεις τα νερά του ποταμού πίσω στην πηγή τους. Γνωρίζω όμως επίσης ότι κάθε άνθρωπος που μάχεται για ένα οποιοδήποτε ιδανικό, ακόμα κι αν φαίνεται ότι ανήκει στο παρελθόν, σπρώχνει τον κόσμο προς το μέλλον και ότι οι μόνοι αντιδραστικοί είναι εκείνοι που τα βρίσκουν με το παρόν». Η συμμετοχή μας στους Διαλόγους θα συνεισφέρει στους προβληματισμούς της «ανάπτυξης», μεταφέροντας την εμπειρία της συλλογικότητάς μας, που πιστεύει ότι η επαναοικειοποίηση της γνώσης, της μνήμης και του ιστορικού παρελθόντος από τη μεριά του πλήθους είναι προϋπόθεση κάθε χειραφετητικού κοινωνικού προτάγματος από την τυραννία του οικονομισμού και τον μονόδρομο της τεχνοεπιστήμης.

Πώς θυμάται κανείς; Η μνήμη και η χρήση της στην Κοινότητα Μαργαριτών Μυλοποτάμου

«Ρόδακας», Μαργαρίτες Μυλοποτάμου, Εισηγητές: Μαρία Παδουβά, *Εθνολόγος-Πρόεδρος AMKE Ρόδακα*, mariapadouva@yahoo.gr, Αντώνης Λεοντίδης, *Μουσικός*

Η κοινότητα Μαργαριτών Μυλοποτάμου επιβίωσε δημογραφικά από το τέλος της δεκαετίας του 1970, σε μία εποχή με ραγδαία δημογραφική κάμψη των ημιορινών οικισμών του Κάτω Μυλοποτάμου, ως τουριστικός προορισμός, βασιζόμενη στη φήμη της ως κέντρο αγγειοπλαστικής και στη συνέχιση της παραγωγής και διάθεσης κεραμικών από τους Μαργαριτσανούς αγγειοπλάστες. Στο χωριό ξεκίνησε από το 2017 η προσπάθεια της συλλογικότητας «Ρόδακας» να δημιουργήσει αρχείο ιστορικών ζωής και φωτογραφικό αρχείο των μεγαλύτερων σε ηλικία κατοίκων, να καταγράψει βιώματα ανθρώπων που έζησαν πριν τα μέσα του 20ού αιώνα, ενώ υπήρχε ήδη αρχείο με αντίστοιχες καταγραφές της δεκαετίας του 1980, το οποίο δημιουργήθηκε με υλικό από προηγούμενες γενιές του τέλους του 19ου αιώνα και των αρχών του 20ού. Η Ομάδα Προφορικών Αφηγήσεων του «Ρόδακα», μέσα από την καταγραφή των βιωμάτων, μεταξύ άλλων, διέκρινε την ανάγκη και επιχειρεί να ζωντανέψει τις τέχνες της λιθοδομής και της υφαντικής που η γνώση τους χάνεται, με δασκάλους τα τελευταία άτομα της κοινότητας που τις γνωρίζουν και τις εφαρμόζουν σε αντίστοιχα εργαστήρια. Μέσα από την εμπειρία του «Ρόδακα» στο διάστημα αυτό δημιουργήθηκαν ερωτήματα για τη λειτουργία της έννοιας της «Παράδοσης», όπως γίνεται αντιληπτός και παρατίθεται από επίσημους φορείς, αλλά και μέσα στις πολλαπλές πρακτικές και συμβολικές χρήσεις της μνήμης στην κοινότητα.

Φυσικό περιβάλλον και τουριστική ανάπτυξη: Η περίπτωση του νέου αεροδρομίου στο Καστέλι Πεδιάδος

Πρωτοβουλία Πολιτών για τη Διάσωση, Προβολή και Αειφόρο Ανάπτυξη της Πεδιάδας,
Εκπρόσωπος: Μαρία Φιλίππου, *Φυσικός, τελειόφοιτη Γεωπονίας*,
prosoxiaerodromio@gmail.com

Η πεδιάδα Καστελίου είναι η μια από τις δύο μεγάλες πεδιάδες της Κρήτης. Όπως είχαν επισημαίνει οι μελέτες και όπως αποδείχτηκε με τις ανασκαφές, αποτελούσε ενεργό κέντρο πολιτισμού καθ' όλη τη διάρκεια της μέχρι τώρα ιστορίας της. Η κατασκευή του αεροδρομίου ήρθε να διακόψει αυτή την πορεία. Η σκυτάλη της γεωργικής οικονομίας δεν θα παραδοθεί στην επομένη γενιά. Τα αρχαιολογικά ευρήματα αναδύθηκαν, καταγράφηκαν και έπειτα επιχώθηκαν, ενώ όσα επιλέχθηκαν για να αναδειχθούν σχεδιάζεται να εκτεθούν σε μουσείο εντός του χώρου του αεροδρομίου. Εκτός από την ησυχία μας, την υγεία μας, τη γη το νερό και τον τρόπο ζωής μας, μας κλέβουν και την ιστορία μας, μετατρέποντάς τη σε ατραξιόν για τους επισκέπτες του αεροδρομίου. Η τσιμεντένια ταφόπλακα που ονομάζεται αεροδρόμιο δεν είναι ανάπτυξη. Είναι βεβήλωση και καταστροφή. Μία περιοχή τόσο πλούσια και γόνιμη που θα μπορούσε να αποτελεί ένα αρχαιολογικό και βοτανικό πάρκο. Μια ακαδημία που θα προσελκύει ανθρώπους από όλη τη γη, οι οποίοι θα μελετάνε την ιστορία και τη ζωή. Αυτή είναι ανάπτυξη που θέλουμε για τον τόπο μας. Σε ένα τέτοιο μέρος θα χαιρόμαστε να ζούμε. Αυτές τις δυο σκοπιές θέλουμε να μοιραστούμε μαζί σας γιατί μέσα στις σκοτεινές μέρες πρέπει να ονειρευόμαστε το φως που θα έρθει. Τα πάντα ρει και αν ο άνθρωπος ξυπνήσει και καταλάβει τι κάνει, αν αλλάξει πολιτική κατεύθυνση και βάλει τη ζωή πάνω απ' τα κέρδη, ένας άλλος κόσμος είναι εφικτός.

Μπορεί η επίκληση στην κληρονομιά να αποτελέσει ανάχωμα στις εξαγγελίες «αναπτυξιακών» έργων; Αναστοχασμοί από το κίνημα διεκδίκησης του λόφου Καστέλι

Μάριος Πανιεράκης, *Δρ. Κοινωνιολογίας, Benemérita Universidad Autónoma de Puebla*,
mariopsoc@gmail.com

Οι ανησυχίες της παρούσας παρέμβασης έχουν ως αφετηριακό σημείο τον αγώνα υπεράσπισης της Rosa Nera: Ο συλλογικός αγώνας που αναπτύχθηκε μετά την περίφραξη του λόφου Καστέλι, με σκοπό την ξενοδοχοποίησή του, από τις δυνάμεις καταστολής αξιοποίησε (και) τον αρχαιολογικό λόγο για τη διεκδίκηση του λόφου. Προκύπτει το ερώτημα: Μπορεί η μνημειοποίηση ενός τόπου να αποτελέσει ανάχωμα στις εξαγγελίες «αναπτυξιακών» έργων; Μπορεί, με άλλα λόγια, η πολιτιστική κληρονομιά να αποτελέσει εργαλείο στα χέρια του επαναστατικού υποκειμένου;

Για τον λόγο αυτό, θέλουμε να συζητήσουμε τον ρόλο της κληρονομιάς στη διαδικασία της καπιταλιστικής συσσώρευσης και της (ανα-)παραγωγής του κεφαλαίου. Υπό αυτό το πρίσμα, θα σημειώσουμε μία διαδικασία μνημειακής περίφραξης, η οποία περιλαμβάνει τόσο την απόκρυψη της ταξικής κυριαρχίας κάτω από το αθώο βασίλειο της μνήμης, όσο και την απώλεια της καθημερινής ζωής μέσω της ιεραρχικής αξιολόγησης του παρελθόντος έναντι του παρόντος, αλλά και μέσω της απόσπασης του χώρου που συνδέεται με το παρελθόν και της μετατροπής του σε εμπόρευμα. Οι σκέψεις που θα κατατεθούν ελπίζουν στην ανατροφοδότηση των αγώνων και των συλλογικών δράσεων που εμπλέκουν τον λόγο περί κληρονομιάς.

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 30 ΜΑΪΟΥ

Ξενάγηση στην παλιά πόλη του Ρεθύμνου

17:00-18:00

Σημείο συνάντησης: Πλατεία Τεσσάρων Μαρτύρων, μπροστά από τη Μεγάλη Πόρτα

Κώστας Γιαπιτσόγλου, Αρχαιολόγος, ΕΦΑ Ρεθύμνου, kostasgiapi@yahoo.gr

ΣΑΒΒΑΤΟ 31 ΜΑΪΟΥ

Τα μνημεία αφηγούνται την ιστορία της πόλης, εκπαιδευτική βιωματική δράση

10:00-12:00

Σημείο συνάντησης: Πλατεία Μικρασιατών

Κωνσταντίνα Μαρκόγλου, Αρχαιολόγος, Απόφοιτη του ΔΠΜΣ Διαχείριση Μνημείων (ΕΚΠΑ) και Δημιουργός της Σελίδας HERITAGEnt, kon.markoglou@gmail.com

Η 2ωρη εκπαιδευτική βιωματική δράση της Σελίδας HERITAGEnt* απευθύνεται σε ενήλικες και οικογένειες που επιθυμούν να ανακαλύψουν την πολυπολιτισμική κληρονομιά του Ρεθύμνου, μέσω των μνημείων που βρίσκονται στον αστικό ιστό (δίπλα από καφετέριες, μαγαζιά, ταβέρνες, θέσεις συνάντησης κ.ά.). Η Σελίδα, η οποία στοχεύει στην ανάδειξη της δημόσιας ιστορίας των μνημείων, των κτηρίων και των τόπων μνήμης από τους μεταβυζαντινούς χρόνους μέχρι σήμερα, ελεύθερα και χωρίς αποκλεισμούς, σχεδίασε μια πολιτιστική δράση για την κατανόηση του ρόλου των μνημείων σε σχέση με το αστικό ιστορικό αφήγημα, την κοινωνική αξία τους, καθώς και τη σημασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς στην πολιτισμική ταυτότητα της περιοχής (τοπική ιστορία).

Οι συμμετέχοντες, με την ολοκλήρωση της δράσης, θα έχουν κατανοήσει με τον πιο βιωματικό τρόπο την ιστορία της πόλης, με αφηγητές τα ίδια τα μνημεία που βρίσκονται στον αστικό ιστό της πόλης. Μέσω της συνεργασίας, της έρευνας και της δημιουργικής σκέψης όλων των μελών, συλλογικά, γίνεται κατανοητός ο ρόλος των μνημείων για το ιστορικό αφήγημα του Ρεθύμνου, καθώς και για την ταυτότητα που γεννά τις ιστορικές μνήμες της τοπικής ιστορίας.

*www.heritagent.com και www.instagram.com/heritagent/

Alien species served with local purities, επιτελεστική ανάγνωση τριών συνταγών μαγειρικής και βιντεοπροβολή

17:45-18:15

Αίθουσα 5

Πέγκυ Ζάλη και Παναγιώτης Λιανός, *Εικαστικοί*, pegyzali@gmail.com

Εδώ και δεκαετίες τα νερά της Μεσογείου έχουν αποικιστεί από ξενικά είδη, τα οποία βρίσκονται σε συνεχή ανταγωνισμό με την τοπική χλωρίδα και πανίδα. Οι θεσμοί διερευνούν διάφορους τρόπους αξιοποίησης αυτών των χωροκατακτητικών ειδών προτείνοντας, εκτός των άλλων, την προώθησή τους ως νέες διατροφικές επιλογές αλλά και ως λικουδιές στους διάσημους ελληνικούς τουριστικούς προορισμούς. Στο θεμελιώδες έργο της Mary Douglas *Purity and Danger* (1966), η Douglas εξετάζει τις έννοιες της «καθαρότητας» και της «βρομιάς», καθώς και τους συμβολισμούς τους στο πλαίσιο των διατροφικών απαγορεύσεων. Υποστηρίζει ότι οι διατροφικές «συνήθειες» συμβάλλουν στη διατήρηση της ηθικής τάξης της κοινωνίας και στην χάραξη συμβολικών ορίων, ενώ ο λόγος γύρω από το φαγητό έχει παίξει καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση και εξέλιξη των εθνικών ταυτοτήτων. Το 1990, στο βιβλίο του Η Εθνική Φασουλάδα, ο Ηλίας Πετρόπουλος προσφέρει μια ιστορική, οικονομική και κοινωνική ανάλυση των συνταγών της ελληνικής φασολάδας που δεν είχαν συμπεριληφθεί στο βιβλίο μαγειρικής του Τσελεμεντέ τον 19ο αιώνα, ο οποίος και εξακολουθεί μέχρι και σήμερα να θεωρείται ο «εθνικός μάγειρας» της Ελλάδας. Ο Πετρόπουλος υποστηρίζει ότι, στις αρχές του 20ού αιώνα, ο Τσελεμεντές εκπροσωπούσε την εισβολή της δυτικοευρωπαϊκής κουζίνας στην Ελλάδα.

Το έργο *Alien species served with local purities* δημιουργήθηκε στο πλαίσιο μιας τριήμερης έκθεσης στο υπερτουριστικό νησί της Πάρου μετά από πρόσκληση της Δέσποινας Ζευκιλή και περιλαμβάνει ένα έντυπο «συνταγών» μαγειρικής με ξενικά είδη και μια σειρά γλυπτικών αναμνηστικών σουβενίρ που απεικονίζουν τις συνταγές. Το κύριο συστατικό της πρώτης συνταγής είναι ένα ξενικό είδος που αποκαλείται «παριανός γαύρος», αν και δεν πρόκειται για γαύρο ούτε και προέρχεται από την Πάρο αλλά από την Ερυθρά Θάλασσα. Η δεύτερη συνταγή περιλαμβάνει το γαλάζιο καβούρι, ένα από τα πιο διαδεδομένα ξενικά είδη, που φημολογείται ότι, ενώ αρχικά εισήχθη για να σερβίρεται ως πολυτελές πιάτο στα ελληνικά εστιατόρια, τελικά δραπέτευσε στο τοπικό οικοσύστημα. Η τελευταία συνταγή αφορά στο λεοντόψαρο, νόστιμο αλλά δηλητηριώδες, που προτιμά θολές παράκτιες περιοχές, όπως τα λιμάνια, και εμφανίστηκε στα ελληνικά νερά την ίδια χρονιά που η κινεζική εταιρεία COSCO άρχισε να μισθώνει μέρος του λιμανιού του Πειραιά.

Όλες οι συνταγές συνδυάζουν το ξενικό βασικό συστατικό με άλλα δομικά συστατικά, όπως η παγκοσμιοποίηση, ο υπερτουρισμός, η προσφυγική κρίση και η άνοδος του εθνικισμού. Συμπυκνώνοντας τις αφηγήσεις που πλαισιώνουν τις συνταγές μας, τα σουβενίρ επιτελούν τον ρόλο τους, μέσω της ετυμολογίας της ονομασίας τους (λατινικά: *subvenire*, ενθύμηση), καθώς λειτουργούν ως μνημονικά εργαλεία. Δεδομένου ότι ο κύριος τομέας της ελληνικής

«βιομηχανίας» είναι ο τουρισμός (μια οικονομική λύση που πρότεινε ο επικεφαλής του Σχεδίου Μάρσαλ κατά την επίσκεψή του στην Ελλάδα το 1949), αυτός αποτελεί και σημαντικό μέρος της πολιτιστικής ατζέντας των τοπικών θεσμών, οι οποίοι «εξορύσσουν» υπεραξία από την τοπική καλλιτεχνική σκηνή. Μέσω της ενασχόλησής μας με τις συνταγές και τη μαζική παραγωγή αναμνηστικών σουβενίρ, ενισχύουμε τις εσωτερικές εντάσεις, αντιθέσεις και αντιφάσεις του τουριστικού κατασκευάσματος, προσβλέποντας σε έναν ορίζοντα κατάρρευσής του που θα μπορούσε να προσφέρει νέες προοπτικές για την πρόσληψη της Αλλότητας.

ΠΡΟΒΟΛΕΣ ΤΑΙΝΙΩΝ σε συνεργασία με το Φεστιβάλ Κινηματογράφου Χανίων

20:00

Σπίτι του Πολιτισμού (Παλιά Πόλη Ρεθύμνου)

1. *This bond i and Bondi*, σκηνοθ. Carolyn Saul (11')

Όταν οι κάποτε οικείοι δρόμοι και τα κτίρια του τόπου στον οποίο μεγαλώσατε γίνονται κάτι άλλο, πώς συμφιλιώνετε τη σχέση σας με αυτόν τον τόπο; Τι συμβαίνει στην αίσθηση του «σπιτιού» σας; Το «this bond i and Bondi» είναι ένας αναστοχασμός πάνω στις αναμνήσεις, την αλλαγή και ένα πολύ ιδιαίτερο μέρος.

2. *Ruins within ruins*, σκηνοθ. Λευτέρης Παρασύρης (9')

Μια ομάδα πέντε χορευτών εξετάζουν μέσα από διαφορετικά σημεία της Κρήτης, τη σχέση του ανθρώπινου σώματος με τη μνήμη και την ταυτότητα του τόπου. Εμπνευσμένοι από την παράδοση και την ιστορία, δημιουργούν μια σειρά από κινησιολογικές φόρμες και κινηματογραφικά installations που δένουν άλλοτε αρμονικά κι άλλοτε συγκρουσιακά με την αρχιτεκτονική και τη γεωγραφία του νησιού.

3. *Goddess, Garbage and Violence*, σκηνοθ. Αριστοτέλης Χαϊτίδης, Άλκηστις Καφεντζή (13')

Το Goddess, Garbage & Violence είναι μια κινηματογραφική αλληγορία, μια οπτική προσέγγιση δύο αρχών: της ανθρώπινης και της θεϊκής. Το κοινό έδαφος πάνω στο οποίο συναντιούνται είναι το ιερό. Αλλά η συνάντηση δεν γίνεται χωρίς τίμημα.

4. *Ξερολιθιά*, σκηνοθ. Κώστας Νικολάου, Ελένη Πασσά (9')

Το πρόσωπο της ιστορίας αναζητά την αφανή αρμονία ακόμα και στις πέτρες του παιχνιδιού της παιδικής του ηλικίας. Τότε, η νίκη ήταν ο στόχος και οι ήχοι δυσαρμονικοί. Ανακαλύπτει πως οι ίδιες πέτρες γεννούν μουσική και πώς με αυτές μπορεί να κτιστεί μια ξερολιθιά. Τέχνη και όχι νίκη.

5. *Liwan: A Story of Cultural Resistance*, σκηνοθ. Doris Hakim (29')

Η ταινία “Liwan” αφορά ένα “πολιτιστικό καφέ” στη Ναζαρέτ, το οποίο άνοιξε το 2016, όταν η παλιά αγορά της Ναζαρέτ αποτελούσε απροσπέλαστη περιοχή, ρημαγμένη από την εφαρμογή

ενός σχεδίου “ανάπλασης”. Παρά τις πολλές δυσκολίες, το καφέ άνοιξε και το παράδειγμά του ακολούθησαν πολλοί πολιτισμικοί χώροι, φέρνοντας στον χώρο μια αναβίωση των υπαίθριων αγορών (souq). Οι χώροι αυτοί εξασκούν μια πρακτική ‘πολιτιστικής αντίστασης’, οργανώνοντας δραστηριότητες που επικεντρώνονται στην παλαιστινιακή ταυτότητα. Η ταινία αποτελεί ένα σημαντικό τεκμήριο της μη βίαιης παλαιστινιακής αντίστασης.

Συνολική διάρκεια: 71’

Ακολουθεί συζήτηση, συντονισμός: Νίκος Τσαγκαράκης, *Κριτικός και Ιστορικός Κινηματογράφου*

ΚΥΡΙΑΚΗ 01 ΙΟΥΝΙΟΥ

Κοινωνιόδραμα, βιωματικό εργαστήριο για ενήλικες

10:30-13:30

Πανεπιστημιούπολη Γάλλου Αίθουσα 5

Δημήτρης Καράγιωργας, *Ψυχίατρος π&ε – Ψυχοθεραπευτής*, dimitriskaragiorgas@gmail.com,
Αντώνης Λιοδάκης, *Ψυχίατρος- Ψυχοδραματιστής*, ant.liodakis@gmail.com

Το Κοινωνιόδραμα αποτελεί ένα τρόπο μελέτης ο οποίος μπορεί να οδηγήσει σε βαθύτερη κατανόηση των κοινωνικών συστημάτων, δυνάμεων και δυναμικών που μορφοποιούν τις ζωές μας, σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο (Rollo Brown).

Στο 3ωρο εργαστήρι οι συμμετέχοντες/ σες θα αναζητήσουν ερωτήματα και προβληματισμούς που εμπνέονται από τη θεματική του Συνεδρίου, τα οποία και θα διερευνήσουν μέσα από την κοινωνιοδραματική εμπειρία.

Το Κοινωνιόδραμα εμπνέεται από το Δράμα (το Θέατρο) και προτείνει τη δυνατότητα μιας διαλεκτικής προσέγγισης των ερωτημάτων, με στόχο τη γέννηση νέων ατομικών και συλλογικών συνειδητοτήτων, οι οποίες με τη σειρά τους είναι ικανές να κυοφορήσουν και να προκαλέσουν νέες και διαφορετικές δράσεις.

Το Κοινωνιοδραμα του J.LMoreno (πατέρα του Ψυχοδράματος) μας καλεί να συναντηθούμε, να στοχαστούμε ενεργά και θεατρικά, συμβάλλοντας στην ανάδειξη και το μοίρασμα ιδεών, εμπειριών, στοχασμών και ονείρου, για μια ζωή πιο κοντά στον Άνθρωπο και τις πραγματικές του ανάγκες.

Το εργαστήρι είναι βιωματικό και απευθύνεται στον καθένα. Δεν απαιτείται προηγούμενη εμπειρία.

Πρακτικές απαιτήσεις και προϋποθέσεις

Θα δημιουργηθεί μια ομάδα των 15-30 ατόμων και ο χρόνος διάρκειας του εργαστηρίου θα είναι τρεις ώρες. Προτείνονται άνετα ρούχα

Μια περιήγηση στα ερείπια του μέλλοντος. Φωτοβολταϊκά, αμφιθέατρα και τα μετέωρα τοπία της Μεσογείου (υπαίθρια περιήγηση στο campus του Γάλλου)

9:00-10:30

Σημείο εκκίνησης: είσοδος Πανεπιστημιούπολης

Φαίδων Μουδόπουλος-Αθανασίου, *Μεταδιδακτορικός Ερευνητής, Barcelona Supercomputing Center, faidon.moudopoulos@bsc.es*

Μην αμελήσετε,

Πάρτε μαζί σας νερό,

Το μέλλον μας έχει πολλή ξηρασία

έγραφε ο ποιητής Μιχάλης Κατσαρός.

Στην περιήγησή μας, που θα αρχίσει από την είσοδο της πανεπιστημιούπολης του Γάλλου, θα περιπλανηθούμε στο campus με μια κριτική και αναστοχαστική ματιά. Περνώντας από διάφορα σημεία ενδιαφέροντος, θα εξερευνήσουμε τις δυνατότητες ενός μεσογειακού τοπίου στον απόηχο της μακράς διάρκειας να λειτουργήσει ως ανοικτό εργαστήρι αρχαιολογίας του τοπίου, ως μονάδα παραγωγής ΑΠΕ μέσω φωτοβολταϊκών και ως εργοτάξιο κατασκευής νέων αμφιθεάτρων και φοιτητικών κατοικιών για την πανεπιστημιακή κοινότητα. Η ιδιότυπη αυτή περιήγηση θα περιλαμβάνει σημεία ξενάγησης, σημεία συζήτησης και σημεία προσωπικής εξερεύνησης του τοπίου.

ΣΗΜ.: Για την περιήγηση, μην αμελήσετε να πάρετε μαζί σας νερό, να φοράτε άνετα, κλειστά, παπούτσια και καπέλο. Διάρκεια περ. 1ω 30λ.

Στατιστικές: Ένα κόμικ για τη Γάζα

Νίκος Αλεξανδράκης, Γεωπόνος - τεχνολόγος τροφίμων, nikos.foodie@gmail.com

Στη Γάζα, πριν τις 10 Οκτωβρίου 2023, η ζωή, εκτός προσφυγικών καταυλισμών, είχε πολλές ομοιότητες με τη δική μας. Μας βολεύει ως κοινωνία να βλέπουμε τον πόλεμο σαν κάτι που συμβαίνει μακριά σε ή προς υποανάπτυκτους λαούς. Ενδεικτικά, ο Χίτλερ χαρακτήριζε τους Εβραίους ως μιάσματα, όπως και το κράτος του Ισραήλ σήμερα τους Παλαιστίνιους. Μια γενοκτονία συμβαίνει δίπλα μας, σε ανθρώπους σαν κι εμάς και όσο το ξεχνάμε μπορεί να συμβεί και σε εμάς. Θα ήθελα η ιστορία που διηγούμαι να ήταν εντελώς ανεπίκαιρη.

«Τα Λουτρά της αθωότητας». Μια φορά κι έναν καιρό..., βιντεοεγκατάσταση

Γωγώ Ελευθεράκη, PhD (c) Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Ε.Μ.Π., MA(s) Επιμέλεια Εκθέσεων: Θεωρητικές & Πρακτικές Προσεγγίσεις, Σχολή Καλών Τεχνών Π.Ι., Αρχιτέκτων τοπίου - Πολεοδόμος MArch (Ε.Μ.Π.), MLA (Γ.Π.Α.), MSc (Ο.Υ.Κ.), elefgogo@gmail.com

Προβολή βίντεο σε οθόνη συνοδευόμενη από φωτογραφικό κολλάζ
Διάρκεια βίντεο: 00:13:01

Ένα παραμύθι σε video, με πρωταγωνίστρια την κοσμοπολίτικη, κατά το παρελθόν, λουτρόπολη Αιδηψό, δημιουργημένο από collage αφηγήσεων και φωτογραφίες αρχείου, το οποίο εξετάζει έννοιες, όπως η μετάβαση του τόπου από το παρελθόν στο παρόν, από την ακμή στην παρακμή. Χρονικά εντάσσεται στο καλοκαίρι, την πιο ζωντανή περίοδο του χρόνου για τα Λουτρά, δομείται σε «κεφάλαια» και επιδιώκει να προσεγγίσει τον χαρακτήρα και να αναδείξει τη φυσιογνωμία της πόλης.

Το έργο δεν αποτελεί μια προσπάθεια δημιουργίας ενός ντοκιμαντέρ για αυτό τον τόπο θεραπείας, κοινωνικής συνεύρεσης και αναψυχής, αλλά ενός video art, όπου εικόνες και αφηγήσεις «πλέκονται» χρονολογικά, θέλοντας να αναδειχθεί η αισθητηριακή διάσταση του τοπίου μέσα από την έννοια της «συναισθηματικής πόλης». Στη συναισθηματική άποψη προσέγγισης της πόλης, η ίδια δεν είναι ένα παθητικό σκηνικό όπου διαδραματίζεται η κοινωνική συμπεριφορά, αλλά αποτελεί έναν ενεργό παράγοντα σε ένα υβριδικό πλέγμα ανθρώπινων, κοινωνικών και χωρικών αλληλεξαρτήσεων. Μέσα από απαγγελία και γραπτή

παρουσίαση λαϊκών μύθων, αποσπασμάτων από λογοτεχνικά έργα –διηγήματα και ποιήματα-, παλαιότερες και πιο πρόσφατες προσωπικές μαρτυρίες κατοίκων και επισκεπτών της, συνθέτουμε ένα «ενιαίο» διαχρονικό αφήγημα για την Αιδηψό, το οποίο περιλαμβάνει τη μυθολογία που τη συνοδεύει, αλλά και τη βιωμένη ιστορία της, όπως την έζησαν οι άνθρωποι που μιλούν για τη σχέση τους μαζί της και τα συναισθήματά τους. Αναπολούν και περιγράφουν καλοκαιρινές εικόνες, οσμές, ήχους, γεύσεις, υφές και βιώματα, κυρίως, από τις οικογενειακές διακοπές των νεανικών τους χρόνων. Η αφήγηση συνοδεύεται από αρχειακό φωτογραφικό υλικό από τις αρχές του 20ού αιώνα μέχρι πρόσφατα, γκραβούρες, εικαστικές αναπαραστάσεις, χάρτες, μουσική και τραγούδια, με στόχο ο θεατής να λάβει μία «συμπυκνωμένη» ερμηνεία του τοπίου.

Το έργο υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του ερευνητικού προγράμματος «ΛΟΥΤΡΟΤΟΠΟΣ: Κριτική χαρτογράφηση & εικαστική αφήγηση ιαματικών πηγών του Ελλαδικού Χώρου» με φορέα υλοποίησης τον ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ.

Resonance Fields/Πεδία Αντήχησης, βιντεοεγκατάσταση 2025

Ρίκα Κριθαρά, *Εικαστικός Καλλιτέχνης*, rikakrithara@gmail.com

Η εγκατάσταση Resonance Fields/Πεδία Αντήχησης είναι ένας λαβύρινθος προβολής βίντεο πάνω σε ημιδιαφανείς οθόνες.

Ο κατακερματισμός και ο πολλαπλασιασμός της οπτικής μέσα από τις διαφάνειες των οθονών αντηχεί την ιδέα του λαβύρινθου των άπειρων παραλλαγών.

Συνεχόμενες αλληλουχίες κυματισμού βουνών και τοπίων εναλλάσσονται στην προβολή.

Η ροή του κρύσταλλου των τοπίων -με πολλές λήψεις από τα Λευκά Όρη- διακόπτεται περιοδικά από βίαιες εικόνες καταστροφής: εξορύξεις επικίνδυνων πετρωμάτων, μεγάλες επεμβάσεις, οι οποίες ισοπεδώνουν βουνά για να τοποθετηθούν τερατώδεις ανεμογεννήτριες, δυσοίωνες μεταμορφώσεις τόπων σε κομματιασμένα σεληνιακά τοπία.

Το ανθρώπινο αποτύπωμα αλλάζει το τοπίο, διαταράσσει κάθε ισορροπία και οδηγεί στην ερημοποίηση τεράστιων περιοχών. Είναι αυτή η καταστροφή αναστρέψιμη; Μπορούν τα άτομα και οι κοινότητες να σταματήσουν την εξάντληση των οικοσυστημάτων και να υπερασπιστούν ευάλωτα και εξαιρετικά πολύτιμα περιβάλλοντα όπως αυτά των βουνών;

Στο βίντεο Resonance Fields ανάμεσα στην αρμονία και τη βία παρεμβάλλεται η καταγραφή μιας διαδικασίας «ανεύρεσης» ενός ψηφιδωτού λαβύρινθου, «θαμμένου» μέσα στο τοπίο.

Η προβολή αυτής της «ανασκαφής» στις πολλαπλές οθόνες είναι ένας λαβύρινθος μέσα στο λαβύρινθο, όπως στην ατέρμονη επανάληψη των λαβυρίνθων του Jorge Louis Borges.

Είναι αυτός ο λαβύρινθος που «βρέθηκε» ένας χάρτης πορείας ενός κατοπτρικού απείρου;

Ή μήπως είναι ένας μηχανισμός εύρεσης του μίτου ανάμεσα στο ποιητικό όνειρο και τη δυναμική αντίστασης;

Επιφορτισμένοι Μυθικοί Τόποι, έκθεση φωτογραφίας

Μπούσουλα Καλλιόπη, *Απόφοιτη Ιστορικού-Αρχαιολογικού ΑΠΘ, Απόφοιτη ΔΠΜΣ Σημειωτική, Πολιτισμός, Επικοινωνία ΑΠΘ, Φοιτήτρια Ιταλικής Γλώσσας και Φιλολογίας ΑΠΘ,*
kallmprou@itl.auth.gr

Αρχίζοντας από τον μύθο του Λαβύρινθου, του Μινώταυρου, του Μίτου της Αριάδνης, η Μινωική Κρήτη, τόπος μυθικός και ιστορικός, τόπος κατοικήσιμος και ακατοίκητος, τόπος που βρέχεται από τη θάλασσα ανάμεσα σε τρεις ηπείρους, Ευρώπη, Αφρική, Ασία, επιφορτίστηκε με τη διάδοση του πολιτισμού του, ο οποίος φέρει τα πολιτισμικά στοιχεία ενός παρελθόντος που συνδιαμορφώνεται και μεταβάλλεται βλέποντας τον κόσμο να αλλάζει γύρω του.

Τρύγος, βιντεοεγκατάσταση

Μαρία Νικηφοράκη, *Visual artist,* makii8@gmail.com

Περφόρμανς με τη μορφή βίντεο που καταπιάνεται με τη θεματική της αρχαιολογίας, της εντοπιότητας, της μυθολογίας και της πολιτικής του φύλου.

Βίντεο Full HD Διάρκεια 02:18

Συμμετέχουν: Μαρία Νικηφοράκη, Michael Edwards

Λονδίνο 2013

<https://www.marianikiforaki.com/trygos>

Αναπαραγωγές των τοιχογραφιών από το προϊστορικό Ακρωτήρι στο σύγχρονο τουριστικό τοπίο της Σαντορίνης. Ανάδειξη ή στρέβλωση της εικονογραφίας; έκθεση φωτογραφίας (συνοδευτική της προτεινόμενης ανακοίνωσης)

Νίκος Σεπετζόγλου, *Εικαστικός καλλιτέχνης. BA-IM ΑΣΚΤ, MSc Σχεδιασμός-Χώρος-Πολιτισμός ΔΜΠΣ Σχολής Αρχιτεκτόνων ΕΜΠ, Υποψήφιος Διδάκτορας Σχολής Αρχιτεκτόνων ΕΜΠ,*
nsepetzoglou@yahoo.gr

Μεγάλη είναι η συζήτηση που γίνεται τις τελευταίες δεκαετίες για τις αποκαταστάσεις των αποσπασματικών «μινωικών» τοιχογραφιών και ιδιαίτερα για αυτές από την Κνωσό. Αποκαταστάσεις όπως ο επονομαζόμενος «Πρίγκιπας με τα κρίνα» ή οι «Γαλάζιες κυρίες» αποτελούν κλασικά παραδείγματα προσεγγίσεων που έχουν αμφισβητηθεί και επανεξεταστεί από νεότερους μελετητές. Εξακολουθούν ωστόσο να αποτελούν δημοφιλή θέματα που συνδέονται άμεσα με την οπτική επικοινωνία του «μινωικού» παρελθόντος στην τουριστική οικονομία της Κρήτης και όχι μόνο. Τι συμβαίνει όμως στο γειτονικό νησί, τη Σαντορίνη; Οι παγκόσμιας φήμης τοιχογραφίες από το προϊστορικό Ακρωτήρι χαίρουν ιδιαίτερα καλής διατήρησης και αποτελούν ασφαλές παράδειγμα για τη μελέτη της εικονογραφίας της Εποχής του Χαλκού. Πέρα όμως από την αρχαιολογική και επιστημονική προσέγγιση των τελευταίων πενήντα χρόνων, αναπαραγωγές κάθε λογής τροφοδοτούν εδώ και δεκαετίες το τουριστικό προϊόν του νησιού, το οποίο συνεχίζει να αναπτύσσεται ραγδαία. Από τα αντίγραφα δημοφιλών θεμάτων σε ποικίλες διαστάσεις, έως την ελεύθερη ζωγραφική ή γραφιστική αναπαραγωγή τους σε σακούλες τουριστικών καταστημάτων, τοίχους εστιατορίων και ετικέτες προϊόντων, οι τοιχογραφίες από το προϊστορικό Ακρωτήρι αποτελούν λόγω της μοναδικότητάς τους σταθερό σημείο αναφοράς για την ανάδειξη της, δεδομένης κατά τα άλλα, μοναδικότητας του νησιού. Πόσο αλλοιώνεται όμως η αυθεντική τους εικόνα μέσα από τις ελεύθερες αυτές συνθέσεις και αναπαραγωγές; Αν η εικόνα του «μινωικού» παρελθόντος στην Κρήτη βασίστηκε στη σύνθεση θραυσμάτων, μήπως στη Σαντορίνη η καλά διατηρημένη πληροφορία αποδομείται σε έναν κατάλογο «καλών θεμάτων» που εξυπηρετούν τις αισθητικές απαιτήσεις της τουριστικής κατανάλωσης; Όπως σημειώνει ο κριτικός τέχνης Τζον Μπέργκερ στο γνωστό του έργο «Η εικόνα και το βλέμμα» (Μπέργκερ 2009), η αναπαραγωγή ενός ζωγραφικού έργου τού στερεί τη μοναδικότητα και η σημασία του πρωτότυπου πολλαπλασιάζεται, κομματιάζεται και μετατοπίζεται από «αυτό το ξεχωριστό που λέει» σε «αυτό το ξεχωριστό που είναι» για την εκάστοτε σύγχρονη κουλτούρα. Οι προβληματισμοί αυτοί αναπτύσσονται στην προτεινόμενη ανακοίνωση μέσα από ένα φωτογραφικό οδοιπορικό στο τουριστικό τοπίο της Σαντορίνης.

PAPIUS, έκθεση κόμικ

Τατιάνα Φραγκοπούλου, Αρχαιολόγος (Ph.D.) – Ξεναγός, tfrangopoulou@gmail.com

Το PAPIUS είναι ένα πεντασέλιδο κόμικ-αλληγορία για τα τεκταινόμενα στην Παλαιστήνη με αφηγηματικό όχημα τις πάπιες και τους αρουραίους, ζώα που δεν φημίζονται για τις καλές μεταξύ τους σχέσεις. Το κείμενο που συνοδεύει τα καρέ του κόμικ, σε πλήρη υφολογική αντίθεση με αυτά, είναι οι στίχοι του «Μέρα Όμορφη» (μετάφραση Δ. Σαββόπουλου από το πρωτότυπο “Perfect Day” του Lou Reed). Ο σχετικός σατυρικός σχολιασμός του Τζ. Πανούση, στο πλαίσιο μιας παλιάς του παράστασης που ανέδειξε την -κάπως αμήχανη- προσθήκη

στοιχείων όπως οι «πάπιες» σε σχέση με το αγγλόφωνο κείμενο, είχε και αυτός τη σημασία του για την συγκεκριμένη επιλογή, η οποία σκοπεύει να δώσει έμφαση στο στοιχείο της απάθειας, ενθαρρύνοντας τις προεκτάσεις σε ανθρωπολογικό και πολιτικό επίπεδο.

Ωστόσο η βασική αναφορά αυτού του κόμικ είναι το MAUS, το μοναδικό μέχρι σήμερα έργο της 9ης τέχνης που βραβεύτηκε με Pulitzer, μια αλληγορία με ανθρωπόμορφα ποντίκια και γάτες, που είχε ως κεντρικό θέμα την ιστορία ενός επιζώντα του Άουσβιτς (πατέρα του δημιουργού του MAUS, Art Spiegelman). Τα ποντίκια του MAUS εικονίζονται σε τρεις περιπτώσεις στο παρόν έργο, σε αντιπαράθεση με τη στρεβλή εκδοχή τους, τους αρουραίους, και με την πλάτη στραμμένη προς αυτούς και τις πράξεις τους, στο πλαίσιο μιας άλλης δυστοπίας όπου πλέον το αδύναμο ζώο δεν είναι οι αρουραίοι αλλά οι πάπιες.

Καλλιτεχνικός Σταθμός Ανώτατης Σχολής Καλών Τεχνών, Λόφος Εβλιγιά, Ρέθυμνο

Παρασκευή 30 Μαΐου, Σάββατο 31 Μαΐου και Κυριακή 1 Ιουνίου 2025

16.00-21.00 και κατόπιν συνεννόησης

Θραύσματα, εργαστήριο και εικαστική έκθεση

Φοιτήτριες/ές του Η' Εργαστηρίου Ζωγραφικής της ΑΣΚΤ, Επιβλέπων: Κώστας Χριστόπουλος, *Εικαστικός Καλλιτέχνης, Αναπληρωτής Καθηγητής, Τμήμα Εικαστικών Τεχνών, Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών*, kchristopoulos@asfa.gr, Συνεπίβλεψη και συνδιοργάνωση: Στέφανος Λεβίδης & Μαρία Παπανικολάου

Στην ομαδική καλλιτεχνική έκθεση με τίτλο «Θραύσματα» (“Fragments”) παρουσιάζονται τα εικαστικά αποτελέσματα ενός εργαστηρίου (workshop), υπό την καθοδήγηση και την επίβλεψη του Αναπληρωτή Καθηγητή της Ανώτατης Σχολής Καλών Τεχνών Κώστα Χριστόπουλου. Διεξήχθη καθ' όλη τη διάρκεια του εαρινού εξαμήνου του ακαδημαϊκού έτους 2025-2026 και ολοκληρώνεται στον Καλλιτεχνικό Σταθμό της ΑΣΚΤ στο Ρέθυμνο, με τη συμμετοχή αποφοίτων και φοιτητριών/ντών του Η' Εργαστηρίου Ζωγραφικής.

Κατά τη διάρκεια του εργαστηρίου (workshop), η ιδέα του αρχαιολογικού θραύσματος, και οι εκάστοτε ιδεολογικές χρήσεις της, βρήκε εφαρμογές σε θέματα που σχετίζονται, ανάμεσα σε άλλα, πέρα και έξω από τις προφανείς της προεκτάσεις, με τις θετικές επιστήμες, το θέατρο, τη λογοτεχνία και τη φιλοσοφία.

Συμμετέχουν: Όλγα Βλάσση, Τάσος Δαρειώτης, Στέλλα Θεοδοσιάδου, Όλια Κοντογιάννη, Λευτέρης Κοντοπόδης, Φώτης Κοροσιάδης, Ορέστης Λαδένης, Στέφανος Λεβίδης & Μαρία Παπανικολάου, Έλλη Μέμμου, Βενετία Μολίν και Αντιγόνη Ξερογιάννη

Πληροφορίες: <https://www.asfa.gr/kallitechnikoi-stathmoi/kallitechnikos-stathmos-rethymnou/>

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΗΜΕΡΑ	ΣΥΝΕΔΡΙΑ	ΩΡΑ	ΑΙΘΟΥΣΑ	ΠΕΡΙΛΗΨΗ (ΣΕΛΙΔΑ)
Αλεξανδράκης Νίκος	30.5 <i>[εγκαίνια]</i>	[έκθεση comics]	18:00	Σπίτι του Πολιτισμού	80
Αλεξανδρίδης Σαμουήλ	31.05	Πρωινή Συνεδρία 4α	13:30-15:00	Αίθουσα 3	49
Αλεξόπουλος Γεώργιος Ι.	30.5	Πρωινή Συνεδρία 1β	9:30-11:00	Αίθουσα 5	17
Αλετράς Ζαχαρίας	31.5	Πρωινή Συνεδρία 3γ	12:00-13:15	Αίθουσα 5	46
Ανδρεαδάκη-Βλαζάκη Μαρία	1.6	Πρωινή Συνεδρία 1α	9:30-12:00	Αμφιθέατρο Α	57
Ανδριοπούλου Ναυσικά	31.5	Πρωινή Συνεδρία 1β	9:00-10:15	Αμφιθέατρο Β	33, 36
Ανδρονικίδου Εύα	30.5	Πρωινή Συνεδρία 3α	13:00-14:00	Αίθουσα 3	25
Ανυφαντή Ναταλία	30.5	Πρωινή Συνεδρία 1β	9:30-11:00	Αίθουσα 5	17
Αποστολάκη Εμμανουέλα	1.6	Πρωινή Συνεδρία 2α	12:15-13:15	Αίθουσα 3	70
Αποστολάτου Κατερίνα	1.6	Πρωινή Συνεδρία 1β	9:00-12:00	Αμφιθέατρο Β	66
Αρακαδάκη Ελένη	30.5	Πρωινή Συνεδρία 2α	11:15-12:45	Αίθουσα 3	13
Αργυρίου Αθανάσιος	31.5	Πρωινή Συνεδρία 1β	9:00-10:15	Αμφιθέατρο Β	36
Αρχαύλης Μάνος	31.5	Πρωινή Συνεδρία 1α	9:00-10:15	Αμφιθέατρο Α	29
Βάρδα Μυράντα	1.6	Πρωινή Συνεδρία 1β	9:00-12:00	Αμφιθέατρο Β	68
Βαρδάκη Έλια	30.5	Πρωινή Συνεδρία 1α	9:15-11:00	Αίθουσα 3	10
Βασιλάκης Αντώνης	1.6	Πρωινή Συνεδρία 1β	9:00-12:00	Αμφιθέατρο Β	60
Βασιλάκου Αγγελική	31.5	Πρωινή Συνεδρία 3β	12:00-13:15	Αμφιθέατρο Β	39
Βασιλειάδης Στέφανος	31.5	Πρωινή Συνεδρία 3β	12:00-13:15	Αμφιθέατρο Β	39
Βονόρτα Ελένη	31.5	Πρωινή Συνεδρία 1β	9:00-10:15	Αμφιθέατρο Β	35
Γαβριλάκη Ειρήνη	1.6	Πρωινή Συνεδρία 1α	9:30-12:00	Αμφιθέατρο Α	58

Γάσιος Γιώργος	31.5	Πρωινή Συνεδρία 2α	10:30-11:45	Αμφιθέατρο Α	32
Γείτων Δανάη	30.5	Πρωινή Συνεδρία 3β	13:00-14:30	Αίθουσα 5	23
Γιγή Βενετία	1.6	Πρωινή Συνεδρία 1β	9:00-12:00	Αμφιθέατρο Β	62
Γκάρα Ελευθερία	1.6	Πρωινή Συνεδρία 1β	9:00-12:00	Αμφιθέατρο Β	64
Γκισγκίνη Ειρήνη	31.5	Πρωινή Συνεδρία 2α	10:30-11:45	Αμφιθέατρο Α	32
Γκότσης Στάθης	31.5	Πρωινή Συνεδρία 2γ	10:30-10:45	Αίθουσα 5	41
Δελής Απόστολος	31.5	Πρωινή Συνεδρία 1β	9:00-10:15	Αμφιθέατρο Β	36
Διαμαντής Αλέξανδρος	30.5	Πρωινή Συνεδρία 2α	11:15-12:45	Αίθουσα 3	13
Δίκτυο Συλλόγων Μεσαράς	1.6	Πρωινή Συνεδρία 1β	9:00-12:00	Αμφιθέατρο Β	65
Διμέλλη Δέσποινα	30.5	Πρωινή Συνεδρία 2β	11:15-12:45	Αίθουσα 5	18
Δουβίτσας Περικλής	30.5	Πρωινή Συνεδρία 1α	9:15-11:00	Αίθουσα 3	11
Δουλκερίδου Σοφία	30.5	Πρωινή Συνεδρία 1α	9:15-11:00	Αίθουσα 3	8
Ελευθεράκη Γωγώ	30.5	[videoinstallation]	18:00	Σπίτι του Πολιτισμού	80
	31.5	Πρωινή Συνεδρία 3β	12:00-13:15	Αμφιθέατρο Β	40
Επιτροπή Αγώνα Σπτείας κατά των ΒΑΠΕ	1.6	Πρωινή Συνεδρία 1β	9:00-12:00	Αμφιθέατρο Β	61
Επιτροπή Πολιτών Ιεράπετρας εκπρόσωποι	1.6	Πρωινή Συνεδρία 1β	9:00-12:00	Αμφιθέατρο Β	68
Ζαϊμάκης Γιάννης	31.5	Πρωινή Συνεδρία 2α	10:30-11:45	Αμφιθέατρο Α	31
Ζάλη Πέγκυ	31.5	[επιτελεστική ανάγνωση τριών συνταγών μαγειρικής και βίντεο προβολή]	17:45-18:15	Αίθουσα 5	76
Ζαφειριάδης	30.5	Πρωινή Συνεδρία 2α	11:15-	Αίθουσα 3	14

Πασχάλης			12:45		
Ζερβουδάκης Παναγιώτης	31.5	Πρωινή Συνεδρία 2β	10:30- 11:45	Αμφιθέατρο Β	37
Ζηλάκος Κυριάκος	1.6	Πρωινή Συνεδρία 1β	9:00- 12:00	Αμφιθέατρο Β	67
Η΄ Εργαστήριο Ζωγραφικής της ΑΣΚΤ	30.5-1.6 <i>[εγκαίνια]</i>	[εικαστική έκθεση]	16:00	Λόφος Εβλιγιά	84
Ηλιάδου Συμέλα	31.5	Πρωινή Συνεδρία 2α	10:30- 11:45	Αμφιθέατρο Α	32, 33
Θεοδούλου Θεοτόκης	30.5	Πρωινή Συνεδρία 2α	11:15- 12:45	Αίθουσα 3	11
Θέου Ευθύμης	31.5	Πρωινή Συνεδρία 4α	13:30- 15:00	Αίθουσα 3	48
Θεοχάρης Γιάννης	1.6	Πρωινή Συνεδρία 1α	9:30- 12:00	Αμφιθέατρο Α	56
Καβουλάκη Ελισάβετ	30.5	Πρωινή Συνεδρία 2β	11:15- 12:45	Αίθουσα 5	20
Κακουλάκη Μαρία	30.5	Πρωινή Συνεδρία 3α	13:00- 14:00	Αίθουσα 3	26
Καράγιωργας Δημήτρης	31.5	Πρωινή Συνεδρία 4β	13:30- 14:45	Αίθουσα 5	50
	1.6	[βιωματικό εργαστήριο για ενήλικες]	10:30- 13:30	Αίθουσα 5	78
Καρβούνη Παναγιώτα	30.5	Πρωινή Συνεδρία 3β	13:00- 14:30	Αίθουσα 5	22
Καστρινάκης Πέτρος	31.5	Πρωινή Συνεδρία 2α	10:30- 11:45	Αμφιθέατρο Α	31
Κατσελάκη Ανδρομάχη	31.5	Πρωινή Συνεδρία 1β	9:00- 10:15	Αμφιθέατρο Β	34
Κατσιάνης Μάρκος	30.5	Πρωινή Συνεδρία 2α	11:15- 12:45	Αίθουσα 3	14
Κλάδου Μαρία	31.5	Πρωινή Συνεδρία 3α	12:00- 13:15	Αίθουσα 3	44
Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση «Ευκαρυστία»	1.6	Πρωινή Συνεδρία 1β	9:00- 12:00	Αμφιθέατρο Β	66
Κοκοσάλη Μαρία	1.6	Πρωινή Συνεδρία 1β	9:00- 12:00	Αμφιθέατρο Β	66
Κοντοπόδη Δανάη	1.6	Πρωινή Συνεδρία 1α	9:30-	Αμφιθέατρο Α	57

			12:00		
Κόπακα Κατερίνα	31.5	Πρωινή Συνεδρία 3α	12:00-13:15	Αίθουσα 3	43
	31.5	Πρωινή Συνεδρία 4α	13:30-15:00	Αίθουσα 3	48
Κουγιτάκη Καλλιόπη	31.5	Πρωινή Συνεδρία 2γ	10:30-10:45	Αίθουσα 5	41
Κουκουράκη Ανθή	31.5	Πρωινή Συνεδρία 3α	12:00-13:15	Αίθουσα 3	44
Κουκουράκη Καλλιόπη	31.5	Πρωινή Συνεδρία 2β	10:30-11:45	Αμφιθέατρο Β	37
Κουτράκη Κωνσταντίνα	31.5	Πρωινή Συνεδρία 2α	10:30-11:45	Αμφιθέατρο Α	33
Κουτσοπούλου Ελένη	30.5	Πρωινή Συνεδρία 3β	13:00-14:30	Αίθουσα 5	21
Κουτσούμπα Δέσποινα	1.6	Πρωινή Συνεδρία 1α	9:30-12:00	Αμφιθέατρο Α	56
Κριθαρά Ρίκα	30.5 [εγκαίνια]	[videoinstallation]	18:00	Σπίτι του Πολιτισμού	81
Κυπριωτάκη Μαρία	31.5	Πρωινή Συνεδρία 1β	9:00-10:15	Αμφιθέατρο Β	35
Λαδιάς Φίλιππος	31.5	Πρωινή Συνεδρία 3γ	12:00-13:15	Αίθουσα 5	46
Λαθήρας Παύλος	30.5	Πρωινή Συνεδρία 3β	13:00-14:30	Αίθουσα 5	21
Λεγάκης Αγαπητός	30.5	Πρωινή Συνεδρία 1β	9:30-11:00	Αίθουσα 5	15
Λεοντίδης Αντώνης	1.6	Πρωινή Συνεδρία 2β	12:15-13:30	Αίθουσα 5	72
Λιανός Παναγιώτης	31.5		17:45-18:15	Αίθουσα 5	76
Λιλής Γιώργος		Πρωινή Συνεδρία 3γ			46
Λιοδάκης Αντώνης	31.5	Πρωινή Συνεδρία 4β	13:30-14:45	Αίθουσα 5	51
	1.6	[βιωματικό εργαστήριο για ενήλικες]	10:30-13:30	Αίθουσα 5	78
Λίτση Σαββίνα	30.5	Πρωινή Συνεδρία 1α	9:15-11:00	Αίθουσα 3	8
Μάνου Δάφνη	31.5	Πρωινή Συνεδρία 4β	13:30-14:45	Αίθουσα 5	50
Μαρή Μαρία	1.6	Πρωινή Συνεδρία 1α	9:30-	Αμφιθέατρο Α	57

			12:00		
Μαρκάκη Δέσποινα	31.5	Πρωινή Συνεδρία 2γ	10:30-10:45	Αίθουσα 5	41
	1.6	Πρωινή Συνεδρία 1β	9:00-12:00	Αμφιθέατρο Β	63
Μαρκέτου Τούλα	1.6	Πρωινή Συνεδρία 1β	9:00-12:00	Αμφιθέατρο Β	65
Μαρκόγλου Κωνσταντίνα	31.5	[Εκπαιδευτική βιωματική δράση για ενήλικες και οικογένειες]	10:00-12:00	Πλατεία Μικρασιατών	75
Μαυράκη-Μπαλάνου Μαρία	31.5	Πρωινή Συνεδρία 2γ	10:30-10:45	Αίθουσα 5	41
	1.6	Πρωινή Συνεδρία 1α	9:30-12:00	Αμφιθέατρο Α	57
Μηλιώνης Χρήστος Ν.	31.5	Πρωινή Συνεδρία 3α	12:00-13:15	Αίθουσα 3	44
Μουδόπουλος-Αθανασίου Φαίδων	1.6	[υπαίθρια περιήγηση στο campus του Γάλλου]		9:00-10:30	79
Μπάζας Σταύρος	30.5	Πρωινή Συνεδρία 1α	9:15-11:00	Αίθουσα 3	8
Μπακάλης Χρήστος	31.5	Πρωινή Συνεδρία 3α	12:00-13:15	Αίθουσα 3	45
Μπεβεράτος Κωστής	1.6	Πρωινή Συνεδρία 1β	9:00-12:00	Αμφιθέατρο Β	66
Μπούρμπου Χρύσα	31.5	Απογευματινή Συνεδρία 1β	17:00-17:45	Αίθουσα 5	53
Μπούσουλα Καλλιόπη	30.5 [εγκαίνια]	[έκθεση φωτογραφίας]	18:00	Σπίτι του Πολιτισμού	82
Μπροκαλάκης Γιώργος	31.5	Πρωινή Συνεδρία 3γ	12:00-13:15	Αίθουσα 5	46
Νάζου Μαργαρίτα	31.5	Πρωινή Συνεδρία 2α	10:30-11:45	Αμφιθέατρο Α	32
Νικηφοράκη Μαρία	30.5	[videoinstallation]	18:00/[εγκαίνια]	Σπίτι του Πολιτισμού	82
Νικολακάκης Γιώργος	31.5	Πρωινή Συνεδρία 3α	12:00-13:15	Αίθουσα 3	45
Νικολιδάκη Ελένη	30.5	Πρωινή Συνεδρία 1β	9:30-11:00	Αίθουσα 5	16
Οικολογική	1.6	Πρωινή Συνεδρία 1β	9:00-	Αμφιθέατρο Β	67

Πολιτιστική Κίνηση Μέσα Μάνης			12:00		
Οικονομάκης Μάνος	1.6	Πρωινή Συνεδρία 1β	9:00- 12:00	Αμφιθέατρο Β	63
Οικονόμου Μιχάλης	1.6	Πρωινή Συνεδρία 1β	9:00- 12:00	Αμφιθέατρο Β	61
Οικονόμου Νικόλαος	31.5	Πρωινή Συνεδρία 2β	10:30- 11:45	Αμφιθέατρο Β	37
Ομάδα Crete for Falastin	31.5	Απογευματινή Συνεδρία 1α	17:00- 18:30	Αμφιθέατρο Β	51
Ομάδα BDS Ελλάδας (Boycott Divestment and Sanctions)	31.5	Απογευματινή Συνεδρία 1α	17:00- 18:30	Αμφιθέατρο Β	52
Ουρανός Ζαχαρίας	31.5	Πρωινή Συνεδρία 1α	9:00- 10:15	Αμφιθέατρο Α	30
Παδουβά Μαρία	1.6	Πρωινή Συνεδρία 2β	12:15- 13:30	Αίθουσα 5	72
Παναγιωτάκη Μαρία	30.5	Πρωινή Συνεδρία 2β	11:15- 12:45	Αίθουσα 5	20
Παναγιωτόπουλος Διαμαντής	30.5	Πρωινή Συνεδρία 3α	13:00- 14:00	Αίθουσα 3	25
Πανιεράκης Μάριος	1.6	Πρωινή Συνεδρία 2β	12:15- 13:30	Αίθουσα 5	73
Παπαδάκη Μαρίνα	31.5	Πρωινή Συνεδρία 2α	10:30- 11:45	Αμφιθέατρο Α	31
Παπαδημητρίου Νάσια	30.5	Πρωινή Συνεδρία 2α	11:15- 12:45	Αίθουσα 3	12
Παπαδόπουλος Νίκος	31.5	Πρωινή Συνεδρία 1β	9:00- 10:15	Αμφιθέατρο Β	35
Παπαδόπουλος Νίκος Σ.	31.5	Πρωινή Συνεδρία 1β	9:00- 10:15	Αμφιθέατρο Β	35
Παπαδοπούλου Μάρθα Γ.	31.5	Πρωινή Συνεδρία 3β	12:00- 13:15	Αμφιθέατρο Β	40
Παπανικολάου Μαρία	31.5	Πρωινή Συνεδρία 4α	13:30- 15:00	Αίθουσα 3	49
Παπούλια Χριστίνα	31.5	Πρωινή Συνεδρία 2β	10:30- 11:45	Αμφιθέατρο Β	33
Πασχαλίδης Κώστας	1.6	Πρωινή Συνεδρία 1α	9:30- 12:00	Αμφιθέατρο Α	55
Περοδασκαλάκης Δημήτριος	30.5	Πρωινή Συνεδρία 1β	9:30- 11:00	Αίθουσα 5	16
Πετρογιαννάκη	31.5	Πρωινή Συνεδρία 2β	10:30-	Αμφιθέατρο Β	37

Μαρκέλλα			11:45		
Πολιτιστικός και Περιβαλλοντικός Σύλλογος Τήνου «Αμπασάδα»	30.5	Πρωινή Συνεδρία 1α	9:15-11:00	Αίθουσα 3	11
Πρωτοβουλία Κρήτης ενάντια στις Εξορύξεις Υδρογονανθράκων	1.6	Πρωινή Συνεδρία 1β	9:00-12:00	Αμφιθέατρο Β	62
Πρωτοβουλία Πολιτών για τη Διάσωση, Προβολή και Αειφόρο Ανάπτυξη της Πεδιάδας	1.6	Πρωινή Συνεδρία 2β	12:15-13:30	Αίθουσα 5	73
Πυργιανάκη Έλλη	31.5	Πρωινή Συνεδρία 2γ	10:30-10:45	Αίθουσα 5	41
«Ρόδακας», Μαργαρίτες Μυλοποτάμου	1.6	Πρωινή Συνεδρία 2β	12:15-13:30	Αίθουσα 5	72
Σακαλή Όλγα	1.6	Πρωινή Συνεδρία 1α	9:30-12:00	Αμφιθέατρο Α	58
Σεπετζόγλου Νίκος	30.5	Πρωινή Συνεδρία 1α	9:15-11:00	Αίθουσα 3	9
	30.5	Έκθεση φωτογραφίας	18:00[εγκαίνια]	Σπίτι του Πολιτισμού	82
Σιμυρδάνης Κλεάνθης	31.5	Πρωινή Συνεδρία 1β	9:00-10:15	Αμφιθέατρο Β	35
Σπυριδάκης Μιχάλης	1.6	Πρωινή Συνεδρία 1β	9:00-12:00	Αμφιθέατρο Β	65
Στεφανάκης Στυλιανός	30.5	Πρωινή Συνεδρία 2β	11:15-12:45	Αίθουσα 5	21
Σύλλογος Εκτάκτων Αρχαιολόγων	31.5	Πρωινή Συνεδρία 3γ	12:00-13:15	Αίθουσα 5	46
Σύλλογος Ελλήνων Αρχαιολόγων	1.6	Πρωινή Συνεδρία 1α	9:30-12:00	Αμφιθέατρο Α	55
Σύλλογος Προστασίας Περιβάλλοντος Νότιας Καρυστίας (Σ.Π.ΠΕ.Ν.Κ)	1.6	Πρωινή Συνεδρία 1β	9:00-12:00	Αμφιθέατρο Β	66
Συνέλευση για τα	1.6	Πρωινή Συνεδρία 2β	12:15-	Αίθουσα 5	71

Κοινά στον Αποκόρωνα			13:30		
Σφακιανάκη Βάννα	30.5	Εναρκτήρια ομιλία Επίσημη έναρξη	19:00	Σπίτι του Πολιτισμού	27
Σχοινάς Χρήστος	31.5	Πρωινή Συνεδρία 2α	10:30- 11:45	Αμφιθέατρο Α	33
Ταξιάρχη Παναγιώτα	30.5	Πρωινή Συνεδρία 1α	9:15- 11:00	Αίθουσα 3	10
Τζομπανάκης Αλέξιος	30.5	Πρωινή Συνεδρία 2β	11:15- 12:45	Αίθουσα 5	19
Τσακαλάκης Δημήτρης	30.5	Πρωινή Συνεδρία 3β	13:00- 14:30	Αίθουσα 5	21
Τσιμουρής Γιώργος	31.5	Πρωινή Συνεδρία 4α	13:30- 15:00	Αίθουσα 3	48
Τσιντιλακάκη Ιωάννα	31.5	Πρωινή Συνεδρία 1α	9:00- 10:15	Αμφιθέατρο Α	29
Τσίρτση Κυριακή	31.5	Πρωινή Συνεδρία 2β	10:30- 11:45	Αμφιθέατρο Β	38
Τσούμαρη Αργυρώ	1.6	Πρωινή Συνεδρία 2α	12:15- 13:15	Αίθουσα 3	69
Φιλίππου Μαρία	1.6	Πρωινή Συνεδρία 2β	12:15- 13:30	Αίθουσα 5	73
Φραγκιαδάκης Μιχάλης	31.5	Πρωινή Συνεδρία 4β	13:30- 14:45	Αίθουσα 5	51
Φραγκοπούλου Τατιάνα	30.5 <i>[εγκαίνια]</i>	[έκθεση comics]	18:00	Σπίτι του Πολιτισμού	83
	31.5	Πρωινή Συνεδρία 3β	12:00- 13:15	Αμφιθέατρο Β	38
Χαβάκη Κωνσταντίνα	31.5	Πρωινή Συνεδρία 1α	9:00- 10:15	Αμφιθέατρο Α	29
Χαμηλάκης Γιάννης	31.5	Πρωινή Συνεδρία 4α	13:30- 15:00	Αίθουσα 3	47
Χανιωτάκη Εύα	31.5	Πρωινή Συνεδρία 3γ	12:00- 13:15	Αίθουσα 5	46
Χανιώτης Άγγελος	30.5	Εναρκτήρια ομιλία Επίσημη έναρξη	19:00	Σπίτι του Πολιτισμού	27
Χατζή Ρίτα	30.5	Πρωινή Συνεδρία 1α	9:15- 11:00	Αίθουσα 3	8
	1.6	Πρωινή Συνεδρία 2α	12:15- 13:15	Αίθουσα 3	70
Χρηστάκης Αλέξανδρος	30.5	Πρωινή Συνεδρία 3α	13:00- 14:00	Αίθουσα 3	26

Klontza Věra	1.6	Πρωινή Συνεδρία 1β	9:00-12:00	Αμφιθέατρο Β	61
Klontzas Manolis	1.6	Πρωινή Συνεδρία 1β	9:00-12:00	Αμφιθέατρο Β	68
Lafli Ergün	31.5	Πρωινή Συνεδρία 1α	9:00-10:15	Αμφιθέατρο Α	28
Moe Jacob	30.5	Πρωινή Συνεδρία 3β	13:00-14:30	Αίθουσα 5	23
Tsiami Zoe	31.5	Πρωινή Συνεδρία 1α	9:00-10:15	Αμφιθέατρο Α	28

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΔΙΑΛΟΓΟΙ 2025



ΧΡΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΑΡΕΛΘΟΝΤΟΣ ΣΤΟΝ ΛΑΒΥΡΙΝΘΟ ΤΗΣ «ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ»

[HTTPS://ARCHAIOLOGIKOIDIALOGOI.WORDPRESS.COM](https://archaiologikoidialogoi.wordpress.com)